

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra

Ievos Prapiestytės,
V kurso komercinės teisės
studijų šakos studentės,

Magistro darbas

Elektroniniai pinigai: teisinio reglamentavimo problemos

Electronic Money: Issues of Legal Regulation

Vadovas: doc. dr. Andrius Smaliukas
Recenzentas: lekt. dr. Tomas Kontautas

Vilnius 2012

TURINYS

TURINYS	1
ĮVADAS	2
1. ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINĖ PRIGIMTIS	6
1.1. Pinigų kaip atsiskaitymo priemonės istorinė raida	6
1.2. Pinigų samprata	8
1.2.1. Negrynujų pinigų samprata	9
1.3. Elektroninių pinigų koncepcija.....	11
1.3.1. Elektroninių pinigų ir tradicinių pinigų santykis	15
2. ELEKTRONINIŲ PINIGŲ SANTYKIŲ REGLAMENTAVIMO POREIKIS EUROPOS SAJUNGOJE	18
2.1.1. Elektroninių pinigų Direktyvos 2000/46/EB priėmimo tikslai	18
2.1.2. <i>Ex ante</i> elektroninių pinigų įstaigų veiklos teisinio reguliavimo ypatumai	20
2.2. Elektroninių pinigų sampratos elementai Europos Sąjungos teisėje ir Elektroninių pinigų direktyvos taikymo apimtis	22
2.2.1. Techniškai neutralios elektroninių pinigų definicijos poreikis	23
2.2.2. Trišalis elektroninių pinigų veikimo pobūdis, kaip visuotinumą požymis	26
2.2.3. Mišrią veiklą vykdančių subjektų, ypač atsižvelgiant į mobiliųjų tinklų operatorius, vertinimo problemos.....	31
2.2.4. Nominali išleidimo vertė kaip elektroninių pinigų sampratos elementas	35
2.2.5. Susigrąžinimo teisė kaip elektroninių pinigų sampratos elementas	37
2.3. Elektroninių pinigų įstaigų veiklos problemos	41
2.3.1. Elektroninių pinigų įstaigų statusas ir jų santykis su kredito įstaigomis	41
2.3.2. Elektroninių pinigų leidimo santykis su indėlių priėmimo veikla	46
2.3.3. Elektroninių pinigų įstaigų vykdomos veiklos ribojimai	48
2.3.4. Pradinio kapitalo ir nuosavų lėšų reikalavimai bei investicijų panaudojimas.....	51
2.3.5. Direktyvos netaikymas.....	54
IŠVADOS	61
SANTRAUKA	63
SUMMARY	64
LITERATŪROS SĄRAŠAS	65

ĮVADAS

Temos aktualumas. Vienas Europos Sąjungos (toliau – ES) tikslų siekiant vieningos rinkos – suvienodinti elektroninius atsiskaitymus. Mokėjimo priemonių raidai reikšmingą įtaką daro ir teisinės sąlygos¹, todėl svarbu užtikrinti aiškų ir proporcingą reguliavimą. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2000/46/EB² dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros (toliau Direktyva 2000/46/EB) sukurtas reguliavimas nuo e-p pinigų sąvokos iki proporcingo įstaigų veiklos reglamentavimo vertintas itin prieštarinai. Net pastarąją pakeitusia Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/110/EB³ dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros, iš dalies keičiančia Direktyvas 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinančia Direktyvą 2000/46/EB (toliau – Direktyva 2009/110/EB; abi kartu arba neišskiriant – E-p pinigų direktyva) nebuvo išspręsta dalis esminių teisinio reglamentavimo problemų.

Elektroninių pinigų (toliau – e-p pinigai) instituto suvokimas ir reglamentavimas yra labai reikšmingas dėl vis didėjančios elektroninių technologijų įtakos visuomeniniame gyvenime – ieškoma patogesnių, pigesnių ir efektyvesnių atsiskaitymo priemonių nei gryniesiems pinigais ar banko kortelėmis, todėl dažnai pabrėžiama, kad e-p pinigai laikytini alternatyva gryniesiems ir galimybe ateityje pereiti prie visuomenės be grynųjų (angl. *cashless society*).⁴ E-p pinigų reiškinio naujumas lemia, kad tarptautiniu mastu randama nemažai literatūros šaltinių šia tema, tačiau vieningų ir autoritetinių trūksta. Dėl nevieningos sampratos informacija gali būti nereikšminga ES teisės prasme, todėl darbe pateikiama aktualiausia informacija, atsižvelgiant į ES reglamentavimą.

Bendrijos lygiu Europos Komisija (toliau – Komisija), Europos centrinis bankas (toliau – ECB), įvairūs autoriai yra parengę nemažai straipsnių e-p pinigų teisinių santykių vertinimo klausimais, tačiau Lietuvoje situacija priešinga – e-p pinigai vis dar nėra plačiai žinomi. Lietuvių autoriai e-p pinigų klausimą nagrinėja itin negausiai, o pasitaikantys darbai – dažniau iš ekonominių, o ne teisinių pozicijų, todėl paprastai nagrinėjama ekonominė šios mokėjimo priemonės reikšmė, įtaka pinigų politikai, o ne teisinė

¹ LUYAT, Jean J. A tale of regulation in the European Union and Japan: does characterizing the business of stored-value cards as a financial activity impact it's development? In *Pacific Rim Law & Policy Journal* [interaktyvus]. 2009, Vol. 18, No. 3 [žiūrėta 2011-12-10], p. 527. Prieiga per internetą:

<<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=5&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=44348171>>.

² OJ, 2000 L 275.

³ OJ, 2009 L 267.

⁴ PAPADOPOULOS, Georgios. *Electronic money and the possibility of a cashless society*. Working paper. [interaktyvus]. Erasmus university Rotterdam, February 2007 [žiūrėta 2012-02-19], p. 2. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=982781>.

samprata ar įstaigų veiklos reglamentavimo problemos. 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas⁵ (toliau – E-p pinigų įstatymas), perkeliantis Direktyvos 2009/110/EB nuostatas į nacionalinę teisę. Kadangi e-p pinigų klausimas Lietuvoje nėra plačiai nagrinėtas, jaučiamas didelis literatūros šiuo klausimu trūkumas, pradėjus taikyti E-p pinigų įstatymą tikėtina, kad kils nemažai praktinių problemų, kurių dalis gali būti išsprendžiamos atsižvelgiant į Bendrijos reglamentavimo patirties analizę ir darbe nagrinėjamą šių santykių prigimtį bei koncepciją.

Darbo tikslai. Vertinant teisės aktus ir doktriną darbe siekiama pateikti išsamią e-p pinigų sampratą ir įstaigų veiklos teisiniam reglamentavimui būdingų problemų analizę ES lygiu. Svarbu pažymėti, kad darbo tikslas yra ne aiškintis e-p pinigų įstaigų veiklos reglamentavimą, o išnagrinėti probleminius aspektus. Šiam tikslui pasiekti reikia kritiškai įvertinti e-p pinigų santykių reglamentavimą Direktyvoje 2000/46/EB bei pasirinktus sprendimo būdus Direktyvoje 2009/110/EB; išanalizuoti atskirus e-p pinigų sampratos elementus, nustatyti E-p pinigų direktyvų reguliavimo apimtį; įvertinti e-p pinigų įstaigų veiklai taikyto reglamentavimo proporcingumą ir įtaką jų veiklai.

Objektas. Esminės e-p pinigų reglamentavimo problemos labiausiai pasireiškė dviem aspektais: kiek tai susiję su e-p pinigų samprata bei Direktyvos 2000/46/EB taikymo sritimi ir netinkamu teisiniu reguliavimu, taikomu e-p pinigų įstaigų veiklai.⁶ Atsižvelgiant į tai, darbe bus ypač išsamiai nagrinėjamas e-p pinigų teisinės sampratos reglamentavimo klausimas, nes kaip tik iš netinkamo teisinio santykio suvokimo ir netinkamų požymių priskyrimo e-p pinigų sąvokai kyla didelė dalis teisinio reglamentavimo problemų. Sąvoka yra lemiamas veiksnys, apsprendžiantis E-p pinigų direktyvos taikymo apimtį, todėl svarbu, kad reguliavimas nebūtų perteklinis, bet kartu ir nesudarytų sąlygų pasinaudojus teisės aktų spragomis išvengti reguliavimo.

Darbe analizuojamas e-p pinigų įstaigų veiklai taikytinas teisinis reguliavimas, ypač atkreipiant dėmesį į e-p pinigų įstaigų ir kredito įstaigų santykį, kapitalo reikalavimus bei pasinaudojimą netaikymo išimtimi. Ne kas kita, o e-p pinigų įstaigų tapatinimas su kredito įstaigomis lėmė gerokai mažesnę šios rinkos plėtrą, nei buvo tikėtasi. Kapitalo klausimai nagrinėjami, kiek tai susiję su proporcingumu ir jo dydžiu, todėl darbe išsamiai neaptariama kapitalo sudėtis ir panašūs aspektai (pavyzdžiui, kaip numatyta Lietuvos

⁵ Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas. Valstybės žinios, 2011, Nr. 163-7759.

⁶ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council of on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC [interaktyvus]. 2008 Brussels, COM(2008)627 final [žiūrėta 2012-03-10], p. 5. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0627:EN:NOT>>.

banko valdybos nutarimo „Dėl elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigų nuosavo kapitalo skaičiavimo taisyklių“⁷ II antraštinėje dalyje).

Su e-pinigais dažnai siejama pinigų plovimo grėsmė, tačiau pinigų plovimo prevencija yra platus ir savarankiškas klausimas. Kadangi darbe nenagrinėjami e-pinigų įstaigų veiklos ir apskritai šios atsiskaitymo priemonės saugumo aspektai, šis klausimas darbe taip pat neanalizuojamas. Be to, kiek pastebima, iki šiol e-pinigų priemonės nėra naudojamos itin didelės vertės atsiskaitymams atlikti.

Darbe nenagrinėjama e-pinigų įtaka pinigų politikai. Šis klausimas yra labiau susijęs su e-pinigų ekonomine, o ne teisine samprata. Be to, grėsmė pinigų politikai šiandien yra veikiau teorinė nei faktinė dėl santykinai riboto e-pinigų naudojimo masto, jų susiejimo su nominalios vertės teisėta mokėjimo priemone bei dėl Direktyvoje 2009/110/EB įtvirtinto draudimo leisti e-pinigus su nuolaida, taip sustabdant neribotą jų patekimą į rinką.

Tyrimo metodai. Darbas parengtas naudojantis šiais mokslinio tyrimo metodais: loginės analizės metodu naudojamosi analizuojant e-pinigų instituto sampratos, veiklos reglamentavimo problemas, skirtingas autorių nuomones ir pateikiant išvadas bei pasiūlymus; teleologinis metodas pasitelkiamas vertinant e-pinigų reglamentavimo pagrįstumą, nes tik suvokus priežastis, paskatinusias įstatymų leidėją imtis konkrečių priemonių, galima daryti pagrįstas išvadas; istoriniu metodu pirmoje darbo dalyje atskleidžiama e-pinigų teisinė prigimtis ir raida – darbe nenagrinėjamas konkretus istorinis laikotarpis, tik trumpai apžvelgiama pinigų istorijos raida pabrėžiant panašumus; lingvistinis metodas pasitelkiamas terminų prasmei ir vartojimo pagrįstumui atskleisti; lyginamuoju metodu atskleidžiami E-pinigų direktyvose įtvirtinti esminiai reglamentavimo skirtumai, kai kurių probleminių nuostatų reglamentavimas E-pinigų įstatyme bei kitų valstybių patirtis.

Originalumas. Mokslinių šaltinių, nagrinėjančių teisinius e-pinigų aspektus, Lietuvoje nėra daug. E-pinigų tema Vilniaus universitete yra rašyta magistro darbų, tačiau šis darbas išsiskiria tuo, kad ne apžvelgia, o nuodugniai nagrinėja dėl netinkamos e-pinigų sampratos ir įstaigų veiklos kylančias reglamentavimo problemas, jų priežastis ir įtaką.

Svarbiausi šaltiniai. Pagrindiniai teisės aktai, kurias vadovaujamosi darbe, yra Direktyva 2000/46/EB ir ją pakeičianti Direktyva 2009/110/EB. E-pinigų institutas yra palyginti jaunas, neturintis gausių doktrininų šaltinių, autoritetingiausi jų – parengti Bendrijos institucijų – Komisijos ir ECB, todėl itin reikšmingą įtaką padarė Komisijos

⁷ Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl Lietuvos banko valdybos 2009 m. gruodžio 24 d. nutarimo Nr. 240 „Dėl mokėjimo įstaigų nuosavo kapitalo skaičiavimo taisyklių“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2012, Nr. 10-462.

Direktyvos 2000/46/EB vertinimas⁸, analizuojantis įgyvendinant Direktyvą 2000/46/EB kilusias reglamentavimo problemas Komisijos tikslų kontekste, bei kiti darbiniai dokumentai.

Svarbu pažymėti, kad rengiant darbą nepavyko aptikti teismų praktikos, kurioje būtų nagrinėjamas e-pinigių klausimas.

⁸ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2011-12-10]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

1. ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINĖ PRIGIMTIS

1.1. Pinigų kaip atsiskaitymo priemonės istorinė raida

Šiuolaikinėje visuomenėje pinigai ir kiti mokėjimo būdai yra įprastas kasdieninis reiškinys. Istorijos raidoje pinigai ir kiti atsiskaitymo būdai buvo pritaikyti visuomenės poreikiams ir patogumui. Pinigai naudojami kiekvieną dieną ir be jų neįsivaizduojamas visuomeninis gyvenimas: visa sistema yra pagrįsta mainais ir įsipareigojimais tarp fizinių ir juridinių asmenų, valstybių ir kitų subjektų.

Atsižvelgiant į istorinę pinigų formos raidą, kurią išsamiai nagrinėja Stanislovas Sajauskas, galima išskirti bent penkis pagrindinius etapus: tai pinigai kaip daiktai, naudojami natūriniais mainams vykdyti, juos keitė taurieji metalai, šiuos – auksinės monetas, pastarąsias – popieriniai pinigai, galiausiai pinigai banko sąskaitose ir e-pinigai.

Pirmosios pinigų poreikio užuomazgos atsirado pirmykštėms visuomenėms perėjus prie sėslensnio gyvenimo būdo, randantis primityviems prekybos (tiksliau, mainų) santykiams. Atsiskaitymo funkciją atlikdavo vertingais laikyti daiktai: galvijai, įrankiai, papuošalai, gintaras, dramblio kaulas, šilkas, kriauklės ir kt. Pinigais galėjo būti laikomas bet koks daiktas, kurį galima išmainyti.⁹ Toks atsiskaitymo būdas buvo nefunkcionalus ir nepraktiškas: sudėtinga nustatyti vertę, o keičiantis prekėmis turi sutapti abiejų šalių interesai¹⁰, daiktai nepritaikyti nešiotis su savimi.

Monetų eros pradžia galima laikyti, kai daiktus pakeitė taurieji metalai ir jų lydiniai, kurių vertė buvo nustatoma pagal svorį. Vėliau šie lydiniai pradėti žymėti įspaudais, kurie reikė tam tikrą svorį, taigi ir pagal tai nustatomą vertę. Šis išradimas palengvino prekybinius mainus ir paspartino ekonominę pažangą.¹¹

Viduramžiais išplitusios monetas prekybą dar labiau supaprastino, nes tai buvo patogiasias iki tol sugalvotas būdas atsiskaityti. Kadangi monetas buvo kalamos iš brangiųjų metalų – dažniausiai aukso arba sidabro, – tokia pinigų sistema buvo priklausoma nuo esamų sidabro ar aukso telkinių, dėl to monetų dažnai imdavo trūkti. Šie pinigai jau turėjo tam tikrą vertę, jų neberekėjo kaskart sverti, todėl monetas pradėtos žymėti įvairiais ženklais, herbais ir panašiais simboliais siekiant apsaugoti jas nuo padirbinėjimo.¹² Šį etapą galima laikyti pirmųjų valiutų atsiradimu, tačiau monetų vertė

⁹ SAJAUSKAS, Stanislovas. Pinigų kilmė ir raida. In *Pinigų studijos* [interaktyvus]. 2010, Nr. 1 [žiūrėta 2011-11-24], p. 55–72. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/sajauskas_4>.

¹⁰ VAŠKELAITIS, Vytautas. *Piniginiai atsiskaitymai. Teorija ir praktika*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 11.

¹¹ *Cit.op.*, 9.

¹² *Ibid.*, p. 4.

tiesiogiai priklausė nuo metalo, iš kurio ji nukaldinta, vertės, t. y. tai buvo lengvesnis atsiskaitymo būdas tauriuoju metalu, tačiau nesuteikdavo monetai papildomos vertės.¹³

Galiausiai pereita prie popierinių pinigų ir menkaverčių monetų. Labiausiai auksinių ir sidabrinė monetų pakeitimą menkaverčiais pinigais lėmė karai. Popierinių pinigų ištakos siekia net XI a. Kiniją, tačiau pasaulyje jie labiausiai paplito XIX a. pab.–XIX a. Popieriniai pinigai buvo revoliucija, pakeitusi sąvokos *pinigas* suvokimą. Mainų tarpininku tapo ne vertingas daiktas, o dokumentas, kuris pats savaime neturi jokios materialinės vertės.¹⁴ Nuomonė, kad dėl absoliutaus pinigų naudingumo ir likvidumo (nuolatinio poreikio) pinigai patys savaime turi vertę¹⁵, tik iš dalies tinkama: jei kalbama apie pinigų kaip valiutos, mokėjimo priemonės vertę, tai tokia išvada darytina, tačiau banknotas ar moneta kaip daiktas pats savaime nėra vertingas, sutartinę vertę jiems suteikė valstybė pripažindama juos teisėta mokėjimo priemone.

Tai yra ne tik pinigų, bet veikia ir atsiskaitymo būdų raida, todėl reikėtų išskirti per pastaruosius du dešimtmečius susiformavusį etapą – elektroninius mokėjimus, kuriuos ypač paskatino išpopuliarėjusi elektroninė komercija. Šiuo metu itin paplitęs piniginių lėšų naudojimas, fiziškai jų neturint, kas nebūdinga gryniesiems pinigams: kredito ar debeto kortelės, internetinės bankininkystės sistemos, elektroniniai pinigai ir kt.

E-pinigai¹⁶ pasirodė jau dvidešimto amžiaus aštunto dešimtmečio antroje pusėje – Japonijoje telefonų, geležinkelio ir mažmenininkų įmonių išankstinio apmokėjimo kortelėmis (angl. *pre-paid chip card*) buvo galima atsiskaityti santykiuose su kitomis įmonėmis.¹⁷ Europa nedaug atsiliko nuo Japonijos ir jau 1990 m. pasirodė pirmosios išankstinio apmokėjimo elektroninės priemonės (elektroninės piniginės). Su jų pagalba buvo galima išsaugoti elektroninius pinigus kortelėse (pavyzdžiui, *Danmønt, Mondex, Proton, Primeur Card*)¹⁸, tačiau reglamentavimu susirūpinta gerokai vėliau – pirmą kartą ES teisėje e-pinigų sąvoka įtvirtinta 1997 m. liepos 30 d. Europos Komisijos rekomendacijoje 97/489/EB dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jas išleidusio ir turinčio asmens.¹⁹

¹³ *Ibid.*, p. 13.

¹⁴ *Ibid.*, p. 13.

¹⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002, p. 183.

¹⁶ Šiame skyriuje aptariamos e-pinigų formavimosi ištakos neatsižvelgiant į Direktyvos 2009/110/EB sampratą.

¹⁷ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2011-12-10], p. 18. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

¹⁸ *Ibid.*, p. 18.

¹⁹ BUTKEVIČIUS, Lauras. Elektroniniai pinigai: samprata ir teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ypatumai. *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48), p. 48.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad iš esmės pinigų evoliuciją lėmė visuomenės poreikis vykdyti atsiskaitymus, didėjantis jų mastas bei siekis turėti patogų, universalų ir technologijas atitinkantį mokėjimo būdą.

1.2. Pinigų samprata

Siekiant tinkamai suvokti e-pinigų institutą, svarbu išsiaiškinti kaip tradiciškai suprantami pinigai ir su kokiomis problemomis susiduriama bandant apibrėžti jų sampratą. Vienareikšmės pinigų sąvokos nėra, literatūroje egzistuoja daug įvairių nuomonių, mėginama sampratą nagrinėti per pinigų savybes, funkcijas, požymius, formą.

Pinigų sampratą racionaliausia pradėti nagrinėti nuo jų charakteristikos. Prof. habil. dr. V. Vaškelaitytis išskiria visuotinį priimtinumą (pinigais pasitikima, juos patogų naudoti), vienaarūšiškumą (vienodas ženklas reiškia vienodą vertę), dalumą, pastovumą (vertė gana pastovi), tvarumą (atsparumas dėvėjimuisi) ir atpažinimą (pinigai lengvai atpažįstami ir sunkiai klastojami) kaip pagrindines pinigų savybes. Pagal savo funkcijas pinigai gali būti apibūdinami kaip mainų priemonė, vertės matas (galima palyginti skirtingų daiktų vertes), cirkuliacijos priemonė perkant ir parduodant prekes ir paslaugas (t. y. tarpininkas tarp gamybos ir vartojimo), vertės kaupimo priemonė ir būsimų mokėjimų priemonė.²⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare pinigai įvardijami kaip mokėjimo priemonė esant atlygintinėms sutartims, taigi galima išskirti ir mokėjimo funkciją, kuri yra glaudžiai susijusi su mainų funkcija, bet, manytina, kad komerciniuose santykiuose stipriau pasireiškia mokėjimo funkcija.²¹

Kai kurie autoriai išskiria mažiau funkcijų, tačiau manytina, kad kaip tik jos ir laikytinos esminėmis: mokėjimo, vertės nustatymo ir vertės saugojimo.²²

Terminas *pinigai* gali būti suprantamas labai įvairiai. Literatūroje galima rasti ne vieną bandymą apibrėžti šią sąvoką įvardijant, kas tai yra. Dažniausiai pinigus bandoma tapatinti tik su grynaisiais pinigais, turtu arba pajamomis. Manytina, kad jau aptartas pinigų suvokimas per jų atliekamas funkcijas yra geresnis, nes tinkamiau juos apibūdinti ne pateikiant konkrečius pavyzdžius, o pagal jų požymius ir savybes.

Ekonomistai atmeta pernelyg siaurą apibrėžimą, reiškiantį grynuosius pinigus, ir pernelyg platų, reiškiantį turtą²³, todėl pinigais turėtų būti laikomi tiek gryniesi, tiek

²⁰VAŠKELAITIS, Vytautas. *Piniginiai atsiskaitymai. Teorija ir praktika*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 12.

²¹TAMINSKAS, Algirdas in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, 1.97 str., p. 213.

²²MANN, F. A. *The legal aspect of money. With special reference to Comparative private and public international law*. Oxford: Oxford University Press, 1982, p. 5.

²³*Cit. op.* 20, p. 39.

negrynieji pinigai. Sparčios inovacijos nulėmė, kad visuomenėje nusistovėjęs pinigų suvokimas tik kaip banknotų ir monetų atsiliktu nuo komercinės realybės. Be to, atsižvelgiant į ankstesniame skyriuje aprašytą pinigų istoriją, darytina išvada, kad daiktų, kuriais atsiskaitoma už prekes ir paslaugas, forma ir suvokimas kito, tačiau paskirtis visada išliko ta pati – mokėjimo. Modernioji ekonomika neapsiriboja vien grynaisiais pinigais, faktiškai labai maža dalis pirkimų, gal tik apie 1 procentą, yra apmokami grynaisiais pinigais, todėl pinigų suvokimas tik kaip grynujų būtų gerokai per siauras.²⁴

1.2.1. Negrynujų pinigų samprata

Grynieji pinigai yra materialūs, dažniausiai pasitaiko banknotų pavidalu ir atlieka minėtas funkcijas. Tokį požiūrį patvirtina ir Lietuvos Respublikos pinigų įstatymo 1 str. formuluotė, nustatanti, kad Lietuvos Respublikos piniginis vienetas yra litas, kurį sudaro 100 centų, o grynieji pinigai yra litų banknotai ir monetos bei centų monetos.²⁵

Aktualu plačiau aptarti negrynujų pinigų sampratą. Civilinės teisės doktrinoje pinigai gali būti nagrinėjami dviem aspektais – kaip daiktas (*res*) ir kaip suma. Pirmasis aspektas susijęs tik su grynaisiais pinigais, kurie arba patys savaime turi objektyvią vertę, arba tam tikrą subjektyvią vertę. Nagrinėjamai temai svarbu atskirti negrynuosius pinigus, todėl svarbesnis kitas teisinis aspektas – pinigai kaip suma. Šiuo atveju pinigai kaip suma tampa savarankišku teisinių santykių dalyku dėl savo abstraktesnio nei pinigai kaip *res* pobūdžio.²⁶ Jeigu suvokiame pinigus ne tik kaip daiktą, bet ir kaip sumą, negalima apsiriboti tik materialia pinigų išraiška, o tai reiškia, kad negrynieji pinigai atlieka tas pačias funkcijas ir forma nėra svarbi.

Atskyrus nematerialius pinigus nuo materialių (grynuosius ir negrynuosius), svarbu paminėti, kad negrynieji pinigai gali būti laikomi įrašais sąskaitoje – tai yra sudėtingas turtinis kompleksas, mišraus pobūdžio teisės, apimantis tiek daiktinius teisinius, tiek prievolinius teisinius elementus: kol pinigai yra banko sąskaitoje, jos savininkas turi ir daiktinių teisių į juos (sąskaitos numeris individualizuoja savininką, visi pinigai, esantys šioje sąskaitoje, laikomi priklausančiais šiam savininkui; pinigai bet kada gali būti gauti grynujų pinigų pavidalu), ir prievolinių (iš atsiskaitomosios sutarties, sudarytos su

²⁴MAYER, Thomas, DUESENBERY, James S., ALIBER, Robert Z. *Pinigai, bankai ir ekonomika*. Vilnius: Alma littera, 1995, p. 18.

²⁵Lietuvos Respublikos pinigų įstatymas. Valstybės žinios, Žin., 1993, Nr. 27-623.

²⁶TOLOČKO, Vadimas. Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinė prigimtis. *Jurisprudencija*, 2000, t. 16, p. 181.

banku).²⁷ Lėšų savininkas duoda bankui, veikiančiam kaip tarpininkas, nurodymą atlikti mokėjimą, taigi galima laikyti, kad bankinis pervedimas yra trišalis veiksmas.²⁸

Žodžio *pinigas* reikšmė „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ apibrėžiama kaip 1) moneta, banknotas, 2) metaliniai ar popieriniai ženklai kaip vertės (kainos) matas arba 3) kaip turimos lėšos.²⁹ Toks apibrėžimas nėra tinkamiausias, nes visiškai neužsimenama apie funkcijas, tačiau galima teigti, kad apima tiek plačiąją, tiek siauresnę pinigų sampratą ir atitinka pinigų kaip grynujų ir negrynujų suvokimą. Manytina, kad trečioji reikšmė *lėšos* nurodo į tai, kad pinigai gali egzistuoti ne tik materialiuoju pavidalu. Pagrindžiant tokią poziciją atsižvelgtina į Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme pateikiamą termino *lėšos* apibrėžimą: „Lėšos – gryniesi pinigai (banknotai ir monetos), pinigai sąskaitoje ir elektroniniai pinigai.“³⁰

Įvairios elektroninės mokėjimo priemonės priskiriamos prie atsiskaitymų negrynaisiais pinigais. Informacinės technologijos atvėrė skaitmeninę erdvę, kurioje 2011 m. pradžioje buvo daugiau kaip 2 milijardai gyventojų. Tai tampa neatsiejama visuomenės socialinio, kasdienio ir ypač ekonominio gyvenimo dalimi, o skaitmeninę ekonomiką galima pradėti vadinti globaliu reiškiniu.³¹ Ši tendencija nulėmė pastaraisiais dešimtmečiais išpopuliarėjusios elektroninės komercijos sparčią plėtrą.

Šiuolaikiniame verslo pasaulyje technologijos ir inovacijos keičiasi itin greitai, todėl ir susijusios sritys (tokios kaip teisė, ekonomika) turi būti lanksčios ir sugebėti prisitaikyti prie naujų tendencijų. Elektroninės komercijos plėtra lėmė tai, kad atsiranda vis daugiau ir vis naujesnių bei technologiškai sudėtingesnių mokėjimo priemonių, skirtų atsiskaityti elektroniniu būdu ar elektroninėje erdvėje. Gryniesi pinigai dėl savo fizinių savybių negali būti patogi atsiskaitymo priemonė elektroninės komercijos srityje.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso³² 6.930 str. 1 d. numato, kad atsiskaitymai negrynaisiais pinigais atliekami naudojant mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, vekselius, inkaso ir kitas įstatymų numatytas atsiskaitymų priemones.

²⁷ *Ibid.*, p. 183.

²⁸ CIVILKA, Mindaugas. *Elektroniniai atsiskaitymai* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras, 2002 [žiūrėta 2011-12-12], p. 5. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf>>.

²⁹ KEINYS S., et al. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, internetinė versija, 2011 [žiūrėta 2012-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/dlkz/>>.

³⁰ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 97-2775, 2009, Nr. 153-6888.

³¹ KALPOKAS, Vaidas. Skaitmeninės erdvės reguliavimas ir kontrolė: saugumo aspektai. *Teisės problemos*, 2010, nr. 4 (70), p. 133–134.

³² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

Europos centrinis bankas mokėjimo priemones apibūdina kaip prietaisą ar procedūras, su kurių pagalba lėšos perduodamos iš mokėtojo gavėjui, tačiau e-pinigams labiau tinka taikyti atsiskaitymo būdo nei mokėjimo priemonės sąvoką.³³

Manytina, kad elektroniniai pinigai yra mokėjimo priemonė, skirta atsiskaityti negrynaisiais pinigais, kaip teigia V. Mikelėnas: „Negryniesiems pinigais nėra daiktas, tai tik mokėjimo priemonė.“³⁴

1.3. Elektroninių pinigų koncepcija

Viena iš novatoriškų elektroninių atsiskaitymo priemonių – e-pinigai. Kita vertus, pirmasis e-pinigų ištakas galima aptikti jau 1980–1990 m., o 2005–2007 m. buvo juntamas nuolatinis atsiskaitymo e-pinigais augimas³⁵, tačiau e-pinigų priemonės vis dar nėra pasiekusios visuotinio naudojimo masto. Tai nebėra naujiena nei technine, nei ekonomine, nei teisine prasme, nors visose srityse vis dar gausu prieštaringų vertinimų ir reglamentavimo problemų.

E-pinigų įvairovė yra labai didelė, o techninės naujovės kinta vis sparčiau, todėl sudėtinga nustatyti vieną apibrėžimą, kuris tiktų ir jau esamoms e-pinigų priemonėms, ir atsirasiančioms ateityje. Elektroninėje erdvėje ir literatūroje aptinkama gausybė panašiai skambančių sąvokų: „skaitmeniniai pinigai“ (angl. *digital money*), „skaitmeniniai gryniesiems pinigai“ (angl. *digital cash*), „tinklo pinigai“ (angl. *network money*), „programinės įrangos pinigai“ (angl. *software money*), „megabitiniai pinigai“ (angl. *megabite money*), „kibernetiniai doleriai“ (angl. *cyberbucks*) ir kt.³⁶ Akivaizdžiai klaidinantis sąvokų vartojimo pavyzdys galėtų būti, kai tikraisiais e-pinigais laikoma piniginių lėšų pervedimas iš vienos sąskaitos į kitą, o e-pinigai, kaip jie suprantami šio darbo prasme, vadinami skaitmeniniais pinigais.³⁷

Tokie ir panašūs pavyzdžiai klaidina, todėl svarbu pasirinkti vartotiną sąvoką: toliau darbe bus vartojama sąvoka „elektroniniai pinigai“ (angl. *electronic money, e-money*), nes toks terminas įtvirtintas ES teisėje – 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir

³³ KOKKOLA, Tom (Editor). *The Payment System. Payments, Securities and Derivatives, and the Role of the Eurosystem* [interaktyvus]. European Central Bank: 2010 [žiūrėta 2011-12-20], p. 30. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/other/paymentsystem200909en.pdf>>.

³⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002, p. 182.

³⁵ EU study on the Legal Analysis of a Single Market for the Information Society. New rules for a new age? 07. - 08. *Electronic payments. Electronic contracting* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-12-10], p. 4. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=7022>.

³⁶ BUTKEVIČIUS, Lauras. Elektroniniai pinigai: samprata ir teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ypatumai. *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48), p. 47.

³⁷ Tokios sąvokos vartojamos šiame vadovyje: SODŽIŪTĖ, Lina; SŪDŽIUS, Vytautas. *Elektroninis verslas: pardavimas ir finansinės priemonės*. Vilnius: Kronta, 2006, p. 141.

Tarybos direktyvoje 2009/110/EB dėl e-pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros. Analogiškas terminas vartojamas ir E-pinigų įstatyme bei susijusiuose teisės aktuose. Vienodos sąvokos vartojimas aktualus ne tik dėl aiškumo, bet ir atsižvelgiant į Bendrijos vieningos rinkos koncepciją: Direktyva 2009/110/EB siekiama suvienodinti valstybių narių teisinę bazę, supaprastinti atsiskaitymus ir paskatinti e-pinigų įstaigų atėjimo į rinką sąlygas.

Būtų klaidinga teigti, kad visos anksčiau išvardintos sąvokos yra *per se* neteisingos. Pagal savo prasmę ir techninę e-pinigų specifikaciją dalis jų būtų logiškos ir tinkamos vartoti, tačiau tai sukeltų teisinį netikrumą dėl daugybės skirtingų terminų. Kitos, priešingai, vartotinos kalbant apie kitokias elektronines mokėjimo priemones, pavyzdžiui, skirtas labai ribotam naudojimui, arba jau įprastine tapusią elektroninę bankininkystę ar atsiskaitymus banko kortele.

E-pinigai dažnai apibūdinami kaip elektroninė alternatyva gryniesiems pinigams, kai lėšos išsaugomos savininko turimoje elektroninėje laikmenoje, su kurios pagalba galima atlikti mokėjimus. Turimos piniginės vertės kiekis kinta kiekvieną kartą, kai yra atliekamas pirkimas, pardavimas, papildymas ir pan. Vienas išskirtinių e-pinigų bruožų yra tai, kad nėra būtina turėti banko sąskaitą. Tai yra esminis skirtumas nuo vadinamųjų „prieigos priemonių“.³⁸

Technologiniu požiūriu ECB išskyrė kelias pagrindines e-pinigų savybes: e-pinigai gali būti skirstomi į priemones, pagrįstas arba programine įranga (angl. *software based*), arba išsaugomas kortelėje (angl. *card based*), priklausomai nuo to, kur laikoma elektroninė vertė. Programine įranga pagrįstos e-pinigų priemonės veikia kaip „skaitmeninės monetos“, kurios išsaugomos kompiuteryje.³⁹ M. Civilka detalizuoja šių priemonių veikimo principą: „E-grynieji pinigai *encryption* sistemos pagalba suteikia mokėtojui anonimiškumą. Iš esmės pinigai iš banko sąskaitos gali būti paversti e-monetomis, kurios savo ruožtu paverčiamos e-pinigine vartotojo kompiuteryje. Iš čia e-monetos gali būti pervedamos kitiems ūkio subjektams, *on-line* vykdančioms veiklą. Kiekviena moneta turi unikalų serijinį numerį ir yra patvirtinama e-parašu, kuris įgalina

³⁸ECB Monthly Bulletin. *Issues arising from the emergence of electronic money* [interaktyvus]. 2000, November [žiūrėta 2011-12-18], p. 50. Prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/pp49_60_mb200011en.pdf>.

³⁹European Central Bank. *Issues paper. E-payments in Europe – the Eurosystem's perspective* [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2011-12-18], p. 13. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/events/pdf/conferences/epayments.pdf>>.

įvertinti sandorio autentiškumą ir užkerta kelią tos pačios e-monetos pakartotiniam išleidimui.⁴⁰

Kitu atveju vertė dažniausiai išsaugoma kortelėje esančioje mikroschemoje. Jeigu lėšos yra laikomos intelektualiojoje kortelėje (angl. *smart card*), tai sandoriai tarp šalių įvykdomi nepranešant centriniam kompiuteriui. Saugumo ir praktiškumo sumetimais ant kiekvienos tokios intelektualiosios kortelės yra tam tikros juostelės, kurios kilus ginčui padeda atsekti mokėtoją.⁴¹

Techniškai e-pinigai gali būti vienkartinio (angl. *closed circulation of electronic money*) arba daugkartinio (angl. *open circulation of electronic money*) naudojimo.⁴² Vienkartinio naudojimo e-pinigai reiškia, kad, sumokėjus už prekę ar paslaugą, pinigų gavėjas nebegali jų panaudoti toliau. Tokius elektroninius pinigus galima tik išgryninti pas jų leidėją, todėl tiek vartotojams, tiek pardavėjams daug patogesni ir funkcionalesni yra daugkartinio naudojimo e-pinigai, nes jų veikimo principas panašesnis į tradicinių pinigų ir nereikalauja dažno leidėjo įsikišimo.

Nors doktrinoje gana populiariau pabrėžti anonimiškumą kaip vieną iš elektroninių pinigų bruožų, tai nėra taisyklė: vienos e-pinigų priemonės yra visiškai anonimiškos, o naudojantis kitomis gali tekti atskleisti savo tapatybę. Dar vienas ne mažiau svarbus e-pinigų bruožas yra kriptografijos metodas. Kriptografija padeda užtikrinti autentiškumą ir konfidencialumą.⁴³

Paskutiniu metu e-pinigais pripažįstami ir serveryje veikiantys e-pinigai (angl. *server based*). Pastarieji pasižymi tuo, kad išsaugomi tinkle, o ne priemonėje (pavyzdžiui, *PayPal (Europe)*). Tai Komisijos suformuota pozicija, nes anksčiau buvo abejojama dėl tokių priemonių priskyrimo prie e-pinigų.

Techniniai apibrėžimai dažnai gali pasirodyti painūs, be to, teisėkūros procese jie nėra tinkami, nes, mėginant išvardinti techninius bruožus, veikimo principus, bus nuolat susiduriama su reiškiniu, kad teisė nespės reguliuoti santykių. Atsiras vis naujų išradimų, būdų e-pinigams naudoti, laikyti ir perduoti, todėl minėtos sampratos nėra tinkamos. Dr. Lauras Butkevičius taikliai pabrėžia G. J. H. Smitho poziciją, kad tikrąją e-pinigų esmę

⁴⁰ CIVILKA, Mindaugas. *Elektroniniai atsiskaitymai* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras, 2002 [žiūrėta 2011-12-12], p. 8. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf>>.

⁴¹ *Ibid*, p. 9.

⁴² Literatūroje galima aptikti nuomonių, kad uždara ir atvira e-pinigų cirkuliacija reiškia ne jų daugkartinį panaudojimą, o tai, ar kiti subjektai pripažįsta juos kaip mokėjimo priemonę. Šiame darbe laikomasi pirmosios pozicijos.

⁴³ ECB Monthly Bulletin. *Issues arising from the emergence of electronic money* [interaktyvus]. 2000, November [žiūrėta 2011-12-18], p. 50. Prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/pp49_60_mb200011en.pdf>.

sudaro tai, kad e-pinigų, kaip mokėjimo priemonės, naudotojas perka⁴⁴ elektroninę vertę iš asmens, kuris teikia e-pinigų leidimo paslaugą⁴⁵, o ne jų veikimo techniniai niuansai.

Direktyva 2009/110/EB e-pinigus apibrėžia kaip leidėjui pateikiamu reikalavimu išreikštą, elektroniniu, įskaitant magnetiniu, būdu išsaugomą piniginę vertę, kuri išleidžiama gavus lėšas, yra skirta mokėjimo operacijoms atlikti ir priimama fizinių arba juridinių asmenų, neskaitant e-pinigų leidėjo. Techniniai bruožai nusakomi gana lakoniškai, nedetalizuojami: elektroniniu ir magnetiniu būdu, taip, matyt, mėginant išvengti greito aktualumo praradimo ir siekiant kuo didesnio lankstumo.

Direktyvos 2009/110/EB taikymui išsaugojimo būdas yra labai svarbus, bet nelaikytinas lemiamu. Priešingu atveju šia Direktyva reikėtų reguliuoti ir santykius, susiklostančius tais atvejais, kai e-pinigus ir išleidžia, ir priima tas pats asmuo. Taigi kitas svarbus aspektas – mokėjimus e-pinigais turi priimti kiti nei mokėtojas fiziniai ar juridiniai asmenys. Todėl Direktyva 2009/110/EB nereguliuoja, pavyzdžiui, dovanų kortelių, kuriose išsaugota tam tikra vertė apsipirkti konkrečioje parduotuvėje (angl. *single purpose card*). Išreikšta kaip reikalavimas leidėjui – tai reiškia, jog e-pinigų naudotojas gali bet kada pareikalauti leidėjo, kad e-pinigai būtų „iškeisti“ į tokios pačios vertės tradicinius pinigus.

Dėl skirtingų vertinimų tikslinga išskirti e-pinigų sampratą plačiaja ir siaurąja prasme. Siūlytina siaurąja prasme laikyti e-pinigus, kurie atitinka Direktyvos 2009/110/EB sampratą. Tokie e-pinigai galbūt turi potencialą ateityje pakeisti tradicinius grynuosius (tai vienas Komisijos keliamų tikslų). E-pinigais plačiaja prasme siūlytina laikyti ir tas e-pinigų mokėjimo priemones, kurios nepatenka į Direktyvos 2009/110/EB veikimo sritį, nes yra per siauro naudojimo. Tokiu atveju technologiniu požiūriu panašios priemonės vis tiek yra e-pinigai, tik ne visoms jų reikalingas vienodai griežtas reguliavimas. Pavyzdžiui, Londono metro sistemos išankstinio apmokėjimo kortelė *Transport for London's Oyster card* pagal savo technologiją galėtų būti laikoma e-pinigais siaurąja prasme, tačiau naudojama tik transporto sistemoje (e-pinigų leidėjas yra ir jų gavėjas)⁴⁶, todėl Direktyva 2009/110/EB netaikoma. Siaurąja prasme e-pinigais reiktų laikyti ir tas priemones, kurias išleidžia e-pinigų įstaigos, besinaudojančios direktyvos netaikymo galimybe, nes turi būti skiriamos situacijos, kai E-pinigų direktyva

⁴⁴ Manytina, kad sąvoka *perka* e-pinigų atveju nėra pati tinkamiausia, nes, kaip bus išaiškinta kituose skyriuose, įgijęs e-pinigus vartotojas išlaiko tam tikro pobūdžio reikalavimo teisę leidėjui, o pastarasis – e-pinigų turėtojui.

⁴⁵ BUTKEVIČIUS, Lauras. Elektroniniai pinigai: samprata ir teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ypatumai. *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48), p. 47.

⁴⁶ Tai yra diskutuotinas klausimas, nes iš esmės *Transport for London's Oyster card* suteikia teisę naudotis kelių vežėjų paslaugomis.

leidžia daryti išimtį ir netaikyti jos nuostatų dėl, apibendrintai sakant, leidėjo mažareikšmiškumo ir kai tos mokėjimo priemonės dėl savo esmės jokiais atvejais nepatenka į E-pinigų direktyvos taikymo sritį.

1.3.1. Elektroninių pinigų ir tradicinių pinigų santykis

Paskutinįjį dešimtmetį, ypač po Direktyvos 2000/46/EB priėmimo, kilo diskusijos, kokią reikšmę ir mastą gali įgyti e-pinigai ir kaip sparčiai plėtosis jų naudojimas. Doktrinoje vieno autorių pozicija buvo ambicinga: e-pinigai turi didžiulį potencialą tapti pasaulyje plačiausiai naudojamu mokėjimo būdu ir galiausiai pakeis grynuosius pinigus.⁴⁷ Kiti, priešingai, neneigdami e-pinigių turimų plusų ir plačių galimybių, laikėsi santūresnės pozicijos ir buvo linkę kritiškai vertinti tiek greito perėjimo prie e-pinigių galimybes, tiek problemišką jų teisinį reguliavimą.

E-pinigai fizinėmis savybėmis skiriasi nuo įprastų grynųjų pinigų, tačiau apskritai pinigai turėtų būti suvokiami ne tik kaip banknotai ir monetos. Reikėtų vadovautis platesne samprata, pagal kurią pinigai yra tiek gryniesi, tiek negryniesi, svarbiausia, kad atliktų pagrindinę mokėjimo funkciją, vertės mato ir vertės kaupimo. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog nuolat pabrėžiama, kad e-pinigai yra „ekvivalentas“, „pakaitalas“, „vertė“. Direktyva 2009/110/EB e-pinigus apibrėžia kaip elektroniniu, įskaitant magnetiniu, būdu saugomą piniginę vertę. Jeigu manytume, jog tinkama pinigų samprata apima tik grynuosius pinigus, be abejo, būtų galima tvirtai teigti, kad e-pinigai jokių būdu negali būti laikomi pinigais įprasta prasme. Vis dėlto pinigai nėra vien tik banknotai ir monetos, o gali būti ir negryniesi – išreikšti tam tikra suma, verte. Atsižvelgiant į tokią pinigų sampratą būtų tikslinga e-pinigus apibrėžti kaip negrynuosius pinigus, o tiksliau, kaip būdą atsiskaityti negrynaisiais pinigais.

Literatūroje pasitaiko nuomonių, kad e-pinigai savo prigimtimi nėra vertės kaupimo priemonė, o skirta išleidimui – prekių ir paslaugų pirkimui.⁴⁸ Manytina, kad tai nėra visai teisinga pozicija, susiformavusi dėl išsivyravusios nuomonės, jog e-pinigių priemonės yra nedidelės vertės, nepakankamo e-pinigių instituto išsivystymo ir nedidelio populiarumo. Atsiribojus nuo šių stereotipų, matyti, kad jei visuomenė vertės kaupimo funkciją linkusi

⁴⁷ GUADAMUZ, Andres. *Electronic Money: A viable payment system?* [interaktyvus]. Žiūrėta [2011-12-18], p. 8. Prieiga per internetą: <<http://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/1842/2255/1/electronicmoney.pdf>>.

⁴⁸ SUGIURA, Nobuhiko. Electronic money and the law: legal realities and future challenges. In *Pacific Rim Law & Policy Journal* [interaktyvus]. 2009, Vol. 18, No. 3 [žiūrėta 2011-12-10], p. 520. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=44348173>>.

priskirti popieriniams pinigams, analogišką savybę galima perkelti ir e-pinigams. Tai laiko ir įpročio klausimas.

Svarstant, ar e-pinigai iš viso turėtų būti vadinami pinigais, reikia nepamiršti, kad įprasti gryniesi pinigai irgi yra tik vertė, bet visuotinai pripažinta. Savaiame banknotas yra nieko vertas, tačiau visuomenė, siekdama patogesnių mainų santykių, jam suteikė tam tikrą vertę. Be abejo, sunku prognozuoti, ar e-pinigų idėja nežlugs, tačiau galima teigti, kad šiuo metu e-pinigai yra tokioje stadijoje kaip popieriniai pinigai buvo, pavyzdžiui, XVII a. Europoje, kai jais buvo tik pradėta keisti vertingas monetas. Įdomu, kad tuo metu buvo taikomi gana panašūs brangiųjų metalų monetų keitimo į popierinius pinigus principai kaip dabar įsigyjant e-pinigus: kad popieriniai pinigai pakeistų tauriųjų metalų monetas, būtinos tam tikros sąlygos, pirmiausia popierinių pinigų emitentas ne tik autoritetu, bet ir turtais turėjo garantuoti, kad jo popieriniai pinigai būtų keičiami į ekvivalentinį kiekį įprastinių metalinių pinigų.⁴⁹ Kaip vertingos monetas buvo keičiamos į popierinius pinigus garantuojant, kad bus galima atgauti tokią pačią vertę, taip dabar Direktyvos 2009/110/EB 11 str. 2 p. numato, kad e-pinigų turėtojui paprašius e-pinigų leidėjai bet kuriuo metu nominalia pinigine verte gražina turimus e-pinigus. Taigi vargu ar galima griežtai paneigti e-pinigų kaip apskritai pinigų suvokimą, nes tiek jų funkcijos, tiek atsiradimo aplinkybės panašios.

Doc. dr. J. Šatas pabrėžia e-pinigų svarbą, teigdamas, kad elektroninė, kaip ir tradicinė, komercija neįmanoma be visuotinio mainų ekvivalento, t. y. pinigų.⁵⁰ Prof. habil. dr. V. Vaškelaitis teigia, jog fizinių ir e-pinigų savybių palyginimas leidžia daryti išvadą, kad e-pinigai tik šiek tiek skiriasi nuo grynųjų: neturi tik fiziniams pinigams būdingų savybių – tvarumo, vienaarūšiškumo, nors esminės pinigų savybės – dalumas, pastovumas, visuotinumas išlieka.⁵¹ Nėra visiškai aišku, ką autoriai norėjo pabrėžti. Jei visuotinumu laikoma, kad e-pinigai skirti atsiskaityti su kitais pardavėjais nei e-pinigų leidėjas, tai neabejotinai yra būtina savybė pagal Direktyvą 2009/110/EB. Tačiau jei kalbame apie pinigų visuotinumą kaip apie teisėtą mokėjimo priemonę, tai teiginiai abejotini.

Pinigų įstatymo 1 str. nustato, kad Lietuvos Respublikos piniginis vienetas yra litas, kurį sudaro 100 centų, o gryniesi pinigai yra litų banknotai ir monetas bei centų monetas. Panaši nuostata numatyta 2010 m. kovo 22 d. Komisijos rekomendacijoje dėl eurų

⁴⁹ SAJAUSKAS, Stanislovas. Pinigų kilmė ir raida. In *Pinigų studijos* [interaktyvus]. 2010, Nr. 1 [žiūrėta 2011-11-24], p. 55–64. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/sajauskas_4>.

⁵⁰ ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 228.

⁵¹ VAŠKELAITIS, Vytautas. *Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės*. Vilnius: VĮ Mokslo tyros institutas, 2006, p. 428.

banknotų ir monetų, kaip teisėtos mokėjimo priemonės, taikymo srities ir poveikio: euras yra teisėta mokėjimo priemonė – esant mokėjimo prievolei, atsiskaitymai eurų banknotais ir monetomis privalo būti priimti (nebent būtų susitarta kitaip), priimama nominalia verte ir skolininkas gali įvykdyti prievolę siūlydamas eurų banknotų ir monetų.⁵²

Išleidus nacionalinius pinigus, litai ir centai Lietuvos Respublikoje tampa vienintele teisėta atsiskaitymo ir mokėjimo priemone, užsienio valiuta gali būti naudojama tik šalių susitarimu mokėjimams ir atsiskaitymams negrynaisiais pinigais, o Europos Sąjungos valiuta euras – ir grynaisiais pinigais.⁵³ Laikomasi pozicijos, kad Pagal CK 1.100 straipsnį pinigai, kaip civilinių teisių objektas, gali būti tik tokie Lietuvos banko išleidžiami banknotai, monetos ir sąskaitų lėšos, kitų valstybių išleidžiami banko bilietai, valstybės išdo bilietai, monetos ir lėšos sąskaitose, kurie yra teisėta atsiskaitymo priemonė (CK 1.100 straipsnis). CK 6.36 straipsnio 1 dalis nustato, kad piniginės prievolės turi būti išreiškiamos ir apmokamos valiuta, kuri pagal galiojančius įstatymus yra teisėta atsiskaitymo priemonė Lietuvos Respublikoje. Taigi litas nėra vienintelė teisėta atsiskaitymo priemonė Lietuvos Respublikoje, nes sandorio šalims susitarus mokėjimams ir atsiskaitymams pagal sandorį gali būti naudojama ir užsienio valiuta.⁵⁴ Analogiškai kaip kitų valiutų atveju – e-p pinigais atsiskaitymas įmanomas tik esant abiejų šalių sutikimui.

Siekiant, kad įprastus grynuosius pakeistų e-pinigai, reikia, kad e-pinigai būtų ne tik populiarūs ir patogi atsiskaitymo priemonė, bet ir pripažinta teisėta mokėjimo priemone. Šiuo metu e-pinigai tokios išimtinės padėties neturi. Laikytina, kad atsiskaitant e-p pinigais pastarieji turi galią veikti kaip atsiskaitymo priemonė ne įstatymo, bet sandorio pagrindu.⁵⁵ Atsiskaitymas e-p pinigais vis dar yra ribotas ir nepaplitęs visuotinai. Manytina, kad e-pinigai kaip teisėta mokėjimo priemonė gali būti pagrįstai laikoma siekiu, tačiau ne šiandienine realybe.

⁵² OJ, 2010 L 83, p. 70–71.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. 3K-3-245/2011.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 4 d. konsultacija Lietuvos apeliaciniam teismui, apygardų teismams, miestų ir rajonų apylinkių teismams „Dėl kai kurių Darbo kodekso, Civilinio kodekso, civilinio proceso kodekso normų taikymo“ Nr. A3-100.

⁵⁵ SUGIURA, Nobuhiko. Electronic money and the law: legal realities and future challenges. In *Pacific Rim Law & Policy Journal* [interaktyvus]. 2009, Vol. 18, No. 3 [žiūrėta 2011-12-10], p. 515. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=44348173>>.

2. ELEKTRONINIŲ PINIGŲ SANTYKIŲ REGLAMENTAVIMO POREIKIS EUROPOS SAJUNGOJE

2.1.1. Elektroninių pinigų Direktyvos 2000/46/EB priėmimo tikslai

Ankstesniame skyriuje jau buvo minėta, kad pirmosios e-pinigų priemonės Europoje pasirodė apie 1990 m., tačiau Bendrijos teisės aktuose pradėtos reglamentuoti tik 1997 m. liepos 30 d. Komisijos rekomendacijoje 97/489/EB dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jas išleidusio ir turinčio asmens⁵⁶. Pirmąjį Direktyvos 2000/46/EB pasiūlymą svarstymui Komisija pateikė dar 1998 m. liepos mėn., tačiau derinimo procesas užtruko daugiau nei dvejus metus ir pirmoji E-pinigų direktyva buvo priimta tik 2000 m. spalio 27 d., o valstybės narės turėjo jos nuostatas perkelti į nacionalinę teisę iki 2002 m. pavasario. Viena svarbiausių priežasčių, kodėl priėmimas užtruko, buvo stipriai išsiskyrusios įvairių institucijų, visų pirma Komisijos ir ECB, nuomonės į e-pinigų ir jų įstaigų reglamentavimo tikslus ir ypač šioje srityje kylančias grėsmes. Komisija e-pinigus laikė galimybe paspartinti vieningosios rinkos veikimą ir paskatinti inovacijas šioje srityje, o ECB išvėlgė pavojų pinigų politikai bei kainų stabilumui ir dėl to kylantį poreikį e-pinigų leidėjams taikyti griežtesnius reikalavimus ir veiklos priežiūros standartus.

Tuo metu, kai buvo priimta Direktyva 2000/46/EB, dabartinio lygio integracija mokėjimų srityje dar nebuvo pasiekta, tačiau šiandien yra svarbu paminėti, kad E-pinigų direktyva priklauso bendros mokėjimų eurais erdvės vizijai (angl. *Single Euro Payments Area*, arba *SEPA*) siekiant sukurti integruotą mokėjimų eurais rinką, kurioje tarp nacionalinių ir tarptautinių mokėjimų nebūtų esminių skirtumų⁵⁷. 2000 m. priimant Direktyvą buvo vadovaujama bendroju vieningosios rinkos principu.

Vienas svarbiausių ES tikslų yra vieningosios rinkos – „Europos be sienų“ – sukūrimas užtikrinant laisvą asmenų, prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimą, įtvirtintas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 26 str. 2 d.⁵⁸ Mokėjimai nėra išimtis, veikiau priešingai – viena svarbiausių priemonių, siekiant efektyviai funkcionuojančios vieningosios rinkos. Šiuo tikslu buvo įvesta bendra valiuta – euras. Tačiau euro įvedimas kol kas palengvino tik atsiskaitymus grynaisiais pinigais valstybėse narėse, kuriose euras yra įtvirtintas kaip teisėta mokėjimo priemonė. Vieningų visai Bendrijai mokėjimo

⁵⁶ OJ, 1997 L 208, p. 52–58.

⁵⁷ Europos Komisijos elektroninis puslapis. *Single Euro Payments Area* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-03-03]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/payments/sepa/index_en.htm>.

⁵⁸ OJ, 2010 C 83, p. 47–200.

taisyklių ir reikalavimų nustatymas palengvintų ir atsiskaitymus negrynaisiais pinigais, todėl ES institucijos toliau tobulina įstatyminę bazę siekdamas suvienodinti iki šiol labai skirtingai nacionaliniais teisės aktais reglamentuojamus santykius. Dėl šios bendros vizijos esminis Direktyvos 2000/46/EB tikslas buvo sukurti vieningą e-pinigų rinką ir sudaryti sąlygas e-pinigų institucijoms veikti iš esmės panašiomis sąlygomis ne tik nacionalinėje, bet ir visos Bendrijos rinkoje pasinaudojant E-pinigų direktyvoje numatytu savitarpio pripažinimu, arba kitaip – Europos pasu.

Komisija, priešingai nei ECB, su Direktyvos 2000/46/EB įgyvendinimu siejo kitokio pobūdžio lūkesčius, todėl tame, kad e-pinigai pradėti leisti ne finansų sektoriuje, išvelgė ne grėsmę, o perspektyvą. Komisija e-pinigus laikė technologine galimybe, inovacijų mokėjimų srityje plėtra bei konkurencingumo stiprinimu, nes tikėtasi stipraus rinkos augimo ir naujų rinkos dalyvių atėjimo. Tai, kad būtų įteisinta e-pinigų leidybos galimybė ne tik bankams, kaip iš pradžių siūlė ECB, Komisijos nuomone, yra viena svarbiausių priemonių šiems tikslams pasiekti. Buvo tikėtasi, kad e-pinigai yra nauja ir greitai besivystanti technologija, kurioje Bendrija turės galimybę pirmauti ir dėl kurios spartės elektroninės komercijos plėtra. Paskatinti šiuos procesus ir sudaryti galimybes e-pinigų veiklai pasiekti maksimalų veiklos efektyvumą galima tik užtikrinant teisinį tikrumą: panaikinus reglamentavimo spragas ir sukūrus aiškų ir nedviprasmišką reguliavimą, visų pirma didžiausią dėmesį skiriant e-pinigų sąvokos įtvirtinimui ir elektroninių pinigų įstaigų įteisinimui.⁵⁹

ECB savo pozicijoje neneigė Komisijos iškeltų tikslų, tačiau reikalavo, kad būtų pasirinktas gana griežtas reguliavimas, kuris ne tik skatintų rinkos plėtrą, bet ir užtikrintų pakankamą vartotojų, prekybininkų interesų apsaugą, finansų rinkos stabilumą ir suteiktų adekvačią apsaugą nuo kriminalinės veiklos.⁶⁰

Dėl atsargios ECB ir gerokai liberalesnės Komisijos pozicijos Direktyvos 2000/46/EB derinimas užtruko, tačiau į daugumą ECB pasiūlymų buvo atsižvelgta. Direktyva 2000/46/EB turėjo įtvirtinti aišką teisinę bazę, skirtą vidaus rinkai sustiprinti, konkurencijai skatinti ir kartu adekvačiai veiklos rizikos priežiūrai užtikrinti. Deja, kaip parodė praktika, kompromisas nereiškė optimaliausio rezultato ir gana greitai buvo pastebėti Direktyvos trūkumai, pasipylė kritika dėl reglamentavimo trūkumų ir sukuriamo teisinio neužtikrintumo.

⁵⁹ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2011-12-10], p. 19. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

⁶⁰ European Central Bank. *Report on Electronic Money* [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2011-12-11], p. 13–17. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/press/pr/date/1998/html/pr980831.en.html>>.

2.1.2. *Ex ante* elektroninių pinigų įstaigų veiklos teisinio reguliavimo ypatumai

Nusprendus priimti Direktyvą 2000/46/EB e-pinigai jau buvo reali, tačiau nei itin paplitusi, nei išvystyta mokėjimo priemonė. Nepaisant to, Bendrijoje buvo pasirinktas išankstinis teisinių santykių reguliavimo mechanizmas. Dėl to nebuvo net tvirtai susiformavusi pozicija, kas laikytina e-pinigais, kokios galimos rizikos ir tikėtinos rinkos raidos prognozės.

Be siekio sukurti vieningą rinką, Europą link Direktyvos 2000/46/EB priėmimo pastūmėjo nerimas, kad to nepadarius vėlesnis reguliavimas gali pareikalauti daug didesnių sąnaudų. Diskusijose buvo svarstoma, ar pirmiausia pažiūrėti, kaip vystysis rinka, ar geriau pasirinkti išankstinį reguliavimą. Pasvėrus, kad, reguliavimu pristabdžius inovacijas ir naujų dalyvių atėjimą į rinką, nuostoliai gali būti didesni nei nauda, tačiau įvertinus, kad tinkama teisinė bazė (kartu ir teisinis tikrumas) ankstyvoje stadijoje turėtų teigiamą poveikį e-pinigų įstaigų veiklos raidai ir sumažintų nesėkmės riziką, buvo pasirinkta neatidėlioti Direktyvos 2000/46/EB priėmimo. Pasirinkta pozicija laikyta mažiau rizikinga, nes e-pinigų priemonių nesėkmė sumažintų beatsirandantį vartotojų ir prekybininkų pasitikėjimą, tai galėtų turėti lemiamą įtaką tolesnei raidai. Be to, buvo įvertinta, kad tikimasi didelio e-pinigų populiarumo ir šios srities augimo, taigi vėlesni esminiai pakeitimai jau susiformavusiems e-pinigų produktams ir jiems taikomiems reikalavimams gali atsieiti neproporcingai dideles lėšas, taip pakenkiant tolesnei leidėjo veiklai. Atsižvelgiant į šias aplinkybes padaryta išvada, kad kuo intensyviau e-pinigų schemas plėtosis, tuo didesnė rizika, kad teisinio reglamentavimo trūkumas sukurs tokią situaciją, kurią pakeisti bus per sudėtinga ir neproporcingai brangu.⁶¹

Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) reakcija į naujoviškas e-pinigų⁶² priemones buvo priešinga: čia laikytasi pozicijos „pagyvensim – pamatysim“ (angl. *wait and see*) ir nebuvo imtasi tokių kardinalių ir skubių priemonių. JAV federalinės vyriausybės nuomone ankstyvas reguliavimas trukdytų inovacijų plėtrai. Tokia pozicija kartais lemia klaidingą įspūdį, kad mokėjimai e-pinigais ES yra itin griežtai reglamentuoti, o JAV jiems skiriamas per menkas dėmesys.⁶³ Toks požiūris gali kilti dėl skirtingo situacijos vertinimo ir negali būti laikomas tinkamu. Priešingai nei ES,

⁶¹ *Ibid.*, p. 20.

⁶² Reikia pažymėti, kad JAV nėra vieningo teisės aktuose įtvirtinto termino „elektroniniai pinigai“, todėl reikia atsargiai vertinti literatūroje aptinkamas sąvokas. Šiuo atveju darbo autorė vartoja vieną sąvoką toms mokėjimo priemonėms, kurios laikomos elektroniniais pinigais pagal ES teisę.

⁶³ KRUGER, Malte. E-money regulation in the EU. In *E-Money and Payment Systems Review* [interaktyvus]. London: Centralbanking, 2002 [žiūrėta 2012-02-15], p. 242. Prieiga per internetą: <<http://www.paysys.de/download/Krueger%20e-money%20regul.pdf>>.

nusprendusi iš e-pinigų leidimo veiklos kylančius santykius reglamentuoti specialiu teisės aktu, JAV šiuos santykius laikė išvestiniais iš jau egzistuojančių, o ne nauju teisiniu fenomenu, todėl nebuvo poreikio sukurti naują teisės aktą, o e-pinigus JAV reglamentavo jau esantys teisės aktai.⁶⁴ JAV 2000–2005 m. priimti visų valstijų lygmens teisės aktai *Uniform Money Service Act ir Money Transmitters Act*, apimantys įvairias mokėjimų paslaugas, tačiau iš esmės iki šiol reguliavimas yra paliktas atskiroms valstijoms, nes šie teisės aktai yra tik rekomendacinio pobūdžio. Tokia nevieninga sistema sukelia nemažai keblumų įstaigoms, ketinančioms veikti keliose valstijose, nes kiekvienoje reikia atitikti skirtingus reikalavimus.⁶⁵

Darytina išvada, kad JAV, priešingai nei Europa, pasirinko paprastesnį požiūrį į e-pinigus: neteikia tiek daug dėmesio teorinei sampratos koncepcijai, o žiūri tik kaip į dar vieną, naujoviškesnę mokėjimo priemonę, kuri panašesnė į lojalumo kuponus, dovanų čekius ar kelionių bilietus nei į grynuosius pinigus.⁶⁶

Autoriai, nagrinėjantys Japonijos teisinę sistemą, pateikia nacionalinį reglamentavimo kelią kaip priešingybę ES pasirinktam būdai ir kaip e-pinigų⁶⁷ sėkmės Japonijoje priežastį. Kaip ir Europoje, e-pinigai laikomi turinčiais perspektyvą ateityje pakeisti grynuosius pinigus⁶⁸, tačiau Japonijoje e-pinigų leidimo veikla nepateko į jokių bankinių teisės aktų reguliavimo sritį ir nebuvo laikoma finansinėmis paslaugomis, todėl Išankstinio apmokėjimo kortelių įstatymas numatė minimalius reikalavimus e-pinigų leidimui.⁶⁹ Iš to, kad tik 2009 metais buvo pateiktas naujo įstatymo projektas, numatantis griežtesnius priežiūros, kapitalo ir kt. reikalavimus bei apimantis ne tik išankstinio apmokėjimo korteles, bet ir kitas e-pinigų priemones⁷⁰, galima daryti išvadą, kad Japonijoje buvo pasirinktas *ex post* reguliavimo būdas, atsižvelgiant į poreikį bei e-pinigų rinkos išsivystymo lygį, o ne į išankstinius lūkesčius.

⁶⁴ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2011-12-10], p. 9. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

⁶⁵ *Ibid.*, p. 93.

⁶⁶ *Cit. op.* 63, p. 244.

⁶⁷ E-pinigai Išankstinio apmokėjimo kortelių įstatymo prasme neapima serveryje išsaugotų e-pinigų.

⁶⁸ SUGIURA, Nobuhiko. Electronic money and the law: legal realities and future challenges. In *Pacific Rim Law & Policy Journal* [interaktyvus]. 2009, Vol. 18, No. 3 [žiūrėta 2011-12-10], p. 512. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=44348173>>.

⁶⁹ LUYAT, Jean J. A tale of regulation in the European Union and Japan: does characterizing the business of stored-value cards as a financial activity impact its development? In *Pacific Rim Law & Policy Journal* [interaktyvus]. 2009, Vol. 18, No. 3 [žiūrėta 2011-12-10], p. 545. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=5&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=44348171>>.

⁷⁰ *Ibid.*, p. 536.

Įvertinus pateiktus pavyzdžius, manytina, kad svarbiausia ne tai, ar pasirenkama išankstinis santykių reguliavimas, ar sukuriamas specialus įstatymas, svarbiausia, kad esantis reguliavimas būtų proporcingas ir atitiktų poreikius.

2.2. Elektroninių pinigų sampratos elementai Europos Sąjungos teisėje ir Elektroninių pinigų direktyvos taikymo apimtis

Viena svarbiausių Direktyvos 2000/46/EB užduočių buvo užtikrinti teisinį tikrumą sukuriant adekvatų reguliavimą, kuris paskatintų e-p pinigų plėtrą, todėl visų pirma itin svarbu įtvirtinti aiškia ir nedviprasmišką e-p pinigų sąvoką, t. y. taip atsakant į klausimą, kas laikoma e-p pinigais ir kokia yra Direktyvos 2000/46/EB reguliavimo apimtis. Kartu buvo tikimasi, kad sąvoka bus neutrali ir apims naujai sukuriamas technologijas, kas leistų teisiniam reguliavimui žengti pirmiau technologinių inovacijų ir išvengti nuolatinių pakeitimų.

Direktyvos 2000/46/EB 2 str. e-p pinigus apibrėžė kaip piniginę vertę, išreikštą reikalavimu leidėjui, kuri yra: (i) išsaugota elektroniniame įrenginyje; (ii) išduodama gavus lėšas, kurių suma yra ne mažesnė negu išleista piniginė vertė; (iii) priimama kaip mokėjimo priemonė kitų ūkio subjektų nei piniginės vertės leidėjas.

Nors iš pirmo žvilgsnio toks apibrėžimas atrodo gana aiškus, kaip parodė praktika, pirmasis bandymas įtvirtinti e-p pinigų sąvoką nebuvo sėkmingas ir ši, priešingai, nei buvo siekta, pasirodė esanti itin neaiški ir atvira valstybių narių interpretacijoms, o tai lėmė dar didesnę teisinį neuztikrintumą tarp e-p pinigų leidėjų ir ne skatino rinkos plėtrą, bet jai kliudė.

2009 metais buvo priimta Direktyva 2009/110/EC, kurioje siekta panaikinti probleminius klausimus. Čia e-p pinigai apibrėžiami kaip piniginė vertė, išreikšta reikalavimu jos leidėjui, kuri yra: (i) išsaugota elektroniniu, įskaitant magnetiniu, būdu⁷¹; (ii) išduodama gavus lėšas; (iii) skirta mokėjimo operacijoms, kaip tai apibrėžta Direktyvos 2007/64/EB 4 str. 5 p., atlikti ir priimama fizinių arba juridinių asmenų.

Toliau šiame skyriuje bus nagrinėjami atskiri e-p pinigų sampratos elementai, lemiantys priemonės priskyrimą prie e-p pinigų, taip pat kodėl buvo susidurta su vienomis ar kitomis reglamentavimo problemomis, kokių sprendimo būdų imtasi.

⁷¹ Direktyvos tekste lietuvių kalba bei Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatyme vartojama sąvoka *laikmena*. Anglų kalboje vartojami terminai *electronically, including magnetically, stored monetary value*, todėl manytina, kad toks terminas nėra visai korektiškas.

2.2.1. Techniškai neutralios elektroninių pinigų definicijos poreikis

Vienas svarbiausių ir akivaizdžiausių e-pinigų požymių, šią priemonę išskiriančių iš kitų, atsispindi pavadinime – jie yra elektroniniai, tiksliau, vertė išsaugoma elektroniniu būdu. Kaip jau buvo minėta, e-pinigai taip pat yra skirti mokėjimams atlikti, tačiau jie su įvairių technologijų pagalba yra išsaugomi kortelėje, kompiuterio standžiajame diske ar serveryje (nereikia pamiršti, kad tai tik trys plačiausios ir dažniausiai pasitaikančios grupės, jokių būdu neapribojančios kitų priemonių kvalifikavimo e-pinigais).

Direktyvos 2000/46/EB projekte buvo siūloma e-pinigus apibrėžti kaip piniginę vertę, kuri išsaugoma elektroniniu būdu, elektroninėje įrangoje, tokioje kaip lustas ar kompiuterio atmintis. Tokią poziciją sukritikavo ECB teigdamas, kad pernelyg pabrėžiami techniniai aspektai.⁷² Į šias pastabas buvo atsižvelgta ir Direktyva 2000/46/EB įtvirtino, kad e-pinigai yra piniginė vertė, kuri išsaugoma elektroniniame įrenginyje. Tai išreiškė Komisijos valią įtvirtinti kiek įmanoma techniškai neutralią apibrėžimą ir taip išvengti nuolatinio nuostatų keitimo siekiant neatsilikti nuo itin greitai kintančių technologijų.⁷³

Sąvoka, įtvirtinta Direktyvoje 2000/46/EB, laikyta techniškai neutralia, nes vartojamas, kaip tuo metu buvo manoma, plačiausias terminas *elektroninis įrenginys*, nepateikiant detalesnių techninių specifikacijų t. y. nėra vardijamos konkrečios e-pinigų priemonės. Dėl to e-pinigais turėtų būti laikomos visos priemonės, nepriklausomai nuo panaudotos technologijos, jeigu atitinka ir kitus kriterijus.

Parengiamuosiuose dokumentuose ne kartą nurodytas tikslas įtvirtinti neutralią e-pinigų sąvoką, neakcentuojant konkrečių priemonių, todėl yra ne visai suprantama, kodėl buvo nuspręsta priimti priešingą Direktyvos 2000/46/EB preambulės 3 punkto formuluotę, nurodančią, kad e-pinigai „[...] išsaugomi elektroniniame įrenginyje kaip lustinė kortelė ar kompiuterio atmintis [...]“.⁷⁴ Toks konkrečių priemonių akcentavimas klaidina tiek potencialius e-pinigų vartotojus, tiek ir jų leidėjus.

Doktrinoje sutinkama, kad tokia Direktyvos 2000/46/EB formuluotė suklaidino ne vieną autorių, pavyzdžiui, kartais teigiama, kad tikrąją e-pinigų prasmę atitinka kortelėmis ir programine įranga pagrįstos priemonės⁷⁴, tačiau pamirštama, kad kalbant apie e-pinigus ir jų reglamentavimą yra svarbu suprasti, kad dėl nuolat tobulėjančių

⁷² BUTKEVIČIUS, Lauras. Elektroniniai pinigai: samprata ir teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ypatumai. *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48), p. 48–49.

⁷³ EU study on the Legal Analysis of a Single Market for the Information Society. New rules for a new age? 07. - 08. *Electronic payments. Electronic contracting* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-12-10], p. 8. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=7022>.

⁷⁴ *Cit.op.*, 72, p. 48.

techninių galimybių yra netikslinga ir tikriausiai objektyviai neįmanoma nurodyti konkrečias elektronines priemones. Reikia suvokti e-pinigų instituto esmę ir veikimo principą, o ne išvardinti techninius parametrus, nurodant, kas patenka į E-pinigų direktyvos taikymo sritį, o kas ne.

Tokio požiūrio problema išryškėjo visai netrukus po Direktyvos 2000/46/EB priėmimo JAV į rinką išleidus *PayPal* mokėjimo produktą, kuriam 2004 metais Jungtinės Karalystės finansinių paslaugų priežiūros institucija (angl. *Financial Services Authority*) suteikė teisę veikti kaip e-pinigų įstaigai⁷⁵. *PayPal* veikimo principas pagrįstas ne vertės išsaugojimu kortelėje, kompiuteryje ar pan., o serveryje, t. y. tinkle.⁷⁶

Abejojantys, ar serveryje išsaugomi e-p pinigai turėtų būti priskiriami kredito, ar e-p pinigų įstaigoms, teigia, kad e-p pinigų išsaugant sąskaitoje tokia veikla tampa beveik neatskiriama nuo bankų, be to, *PayPal* sąskaitos skirtos ne tik mokėti už prekes ir paslaugas, bet ir priimti atsiskaitymą.⁷⁷ Įvertinus faktą, kad *eBay*, kai pastarosios sukurtas *Billpoint* pasirodė nesantis toks sėkmingas, įsigijo *PayPal*⁷⁸, kaip tik patvirtina priešingai – serveryje saugomų e-p pinigų pirminis tikslas yra tikrai ne kaupimas, o kaip kuo paprasčiau ir greičiau išleisti piniginę vertę prekėms įsigyti elektroninėje erdvėje.

Komisija aiškiai nurodė, kad apibrėžtis turėtų apimti e-p pinigų, kurie laikomi jų turėtojų priklausančioje mokėjimo priemonėje arba nuotoliniu būdu serveryje ir turėtojų valdomi per mokėjimo sąskaitą, atidarytą mokėjimo paslaugos tiekėjo. Ši apibrėžtis turėtų būti pakankamai plati, kad netrukdytų technologinėms inovacijoms ir apimtų ne tik visas šiandien elektroninėje rinkoje egzistuojančias elektroninių pinigų sistemas, bet ir tas, kurios galėtų būti sukurtos ateityje.⁷⁹

Vienas labiausiai klaidinančių momentų yra tai, kad pagal Direktyvą 2000/46/EB serveris nebuvo nei kortelė, nei kitas techninis įrenginys. Techniškai tai galbūt ir tinkama pozicija, tačiau, vertinant e-p pinigų prasme, vertintina atsižvelgiant į įstatymo leidėjo

⁷⁵ GUADAMUZ, A; USHER, J. Electronic Money: the European regulatory approach [interaktyvus]. In ed. Edwards L. *The new legal framework for e-commerce in Europe*. Oxford: Hart Publishing, 2005 [žiūrėta 2012-03-20], p.173–201. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1285961>>.

⁷⁶ EU study on the Legal Analysis of a Single Market for the Information Society. New rules for a new age? 07. - 08. *Electronic payments. Electronic contracting* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-12-10], p. 16. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=7022>.

⁷⁷ GUADAMUZ, A. PayPal: The Legal Status of P2P Payment Systems [interaktyvus]. In *Computer Law and Security Report*. Elsevier, 2004 20(4) 2005 [žiūrėta 2012-03-16], p. 10. Prieiga per internetą: <<http://www.era.lib.ed.ac.uk/handle/1842/2262>>.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 4.

⁷⁹ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council of on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC [interaktyvus]. 2008 Brussels, COM(2008)627 final [žiūrėta 2012-03-10], p. 11. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0627:EN:NOT>>.

keltus tikslus, ne tik į įstatymo raidę, ne formaliai. Kaip jau buvo minėta, Komisija ne kartą pabrėžė, kad E-pinigių direktyvoje siekiama įtvirtinti kiek įmanoma techniškai neutralesnę sąvoką, kuri apimtų tiek esančias e-pinigių priemones, tiek naujai atsirasiančias. Šiuo atveju būtina atsižvelgti į tokią poziciją, nes tai, kur faktiškai išsaugoma vertė, nepakeičia santykių esmės ir kaip tik dėl to serveryje išsaugota elektroninė vertė irgi turėtų būti laikoma e-pinigiais, jei neužsiimama indėlių priėmimu, nemokama palūkanų ir neteikiamas kreditas.

Be kita ko, Komisija Pasiūlyme ne tik aiškiai išdėstė savo poziciją dėl serveryje išsaugomos piniginės vertės priskyrimo prie e-pinigių, bet ir atsižvelgdama į tai patobulino sąvoką: buvo nuspręsta įvesti techniškai dar neutralesnę sąvoką ir visiškai atsisakyti nuorodos į įrenginį, palikta tik „[...] išsaugoma elektroniniu būdu [...]“.⁸⁰ Manytina, kad tokia apibrėžtis yra tikslesnė ir labiau tikėtina, jog ji apims ir ateityje atsirasiančias e-pinigių priemones, nes nurodomas tik išsaugojimo būdas, o ne įrenginys.

Ir vis dėlto pirmasis kriterijus kėlė klausimų, tačiau tuo metu visos valstybės narės, perkeldamos direktyvą į nacionalinę teisę, šį kriterijų paliko niekaip nepakeistą.⁸¹

Direktyvoje 2009/110/EB anglų kalba išsaugojimo būdas išreikštas taip: „*electronic money means electronically, including magnetically, stored monetary value [...]*“. Kaip matyti, Komisija atsisakė bet kokios nuorodos į objektą, kuriame išsaugoma vertė, o nurodė tik būdą – elektroniniu arba magnetiniu būdu. Lietuviškame Direktyvos 2009/110/EB tekste vartojama: „[...] *elektroninėse, įskaitant magnetinėse, laikmenose išsaugoma piniginė vertė [...]*“. Analogiška formuluotė įtvirtinta ir priimtame E-pinigių įstatymo 2 str. 1 d. Manytina, kad toks Direktyvos nuostatos perkėlimas nėra pats tinkamiausias. Akivaizdu, kad vienas esminių e-pinigių sąvokos pakeitimų buvo padaryti ją techniškai dar neutralėse atsisakant bet kokios nuorodos į priemonę, *kur* vertė išsaugoma, o paliekant tik nuorodą *kaip* išsaugoma.

Sąvoką *laikmena* kompiuterinių terminų žodynas apibrėžia kaip duomenų laikymo terpę, nurodoma, kad tai yra sudedamoji ir esminė atminties įtaiso konstrukcijos dalis.⁸² Akivaizdu, kad tai yra technologiškai neutralė terminas nei vartotas pirmoje Direktyvoje *įrenginys*: „Lietuvių kalbos žodynas“ pateikia, kad žodis *įrenginys* reiškia: 1)

⁸⁰ *Ibid.*, p. 14.

⁸¹ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2011-12-10], p. 47. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

⁸² DAGIENĖ, V.; GRIGAS, G.; JEVSİKOVA, T. Enciklopedinis kompiuterijos žodynas. II papildytas leidimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.likit.lt/term/enc.html>>.

kas įrengta; 2) įrengtas sudėtingas mechanizmas; priemonė: 1. daiktas, įrankis, prietaisas, reikalingas kam nors atlikti, padaryti; 2. būdas, veiksmas kam nors įvykdyti, atlikti.⁸³

Siekiant techniškai kuo neutralesnės sąvokos tinkamiausia nurodyti, kad išsaugoma elektroniniu, įskaitant magnetiniu, būdu. Manytina, kad Komisija tikslingai sąvokoje nepavartojo net žodžio *laikmena* ir tai yra vienas svarbiausių Direktyvos 2009/110/EB padarytų pakeitimų, todėl ir lietuviškame tekste bei nacionaliniame teisės akte turėtų būti į tai atsižvelgta siekiant išvengti įstatymo taikymo apimties problemų.

2.2.2. Trišalis elektroninių pinigų veikimo pobūdis, kaip visuotinumą požymis

Komisija, 1998 metais parengusi Direktyvos 2000/46/EB pasiūlymą, e-pinigus laikė itin perspektyviu projektu ir turėjo ambicingą siekį, kad e-pinigai turi potencialą pakeisti grynuosius ir netolimoje ateityje galėtų būti naudojami vietoj monetų ir banknotų.⁸⁴ Kaip tik dėl to, kad e-pinigai savo paskirtimi yra prilyginami banknotams ir monetoms, įtvirtintas būtinas požymis, kad jie būtų priimami kaip atsiskaitymo priemonė kitų juridinių ar fizinių asmenų nei emitentas, laikytinas išvestiniu iš šio Komisijos siekio. Be to, kaip jau buvo minėta pirmame darbo skyriuje, atsiskaitymas su kitais asmenimis yra viena iš pagrindinių pinigų savybių, t. y. pinigams būdingas visuotinumą (tačiau tai dar nereiškia, kad e-pinigai laikytina teisėta mokėjimo priemone).

Sąlygos, kad atsiskaitymą e-pinigais priimtų ne tik jų emitentas, tikslas yra atskirti daugiafunkcines mokėjimo priemones nuo priemonių, kurios priimamos tik jų emitento. Trumpai tariant, jei e-pinigais galima atsiskaityti su kitais pardavėjais, tai tokia veikla pateks į E-pinigų direktyvos veikimo sritį, tačiau jei iš leidėjo gavus pinigus jais galima atsiskaityti tik su juo pačiu, tai tokia veikla nelaikytina e-pinigų leidyba nei vienos Elektroninių pinigų direktyvos prasme, nors, kaip jau buvo minėta pirmame skyriuje, techniškai šios priemonės gali veikti visai identiškai. Tokia reglamentavimo politika paaiškinama racionaliai – vertė, kuria galima atsiskaityti tik konkrečioje vienoje parduotuvėje, iš esmės laikytina susitarimu tik tarp vertės gavėjo ir vieno emitento, nedarančiu jokios įtakos kitiems subjektams, todėl emitento pasibaigimo atveju nuostoliai vienam vartotojui dažniausiai negalėtų būti itin reikšmingi. Tikrųjų e-pinigų atveju yra kitaip (ypač tais atvejais, kai cirkuliacija yra atvira) – sudaręs lėšų keitimo sandorį su e-pinigų leidyju, e-pinigų turėtojas (arba vartotojas) juos už prekes ir paslaugas (t. y. jau

⁸³ KEINYS S., et al. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2006, internetinė versija, 2011 [žiūrėta 2012-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/dlkz/>>.

⁸⁴ 2000/46/EB Direktyvos preambulės 3 p. įtvirtino Komisijos poziciją, kad elektroniniai pinigai gali būti vertinami kaip elektroninis pakaitalas monetoms ir banknotams.

kito sandorio pagrindu) perduoda trečiajam asmeniui, e-pinigai išeina į rinką, todėl tikėtina, kad apyvartoje cirkuliuojančios sumos daug didesnės, jais naudojami daugiau vartotojų bei prekybininkų. Galiausiai, tretieji asmenys niekada nepriimtų atsiskaitymo iš e-pinigų turėtojo, jeigu nežinotų, kad tai yra pakankamai saugi ir teisiškai reglamentuota mokėjimo priemonė, kurią jie bet kada galės išsikeisti į teisėtą mokėjimo priemonę, pavyzdžiui, litus.

Taigi, darytina išvada, kad vienos iš esmės analogiškai veikiančios priemonės įtraukiamos į E-pinigų direktyvos veikimo sritį, o kitos ne, yra dėl saugumo sumetimų ir siekiant nepagrįstai neapsunkinti verslo, apkraunant mažareikšmes priemones neproporcingu reguliavimu.

Šis e-pinigų požymis tapo vienu palankiausių interpretacijoms, ypač kiek tai susiję su mobiliųjų tinklų operatoriais ir kitais mišrią veiklą vykdančiais leidėjais (angl. *hybrid issuers*). Pastebėtina, kad šio klausimo išsprendimas yra itin aktualus, nes nuo tinkamos sąvokos interpretacijos priklauso, ar bus užtikrinta, kad tokio paties pobūdžio išankstinio apmokėjimo priemonės, susijusios su panašiomis rizikomis, būtų vienodai griežtai reglamentuotos ir neiškreiptų sąžiningos konkurencijos rinkoje.⁸⁵

Valstybės narės labai skirtingai interpretavo šį reikalavimą perkeldamos Direktyvos 2000/46/EC nuostatas į nacionalinę teisę. Aiškiausias pavyzdys yra atsiskaitymas už transporto paslaugas. *Transport for London's Oystercard* Jungtinėje Karalystėje nėra laikoma e-pinigais, nors ja atsiskaityti galima net už kelių transporto operatorių paslaugas Londone. Analogiška priemonė Danijoje, *Rejsekort A/S*, veikia su e-pinigų institucijos licencija, o Čekijoje elektroninės kortelės, kuriomis galima atsiskaityti už skirtingų vežėjų paslaugas ir už užkandžius traukinių stotyse, veikia pasinaudojus E-pinigų direktyvos netaikymo išimtimi.⁸⁶

Tokia praktika neturėtų stebinti, nes nėra aišku kam vis dėlto suteikti prioritetą: viena vertus, teikiamos ribotos paslaugos (tik transporto), kas leistų emitentui nepatekti į E-pinigų direktyvos veikimo sritį, kita vertus – kelių skirtingų vežėjų dalyvavimas suponuoja, kad elektroninę vertę priima kiti subjektai nei emitentas, kas turėtų lemti Direktyvos taikymą.

⁸⁵ Commission staff working document on the review of the E-money Directive (2000/46/EC) [interaktyvus]. Brussels, 19.07.2006, SEC (2006) 1049 [žiūrėta 2011-11-25], p. 12. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/working-document_en.pdf>.

⁸⁶ ATHANASSIOU, Phoebus; MAX-GUIX, Natalia. Electronic money institutions. Current Trends, Regulatory issues and future prospects. *European Central Bank Legal working paper series* [interaktyvus]. 2008, No. 7 [žiūrėta 2011-12-11], p. 29. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf>>.

Verta paminėti Estijos atvejį, įtvirtinusį, kad e-pinigai turi būti priimami bent vieno kito ūkio subjekto neskaitant emitento ir turi turėti tiesioginius kreditoriaus ir skolininko santykius.⁸⁷ Nors toks reguliavimas ir suteiktų teisinį tikrumą nacionaliniu lygmeniu, neišsprendžia problemos Bendrijos mastu.

Atsakymo, kaip turėtų būti reglamentuoti šie atvejai, iš esmės nėra, nors tokio pobūdžio spragas itin svarbu užpildyti, nes priešingu atveju sukuriama situacija, kai siekiant suvienodinti skirtingų ES valstybių narių teisę gaunamas priešingas efektas – dėl skirtingų interpretacijų vienodi produktai reglamentuojami skirtingai, kas apsunkina vieningos rinkos veikimą ir visiškai neatitinka Komisijos siekiamo tikslo sudaryti vienodas sąlygas rinkoje ir paskatinti naujų dalyvių atėjimą.

Direktyvose 2000/46/EB ir 2009/110/EB reglamentavimas iš esmės tapatus: kad elektroniniu būdu išsaugota vertė būtų pripažįstama e-pinigais ES teisės prasme ir kad patektų į Direktyvos veikimo apimtį, reikia, kad ja būtų galima atsiskaityti ne tik su emitentu, bet ir su kitais juridiniais ar fiziniaisiais asmenimis. Skirtumas tik tas, kad vienoje vartojama sąvoka įmonė/ūkio subjektas (angl. *undertaking*), o kitoje – fiziniai ir juridiniai asmenys (angl. *natural and legal persons*). Tikėtina, kad taip buvo praplėsta taikymo sritis ir įteisintas ne tik atsiskaitymas prekybos vietose, bet ir e-pinigų perlaidos tarp fizinių asmenų. Manytina, kad toks reguliavimas atitinka Komisijos e-pinigų, kaip galinčių ateityje pakeisti grynuosius, viziją. Čia svarbu atkreipti dėmesį, kad iš E-pinigų įstatymo 2 str. 1 d. formuluotės nėra aišku, ar galimos perlaidos tarp fizinių asmenų – įtvirtinta, kad priimami kitų asmenų, kurie nėra leidėjas. Kyla klausimas, ar įstatymų leidėjas turėjo galvoje asmenis plačiąja prasme, kaip fizinius ir juridinius, ar tik juridinius. Manytina, kad nuostatą reikalinga aiškinti Direktyvos 2009/110/EB prasme – kaip leidžiančią perlaidas tiek tarp juridinių, tiek tarp fizinių asmenų.

Pagrindinė problema susijusi su nepakankamu sąvokos kiti fiziniai ir juridiniai asmenys aiškumu. Direktyva 2009/110/EB mėginta spręsti klausimą preambulės 5 p. išvardinant, kad Direktyva neturėtų būti taikoma piniginei vertei, saugomai specialiose išankstinio apmokėjimo priemonėse, skirtose tenkinti konkrečius poreikius, kurių naudojimas yra ribotas, nes jos suteikia galimybę e-pinigų turėtojui įsigyti prekes ar paslaugas tik e-pinigų emitento patalpose arba ribotame paslaugų tiekėjų tinkle pagal tiesioginį komercinį susitarimą su profesionaliu leidėju arba jos gali būti naudojamos tik riboto asortimento prekėms arba paslaugoms įsigyti. Turėtų būti laikoma, kad priemonė yra skirta naudoti ribotame tinkle, jeigu ji gali būti naudojama tik prekėms ar paslaugoms

⁸⁷ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2011-12-10], p. 48. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

konkrečioje parduotuvėje įsigyti arba riboto asortimento prekėms ar paslaugoms įsigyti nepriklausomai nuo geografinės pardavimo vietos. Tokios priemonės galėtų apimti parduotuvių korteles, kuro korteles, narystės korteles, viešojo transporto korteles, maisto kuponus ar paslaugų kuponus. Kita vertus, nerekomenduojama nukrypti nuo Direktyvos taikymo srities, kai priemonė skirta naudoti išvardintų tiekėjų tinkle, nes paprastai šie tinklai turi savybę sparčiai plėstis.

Visų pirma yra ydingas konkrečių priemonių ar atvejų įvardijimas teisės aktuose, ypač kai reglamentuojami santykiai yra dar tik besiformuojantys ir nuolat kinta, nes dažniausiai taip tik sukeliamas teisinis netikrumas dėl naujai atsirandančių priemonių, nebent yra neabejotinai aišku, kad dviprasmiškas vertinimas nėra galimas, ir tai yra taisyklė su itin retomis išimtimis. Be kita ko, tai turėjo būti pastebėta ir tokia pati klaida nekartota, kai iškilo neaiškumų dėl pirmosios sampratos dalies – elektroninio išsaugojimo būdo, būtent dėl išvardintų konkrečių priemonių – kortelės ir kompiuterio atminties.

Tiesiogiai pateikus atvejus, kada Direktyva 2009/110/EB neturėtų būti taikoma, iš tiesų palikta dar daugiau neatsakytų klausimų, vienas pagrindinių iš jų liko tas pats: koks skaičius kitų subjektų, priimančių atsiskaitymą e-pinigais, laikytinas pakankamu? Nors Direktyvos preambulės 5 punkte išvardinti atvejai, tačiau tai kelia daugiau sumaišties, nei duoda naudos. Tie atvejai, kai išleistus e-pinigus akivaizdžiai priima tik pats jų leidėjas (pavyzdžiui, elektroninė konkrečios parduotuvės dovanų kortelė, kuria galima atsiskaityti tik vienoje parduotuvėje), yra aiškūs ir dėl jų nekyla daug diskusijų, tačiau šis Direktyvos patikslinimas niekaip neatsako į klausimą, kas laikytina „ribotu naudojimu“: ar pakanka, kad, be e-pinigų leidėjo, juos kaip atsiskaitymo priemonę priimtų tik vienas asmuo, ar reikia daugiau? Akivaizdžiausias pavyzdys yra viešojo transporto kortelės: Direktyvos 2009/110/EB preambulėje nurodyta, kad jos galėtų būti nelaikomos e-pinigais, tačiau kaip vertintinas atvejis, kai e-pinigų priemone galima atsiskaityti tik už viešojo transporto paslaugas, tačiau teikiamas skirtingų vežėjų (pavyzdžiui, vežimo troleibusais paslaugas teikia vienas vežėjas, autobusais kitas, o taksi trečias, tačiau vartotojų patogumui sukurta sistema, leidžianti už visas šias paslaugas atsiskaityti viena priemone)? Į šį klausimą Direktyva neatsako, todėl teisinis neaiškumas nėra iki galo panaikintas.

E-pinigų įstatymo 3 str., apibrėžiantis netaikymo sritį, turėtų padėti spręsti aprašytas situacijas nacionaliniu lygmeniu: straipsnyje įtvirtinti analogiški E-pinigų direktyvos preambulėje numatytiems atvejams, kada ši neturėtų būti taikoma, tačiau įstatymo nuostatos nedetalizuoja probleminių atvejų: kaip vertinti mišrią veiklą vykdančių subjektų, pavyzdžiui, transporto paslaugų tiekėjų, korteles, kuriomis galima atsiskaityti ir su kitais vežėjais? Pastebėtina, kad šio klausimo reglamentavimas priklauso nuo valstybės

narės e-pinigių sampratos interpretavimo. Kadangi įstatymų leidėjas aiškios pozicijos nepateikė, reikia tikėtis, kad atsakymą suformuos praktika, tačiau rekomenduotina šį klausimą tiksliau aptarti teisės akte, siekiant nepažeisti teisėtų lūkesčių ir teisinio tikrumo principų.

Įtvirtinus, kad įstatymas netaikomas, kai vertė skirta tik tam tikroms prekėms ar paslaugoms įsigyti, norma neatsako į keltą klausimą, veikia priešingai – terminas „tik tam tikros prekės“ yra labai abstraktus ir vertinamojo pobūdžio. Pavyzdžiui, būtų galima interpretuoti, kad išleidus piniginę vertę, už kurią galima įsigyti tik maisto produktų visoje Lietuvoje, tai nebus laikoma e-pinigais, kurie patenka į įstatymo reguliavimo sritį, nes panaudojimas ribotas. Vargu ar tai būtų adekvatus vertinimas. Esant tokiai situacijai yra svarbi įstatymo leidėjo pozicija, kad rinkos dalyviai turėtų visą informaciją, kokie reikalavimai bus taikomi vykdomai veiklai.

Literatūroje galima aptikti ir diskutuotino pagrįstumo problemų dėl E-pinigių direktyvos taikymo apimties. Pavyzdžiui, kai kurie iš virtualiųjų pasaulių (pavyzdžiui, *Second Life*) yra susikūrę savo valiutą, kuri įsigyjama už tradicinius pinigus ir už kurią virtualiajame pasaulyje galima įsigyti įvairių prekių ir paslaugų. Doktrinoje yra keliamas klausimas, ar virtualiųjų žaidimų pinigai (angl. *virtual worlds*) laikytini e-pinigais Bendrijos teisės prasme, nes iš pažiūros atitinka keliamus reikalavimus: išsaugoti elektroniniu būdu, išleidžiami gavus lėšas, skirti mokėjimams atlikti ir priimami kitų virtualiojo pasaulio „gyventojų“.⁸⁸ Manytina, kad tokie pinigai skirti vienam tikslui – dalyvauti virtualiojo žaidimo ar pasaulio veikloje, nes dažniausiai priimami tik konkrečiame virtualiajame pasaulyje, nėra pritaikomi niekur kitur. Mokėjimo priemonė neturėtų būti laikoma daugiafunkcine vien dėl to, kad asmenys vykdo vidinius virtualiuosius sandorius ir konkretaus virtualiojo pasaulio pinigus pripažįsta daug žaidėjų. Be to, atsižvelgiant į Komisijos tikslus e-p pinigai turi potencialą pakeisti grynuosius. Virtualiajame pasaulyje šis tikslas nėra įgyvendinamas, nes ten nėra ir fiziškai negali būti grynųjų. Priešingas interpretavimas būtų visiškai nepagrįstas, pernelyg iškreiptų e-pinigių esmę ir išplėstų E-pinigių direktyvos reguliavimo sritį.

Apibendrinant galima teigti, kad tokiais nevienareikšmiais atvejais sprendžiant, ar priemonė laikytina e-pinigais, matyt, reiktų atsižvelgti ne į suteikiamų paslaugų (prekių) įvairovę, o į tai, ar priemonę pripažįsta ne tik e-pinigių emitentas. Todėl tampa svarbūs ir

⁸⁸ EU study on the Legal Analysis of a Single Market for the Information Society. New rules for a new age? 07.-08. *Electronic payments. Electronic contracting* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-12-10], p. 22. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=7022>.

ryšiai tarp priimančių subjektų⁸⁹: jeigu šie yra susiję, manytina, kad tokia priemonė galėtų nepatekti į E-pinigų direktyvos veikimo sritį, tačiau jeigu tai yra tarpusavyje nesusiję subjektai, pastaroji turėtų būti taikoma.⁹⁰

2.2.3. Mišrią veiklą vykdančių subjektų, ypač atsižvelgiant į mobiliųjų tinklų operatorius, vertinimo problemos

Direktyvos 2000/46/EB nuostatomis itin daug kritikos pateikė mobiliųjų tinklų operatoriai bei kiti mišrią veiklą vykdančys subjektai. Direktyvos taikymo klausimą mobiliųjų tinklų operatoriams verta aptarti atskirame skyriuje dėl šios priemonės populiarumo vartotojų tarpe bei dėl kilusių gausių diskusijų, nes tvirtos nuomonės nėra. Klausimas, ar Direktyvos 2000/46/EB reguliuojama veikla apima ir šią priemonę, sulaukė itin daug diskusijų, mat buvo nuomonių, kad mobiliųjų tinklų operatoriai *de facto* leidžia e-pinigus, kai teikiant išankstinio apmokėjimo paslaugas yra suteikiama ir galimybė atsiskaityti su trečiaisiais asmenimis⁹¹, todėl visi be išimties mobiliųjų tinklų operatoriai turėtų patekti į Direktyvos 2000/46/EB reguliavimo apimtį.

Direktyvos taikymo mobiliųjų tinklų operatorių veiklai problematika daugiausia susijusi su klausimu, ar iš viso turėtų būti taikomas aptariamas reguliavimas, ypač ar laikytina, kad e-pinigus priima ne tik jų emitentas. Nusistovėjusi mobiliųjų tinklų operatorių verslo praktika dažnai apima ir tokias paslaugas, kai klientams suteikiama galimybė įsigyti kitų subjektų siūlomas prekes ir paslaugas. Pažymėtina, kad dauguma valstybių narių *de facto* atleido mobiliųjų tinklų operatorius nuo Direktyvos 2000/46/EB reguliavimo apimties dėl nepakankamai aiškaus teisinio reguliavimo, tačiau reikalinga išsamesnė analizė.⁹² Siekdama praskaidrinti teisinę situaciją Komisija 2004 metais išleido Gaires dėl Direktyvos 2000/46/EB taikymo mobiliųjų tinklų operatoriams.

Vargu ar galima teigti, kad šios gairės išsprendė problemą, veikiau tik buvo pateikta Komisijos pozicija, kuria pripažinta, kad įsivyravusi praktika, kuria mobilieji operatoriai savaime eliminuojami iš E-pinigų direktyvos veikimo srities, nėra tinkama.

⁸⁹ *Transport for London (TfL) Oystercard* nelaikoma elektroniniais pinigais kaip tik dėl to, kaip veikia sistema: TfL perka transporto paslaugas iš skirtingų tiekėjų ir paskui jas perparduoda keleiviams.

⁹⁰ EU study on the Legal Analysis of a Single Market for the Information Society. New rules for a new age? 07. - 08. *Electronic payments. Electronic contracting* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-12-10], p. 27. Prieiga per internetą:

<http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=7022>.

⁹¹ Application of the E-money Directive to mobile operators. Consultation paper of DG Internal Market [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2011-11-25], p. 3. Prieiga per internetą:

<http://ec.europa.eu/internal_market/payments/docs/emoney/2004-05-consultation_en.pdf>.

⁹² *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2011-12-10], p. 5. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

Kiekvienas atvejis yra individualus, todėl reikia nuodugnai įvertinti įmonės veiklą prieš kvalifikuojant ją e-pinigių veikla.⁹³ Gairėmis iš esmės nebuvo suformuota nauja pozicija, tik pakartota ankstesnė nuostata kitame kontekste: pagrindinis principas sprendžiant, ar atsiskaitymo priemonė laikytina e-pinigiais, yra jos atitikimas E-pinigių direktyvoje įtvirtintai e-pinigių sąvokai, todėl negalima įtvirtinti bendros taisyklės, kad visi mobiliųjų tinklų operatoriai *per se* patenka į direktyvos veikimo sritį arba atvirkščiai. Sprendžiant, ar mobiliųjų tinklų operatorius leidžia e-pinigus, svarbiausia išnagrinėti, kas siūlo prekes ar paslaugas, iš ko jos įsigyjamos ir tarp ko atsiranda teisiniai kreditoriaus ir skolininko santykiai.

Gairėse išdėstyta pozicija, kad dėl verslo modelio nėra visai racionalu taikyti kai kuriuos reikalavimus, būdingus e-pinigių leidybai. Visų pirma, tai susigrąžinimo galimybė. Šis reikalavimas neatitinka mobiliųjų tinklų operatorių veiklos modelio, nes išankstinio apmokėjimo kortelės vertė savo prigimtimi yra nesugrąžinama. Gairės pateisina susigrąžinimo reikalavimo netaikymą mobiliesiems operatoriams dėl to, kad šis reikalavimas sietinas su pasitikėjimo skatinimu, t. y. kad pinigų turėtojas būtų tikras, jog vertę gali bet kada iškeisti į teisėtą mokėjimo priemonę. Šiuo atveju neišnaudotą sumą visada galima panaudoti pokalbiams apmokėti, telefono papildymo kortelės dažniausiai būna papildomos nedidelėmis sumomis, be to, leidėjas turi galimybę nesugrąžinti mažesnių sumų nei dešimt eurų (ši nuostata buvo Direktyvoje 2000/46/EB, tačiau panaikinta Direktyvoje 2009/110/EB). Svarbus argumentas, kad itin sudėtinga atskirti, kada ir kokia apimtimi asmuo įsigyja išankstinio apmokėjimo telefono kortelę siekdamas naudotis operatoriaus paslaugomis, o kada sandoriams su trečiaisiais asmenimis. Atsižvelgdama į šią mobiliųjų tinklų operatorių veiklos specifiką Komisija vertina, kad pastariesiems susigrąžinimo reikalavimo netaikymas gali būti pateisinamas.⁹⁴

Komisija gairėse taip pat pasisakė, kad mobiliųjų tinklų operatorių atveju mažai tikėtinas pinigų plovimo pavojus, taip pat įplaukų už išankstinio apmokėjimo kortelės panaudojimą nėra apribotas.

Kaip aiškėja iš toliau Komisijos pasiūlytų variantų, atsižvelgiant į veiklos apimtį reiktų nepamiršti, kad e-pinigių leidimas dažnu atveju yra šalutinė mobiliųjų tinklų operatoriaus veikla, kuri nėra labai reikšminga, tačiau reiktų suprasti, kad tai paliekama vertinti valstybės narėms, kada, nustačius e-pinigių leidybos veiklą, reiktų taikyti visas ar dalį E-pinigių direktyvos nuostatų, būdingų e-pinigiams. Pabrėžtina, kad reikalavimai gali

⁹³ Application of the E-money Directive to mobile operators. Consultation paper of DG Internal Market [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2011-11-25], p. 8. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/payments/docs/emoney/2004-05-consultation_en.pdf>.

⁹⁴ *Ibid.*, p.14.

būti taikomi ne visai mobiliųjų operatorių veiklai, o tik ta apimtimi, kiek vykdoma e-p pinigų leidyba. Tikėtina, kad operatoriai susidurs su problema, kaip atskirti, kada asmuo išankstinio apmokėjimo kortelę įsigyja tiesioginėms operatoriaus paslaugoms, o kada panaudos kaip e-p pinigų. Užbėgdama kritikai už akių Komisija kaip vieną iš veiklos variantų siūlo mobiliųjų tinklų operatoriams steigti dukterines bendroves, kurios vykdytų išimtinai su pinigų leidimu susijusias prievoles.⁹⁵ Atskiro ūkio subjekto įkūrimas, atskiros apskaitos vedimas susiję su didelėmis papildomomis išlaidomis, kurios vargu ar pasiteisintų.

Gairėse buvo įtvirtinta dar viena išimtis, kai kurių autorių vertinama kaip nepamatuota ir sukelsianti reikšmingą teisinį netikrumą. Komisija numatė, kad mokėjimai už pridėtinės vertės paslaugas, tokias kaip skambučių melodijos, žaidimai, muzika ir kt., kurie siunčiami tiesiogiai į mobiliuosius telefonus, nereguliuojami Direktyvos nuostatomis, jeigu operatorius veikia ne tik kaip tarpininkas.⁹⁶ Nėra visai aišku, kodėl Komisijai atrodė tikslinga išskirti pridėtinės vertės išimtį, nes ja iš esmės pasakyta tas pats: jeigu mobiliųjų tinklų operatorius veikia ne tik kaip tarpininkas, vadinasi, jis yra prekes ar paslaugas parduodantis subjektas; kaip jau išaiškinta, E-p pinigų direktyva būtų taikoma tik esant trečiajam asmeniui, kuris pripažįsta atsiskaitymą.

Galima sutikti, kad situacija yra paini, išsiskiria ir komentatorių nuomonės. Nors reguliavimas sukėlė didelį mobiliųjų tinklų operatorių nepasitenkinimą, pavyzdžiui, Bobas Pennas nagrinėdamas galimas taikymo mobiliesiems operatoriams variacijas padarė išvadą, kad atsižvelgiant į Komisijos poziciją dauguma tuo metu (2005 metais) egzistavusių prekybos modelių būtų nepatekę į Direktyvos 2000/46/EB reguliavimo sritį, o patenkantieji gana paprastai galėtų išvengti taikymo.⁹⁷ Iš pirmo žvilgsnio, pavyzdžiui, kai mobiliųjų tinklų operatorius teikia paslaugas, kuriomis galima susimokėti už automobilio statymą, yra šiam atvejui pritaikomų išimčių: tikėtina, kad tokia paslauga apyvarta nebus labai didelė, ir operatorius galėtų pasinaudoti E-p pinigų direktyvoje numatyta netaikymo išimtimi. Pastebėtina, kad tai nėra taip paprasta, nes E-p pinigų direktyva neįpareigoja valstybes nares nacionaliniuose įstatymuose privalomai įtvirtinti netaikymo išimtį, todėl tokios išimties nesant nėra ir galimybės ja pasinaudoti. Nacionaliniuose įstatymuose esant išimčiai dažnai galimybė ja pasinaudoti pareikalauja

⁹⁵ *Ibid.*, p. 16.

⁹⁶ EU study on the Legal Analysis of a Single Market for the Information Society. New rules for a new age? 07. - 08. *Electronic payments. Electronic contracting* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-12-10], p. 20. Prieiga per internetą:

<http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=7022>.

⁹⁷ PENN, Bob. Commission consults on revision of the European electronic money regime. In *Journal of financial Regulation and Compliance* [interaktyvus]. 2005, Vol. 13, No. 4 [žiūrėta 2012-02-05], p. 353. Prieiga per internetą: <<http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1529819&show=html>>.

daug laiko ir finansinių išteklių.⁹⁸ Kaip tik dėl šios priežasties subjektai stengiasi apskritai paneigti savo atitikimą e-pinigių leidėjo statusą.

Doktrinoje aptinkamos nuomonės, kad galbūt nėra tikslinga sukurti vienodas rinkos sąlygas visiems e-pinigių leidėjams taikant jiems tapačius reikalavimus, nes kai ši veikla yra tik papildoma prie leidėjo pagrindinės veiklos, dažniausiai taip siekiama ne konkuruoti su kitomis mokėjimo priemonėmis, o padidinti jau teikiamų pagrindinių prekių ar paslaugų galimybes ir efektyvumą.⁹⁹ Apskritai gali būti keliamas klausimas, ar vienodos sąlygos rinkoje yra įmanomos ir ar tikslingos, juk didelėms kredito įstaigoms suteiktos daug lankstesnės galimybės investuoti lėšas, dažniausiai jos turi daug ir nuolatinių klientų, kuriems galėtų siūlyti naujas e-pinigių priemones, šioms įstaigoms nereikia nieko keisti veikloje, nes jau šiuo metu atitinka bankams keliamus reikalavimus. Maži e-pinigių leidėjai dažnai bus atleidžiami nuo sudėtingų reikalavimų pagal netaikymo išimtį, todėl galėtų sėkmingai veikti vietiniu lygiu.¹⁰⁰

Mobiliųjų tinklų operatoriai labai nepalankiai pasisakė prieš E-pinigių direktyvos taikymą jų veiklai, Komisijai buvo siūloma, kad būtų proporcinga įtvirtinti bendrąją išimtį mobiliųjų tinklų operatorių veiklai.¹⁰¹ Reikia pripažinti, kad reguliavimas iki šiol nėra iki galo aiškus ir todėl tobulintinas, tačiau kyla klausimas, ar mobiliųjų tinklų operatoriams turėtų būti suteikta privilegija leisti e-pinigus ir visais atvejais išvengti E-pinigių direktyvos nuostatų taikymo. Taip jiems būtų nepagrįstai sudaromos daug palankesnės veiklos sąlygos nei e-pinigių įstaigoms, kurios veiktų reguliuojamos E-pinigių direktyvos nuostatų, nors abejotina, ar mobiliųjų tinklų operatoriai vis dar turėtų būti vertinami nuolaidžiau, jei pagal E-pinigių direktyvos nuostatas veikla atitinka visus e-pinigių leidimo požymius, o faktiškai yra analogiška vykdomai kitų e-pinigių įstaigų.¹⁰² Tokia situacija ne paskatintų Komisijos taip siekiamą konkurenciją e-pinigių rinkoje, o

⁹⁸ *Cit. op.* 95, p. 13.

⁹⁹ LUYAT, Jean J. A tale of regulation in the European Union and Japan: does characterizing the business of stored-value cards as a financial activity impact its development? In *Pacific Rim Law & Policy Journal* [interaktyvus]. 2009, Vol. 18, No. 3 [žiūrėta 2011-12-10], p. 533. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=5&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=44348171>>.

¹⁰⁰ KOHLBACH, Manfred. Making Sense of Electronic Money. In *The Journal of Information, Law and Technology (JILT)* [interaktyvus]. 2004 (1) [žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2004_1/kohlbach>.

¹⁰¹ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2011-12-10], p. 47. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

¹⁰² LELIEVELDT, Simon. Impact of the E-Money Directive. Its application to 'hybrid' operators issuing e-money. In *Presentation at Round Table of Price Waterhouse Coopers* [interaktyvus]. Brussels, 2006 [žiūrėta 2012-03-15], sk. 15. Prieiga per internetą: <<http://www.simonl.org/listofpublications.html>>.

stipriai ją iškraipytų, suteikdama nepagrįstą pirmenybę mobiliųjų tinklų operatorių veiklai.

2.2.4. Nominali išleidimo vertė kaip elektroninių pinigų sampratos elementas

Direktyvoje 2000/46/EB į e-pigū sąvoką buvo įtraukta e-pigū savybė, kad jie išleidžiami gavus lėšų, kurių suma yra ne mažesnė vertė nei elektroniniu būdu išsaugoma vertė. Pastebėtina, kad šis požymis buvo papildomai įtrauktas ECB iniciatyva, siekiant, kad e-pigū nebūtų leidžiami su nuolaida, taip sudarant galimybę neribotai padidinti pinigų kiekį rinkoje¹⁰³, taip pat kad tai netaptų tam tikru nekontroliuojamu kreditu, pasireiškiančiu e-pigū su nuolaida forma.¹⁰⁴

Siekiant užkirsti kelią neribotam e-pigū kiekio patekimui į rinką buvo susikoncentruota į deklaratyvų siekį, tačiau neskirta pakankamai dėmesio svarstymui, kokią teisinę formuluotę pasirinkti ir kokios galimos pasekmės kils įtvirtinus ECB reikalavimą. E-pigū sąvoka yra itin reikšminga, nes tai, ar produktas kvalifikuotinas kaip e-pigū, yra pagrindinis veiksnys, lemiantis, ar taikomas E-pigū direktyvoje nustatytas reguliavimas. Jeigu produktas neatitinka sąvokoje nubrėžtų kriterijų, vadinasi, emitentas negali būti laikomas e-pigū leidėju. Dėl šios priežasties sąvokai turi būti skiriamas ypatingas įstatymų leidėjo dėmesys, o neapgalvoti sprendimai visada lems teisinio netikrumo didėjimą. Kaip e-pigū savybę įtvirtinus, kad gaunamų lėšų suma turi būti ne mažesnė nei išleidžiamų e-pigū vertė, susidarė situacija, kad tie emitentai, kurie siūlo e-pigū su nuolaida, nelaikytini e-pigū įstaiga ir nepatektų į E-pigū direktyvos reguliavimo sritį.

Literatūroje pasitaiko nuomonių, kad galimas tokios pozicijos pateisinimas ir tai nelaikytina spraga, nes e-pigū su didele nuolaida siūlymas būtų ekonomiškai nenaudingas ir prieštarautų verslo logikai dėl E-pigū direktyvoje įtvirtinto susigrąžinimo reikalavimo (suteikus e-pigū su didele nuolaida, vėliau juos reiktų iškeisti į nominalią vertę prieš pritaikant nuolaidą).¹⁰⁵ Su tokiu požiūriu negalima sutikti, nes pamiršamas svarbiausias dalykas: jeigu priemonė neatitinka e-pigū sąvokos, ji

¹⁰³ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2011-12-10], p. 48. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

¹⁰⁴ ATHANASSIOU, Phoebus; MAX-GUIX, Natalia. Electronic money institutions. Current Trends, Regulatory issues and future prospects. *European Central Bank Legal working paper series* [interaktyvus]. 2008, No. 7 [žiūrėta 2011-12-11], p. 20. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf>>.

¹⁰⁵ LELIEVELDT, Simon. Why is the Electronic Money Directive Significant? In *Electronic Payment Systems Observatory-Newsletter* [interaktyvus]. 2001, Nr. 7 [žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.simonl.org/listofpublications.html>>.

nepatenka į E-pinigių direktyvos reguliavimo apimtį, taigi ir susigražinimo reikalavimas negali būti pritaikytas.

Svarbu pažymėti, kad perkeliant Direktyvą 2000/46/EB į nacionalinę teisę dalis valstybių narių atkreipė dėmesį į potencialią spragą ir pašalino šį požymį iš e-pinigių sąvokos apimties (pavyzdžiui, Austrija, Belgija, Danija, Prancūzija, Graikija, Olandija, Jungtinė Karalystė). Paprastai reikalavimas, kad išleidžiamų e-pinigių vertė būtų lygi gaunamoms piniginiams lėšoms, buvo pašalinamas iš sąvokos ir įtvirtinamas kaip papildomas reikalavimas ar draudimas e-pinigių leidėjui.¹⁰⁶ Tik tokiu reguliavimu ir galima pasiekti tikslus, kuriuos įvardijo Komisija ir ECB pagrįsdami šio draudimo reikalingumą. Priešingu atveju yra gaunamas atvirkštinis efektas ir sukuriamos sąlygos emitentams pasinaudojus Direktyvos 2000/46/EB spraga ne tik leisti e-pinigus su nuolaida, bet ir iš viso išvengti Direktyvos 2000/46/EB reikalavimų, taip tik pabloginant situaciją, palyginti su ta, kuri būtų iš viso nenustačius tokio reikalavimo.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad toks reguliavimas iš esmės labiau legalizavo, nei apribojo e-pinigių įstaigų galimybes teikti kreditavimo paslaugas,¹⁰⁷ siūlyti analogiškas paslaugas su nuolaida ir pasinaudojus įstatymo spraga išvengti griežtesnės veiklos priežiūros ir jai taikomų standartų.

Direktyvoje 2009/110/EB atsisakyta šio požymio kaip e-pinigių sąvokos elemento. Vietoj to Direktyvos 11 str. 2 d. įtvirtina valstybių narių pareigą užtikrinti, kad e-pinigių emitentai leistų nominalios vertės e-pinigus, kaip už juos gaunamos lėšos.

Nors ES pastebima tendencija per daug sureikšminti e-pinigus bandant juos tapatinti su grynaisiais, tikėtina, kad pirminis draudimo leisti e-pinigus su nuolaida įtraukimas į sąvokos apimtį, o ne kaip papildomo reikalavimo, atsirado iš dalies ir dėl siekio akcentuoti, kad e-p pinigai turėtų būti suvokiama ne daugiau kaip pinigų keitimo rezultatas, t. y. teisėtos mokėjimo priemonės keitimas į e-pinigus, o ne naujų pinigų sukūrimas.¹⁰⁸ Su tokia pozicija reiktų sutikti, nes, kaip buvo minėta ankstesniuose skyriuose, Komisija savo dokumentuose e-pinigus apibūdina kaip grynujų pinigų pakaitalą, galimybę grynuosius pakeisti elektronine verte. Iš esmės e-p pinigai turi tam tikrą

¹⁰⁶ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2011-12-10], p. 48. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

¹⁰⁷ KRUGER, Malte. E-money regulation in the EU. In *E-Money and Payment Systems Review* [interaktyvus]. London: Centralbanking, 2002 [žiūrėta 2012-02-15], p. 241. Prieiga per internetą: <<http://www.paysys.de/download/Krueger%20e-money%20regul.pdf>>.

¹⁰⁸ ATHANASSIOU, Phoebus; MAX-GUIX, Natalia. Electronic money institutions. Current Trends, Regulatory issues and future prospects. *European Central Bank Legal working paper series* [interaktyvus]. 2008, No. 7 [žiūrėta 2011-12-11], p. 20. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf>>.

vertę ir pardavėjai sutinka juos priimti kaip atsiskaitymo priemonę tik dėl to, kad vėliau galės išsaugotą elektroninę vertę nevaržomai iškeisti į nominalią.

Reiktų atkreipti dėmesį, kad Direktyvoje 2000/46/EB įtvirtinta formuluotė, kad gautų lėšų vertė turi būti ne mažesnė nei išleista elektroninė vertė. Nepaisydami minėtų problemų, autoriai¹⁰⁹, abejoję e-pinigių įstaigų galimybe veikti pelningai, nurodydavo šį požymį kaip vieną pagrindinių e-pinigių įstaigos pelno šaltinių. Ši formuluotė uždraudžia išleisti daugiau e-pinigių nei už juos leidėjui perduota nominalios vertės pinigų, tačiau nedraudžia leidėjui išleisti mažiau e-pinigių nei už juos sumokėta nominali pinigine vertė.

Reikia pasakyti, kad Direktyva 2009/110/EB ištaisydama buvusią spragą ir įtvirtinusi nuostatą, kad e-pinigai išleidžiami nominalia verte, kaip atskirą reikalavimą pateikė naują formuluotę: taikomas kriterijus nebe „ne mažesnė vertė nei išleidžiami e-pinigai“, o „išleidžiami nominalia verte“. Tokia pati formuluotė perkelta ir į E-pinigių įstatymo 6 str. 1 d., taigi su šia problema bus susidurta ir Lietuvoje. Kyla pagrįstas klausimas: ar tai reiškia, kad e-pinigių leidėjai nebegali išleisti mažiau, nei už juos buvo sumokėta nominalia verte, ar kad iš viso leidėjas negali gauti atlyginimo už e-pinigių išleidimą?

Nei Direktyva 2009/110/EB, nei E-pinigių įstatymas tiesiogiai nedraudžia e-pinigių leidėjui gauti atlygį už išleidimo paslaugas (draudžia už išpirkimą, kai išperka vartotojas), todėl manytina, kad aptariamą nuostatą reiktų aiškinti kaip draudimą teikti e-pinigus tiek su nuolaida, tiek su pridėtine verte, nors tai nereiškia, kad leidėjas negalėtų gauti atlyginimo už paslaugas, tačiau ši suma turi būti aiškiai ir nedviprasmiškai suformuluota ir nepriskiriama e-pinigių vertei.

2.2.5. Susigrąžinimo teisė kaip elektroninių pinigų sampratos elementas

Už e-pinigus sumokėtos nominalios vertės susigrąžinimo (angl. *redeemability*) teisė reiškia, kad e-pinigių turėtojas, nors jis yra ne trečioji šalis, kuri priima e-pinigus kaip atsiskaitymo priemonę, o juos įsigijęs vartotojas, turi teisę reikalauti emitento iškeisti e-pinigus į už juos gautą nominalią pinigine vertę. Teisinis užtikrinimas, kad e-pinigus bet kada galima susigrąžinti, veikia kaip skatinamoji, vartotojų apsaugos ir pasitikėjimo priemonė. Neįtvirtinus šio reikalavimo vartotojus būtų sudėtinga įtikinti naudoti e-pinigus, nes nebūtų garantijos, kad pardavėjams atsisakius priimti emitento e-pinigus kaip atsiskaitymo priemonę šie neliks beverčiai.

¹⁰⁹ Pvz., KOHLBACH, Manfred. Making Sense of Electronic Money. In *The Journal of Information, Law and Technology (JILT)* [interaktyvus]. 2004 (1) [žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2004_1/kohlbach>.

Susigrąžinimas įtvirtintas kaip papildomas reikalavimas, pareiga e-pinigų emitentui, tačiau pasitaiko nuomonių, kad susigrąžinimo teisė yra lygiavertis požymis kitiems ir dėl to turėtų būti inkorporuota į e-pinigų sąvoką. Susigrąžinimo reikalavimas, kai kurių autorių nuomone, neturėtų būti atskirtas nuo sąvokos vien dėl to, kad savo prigimtimi labiau atskleidžia e-pinigų esmę, o ne yra papildomas įpareigojimas, atsirandantis kaip pasekmė, kai tam tikra priemonė patenka į E-pinigų direktyvos reguliavimo apimtį.¹¹⁰

Tokio pobūdžio reguliavimo pasiūlymas yra teisiškai ydingas, nes besigilinant į koncepciją pamirštama, kad įstatymas turi veikti praktiškai ir faktiškai sureguliuoti santykius pagal siekiamą poveikį. Teisės aktas turi ne tik atspindėti doktrinos poziciją, bet ir visų pirma realiai funkcionuoti. Vertės susigrąžinimas negali būti įtraukiamas į e-pinigų sąvoką dėl praktinių sumetimų. Šis požymis išreiškiamas reikalavimu, todėl tokią formuluotę įtraukus į sąvoką būtų gaunamas priešingas efektas – ne suteikiama įstatymo leidėjo siekiama apsauga, o sudaromos sąlygos ūkio subjektui leisti e-pinigus nesuteikiant susigrąžinimo garantijos ir dar veikti nepatenkant į Direktyvos reguliavimo sritį. Šis efektas yra analogiškas kilusiam dėl sąvokoje įtvirtinto reikalavimo, jog išsaugoma e-pinigų vertė būtų lygi už juos gautai nominaliai vertei¹¹¹, kuris plačiau aptartas 2.2.4. skyriuje.

Manytina, kad tokiai pozicijai galima pritarti nebent vienu aspektu: susigrąžinimo teisė nėra ir negali būti e-pinigų sąvokos elementas, neiškreipiant E-pinigų direktyvos prasmės, tačiau reikia sutikti, kad šis privalomojo pobūdžio įpareigojimas emitentui kartu laikytinas vienu esminių e-pinigų požymių, todėl turėtų būti laikomas e-pinigų sampratos (bet ne sąvokos) dalimi.

Direktyvos 2000/46/EB pasiūlyme Komisija nebuvo numačiusi privalomo susigrąžinimo nominalia verte – 2 str. siekta įtvirtinti tik reikalavimą, kad e-pinigų leidėjo ir vartotojo sutartyje būtų aptartas susigrąžinimo klausimas, t. y. ar iš viso vertė gali būti sugrąžinama ir kokiomis sąlygomis.¹¹² Kaip jau buvo minėta, ECB laikėsi gerokai atsargesnės pozicijos ir siekė griežtesnio reguliavimo, todėl e-pinigų susigrąžinimo reikalavimas kaip imperatyvus įpareigojimas emitentui atsirado Direktyvos 2000/46/EB svarstymo etape ECB iniciatyva. ECB laikė, kad susigrąžinimo galimybė yra apsaugos

¹¹⁰ ATHANASSIOU, Phoebus; MAX-GUIX, Natalia. Electronic money institutions. Current Trends, Regulatory issues and future prospects. *European Central Bank Legal working paper series* [interaktyvus]. 2008, No. 7 [žiūrėta 2011-12-11], p. 21. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf>>.

¹¹¹ Šis sąvokos elementas naujojoje Direktyvoje buvo pašalintas iš sąvokos dėl poveikio, nesuderinamo su siektais tikslais.

¹¹² Explanatory Memorandum to the Commission Proposal for European Parliament and Council Directives on the taking up, the pursuit and the prudential supervision of the business of electronic money institutions. European Commission, 1998 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://iang.org/money/1085en.html>>.

priemonė apsaugoti pinigų kaip atsiskaitymo vieneto funkciją ir išvengti neriboto e-pinigų leidimo.¹¹³ E-pinigų turėtojo teisė bet kada reikalauti leidėjo išpirkti e-pinigus už juos sumokėta nominalia verte yra neatskiriama susijusi su reikalavimu, kad e-pinigai turi atitikti mainais gautų lėšų vertę, todėl ECB keltas tikslas galėtų būti pasiektas tik tuo atveju, kai draudimas leisti e-pinigus su nuolaida yra įtvirtintas ne kaip sąvokos elementas ir veikia tinkamai.

Direktyva 2000/46/EB 3 str. įtvirtino e-pinigų turėtojo teisę galiojimo metu reikalauti emitentą išpirkti e-pinigus nominalia verte monetomis ir banknotais arba pervesti į sąskaitą neimant už tai mokesčio, išskyrus būtinai reikalingą tai operacijai atlikti. Direktyva tik nurodė, kad tokio išpirkimo sąlygos turi būti išdėstytos sutartyje, bet jų nedetalizavo. Iš esmės išpirkimo reikalavimas nebuvo itin problemiškas klausimas, tik buvo sukurtas nepakankamas vartotojo atžvilgiu teisinis aiškumas, kokias sąlygas turi teisę nustatyti emitentas. Abejotinos ir 3 d. įtvirtintos emitento teisės nustatyti minimalią išpirkimo ribą, kuri negali būti didesnė nei 10 eurų, pagrindumas. Sunku pasakyti, kodėl buvo pasirinkta tokia riba ir kuo ji pagrįsta. Procedūra, kurios metu e-pinigai vėl iškeičiami į banknotus ar monetas, yra susijusi su tam tikromis emitento išlaidomis, todėl tikslinga nustatyti minimalią išpirkimo sumą tuo atveju, jeigu emitentui būtų draudžiama imti mokesčių operacijos sąnaudoms padengti. Šiuo atveju Direktyvoje 2000/46/EB buvo nurodoma, kad emitentui leidžiama imti mokesčių, reikalingą operacijai atlikti.

Pagrindiniai pakeitimai Direktyvoje 2009/110/EB susiję su detaliau apibrėžta leidėjo teise imti atlyginimą už e-pinigų keitimą į nominalią vertę. Apibendrinant galima sakyti, kad tokia teisė pagal 11 str. suteikiama tik tais atvejais, kai susigrąžinti prašoma nepasibaigus sutarčiai, ją nutraukus prieš terminą ir praėjus daugiau nei vieniems metams nuo termino pabaigos. Imamas mokestis turi atitikti faktines leidėjo patiriamas išlaidas. Taip pat panaikinta 10 eurų minimali susigrąžinimo riba. Direktyva 2009/110/EB dėl to laikosi visiškai priešingos pozicijos ir preambulės 18 punktu griežtai draudžia numatyti sutartyse bet kokią galimybę dėl mažiausios susigrąžintinos sumos.

E-pinigų įstatymo 6 str. nustatyti analogiški Direktyvai 2009/110/EB reikalavimai. Straipsnio 2 d. įtvirtinta e-pinigų leidėjų pareiga išpirkti e-pinigų turėtojo turimus e-pinigus nominaliaja pinigine verte. Formuluoat „turimus e-pinigus“ kaip ir suponuoja privalomą bet kokios sumos išpirkimą, nenustatant jokių apribojimų, tačiau tiesiogiai toks draudimas įstatyme nėra įtvirtintas, todėl tikėtina, kad praktikoje gali kilti neaiškumų ir pasitaikyti įvairių interpretacijų. Manytina, kad atsižvelgiant į Direktyvos 2009/110/EB

¹¹³ European Central Bank. *Report on Electronic Money* [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2011-12-11], p. 43. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/press/pr/date/1998/html/pr980831.en.html>>.

griežtą poziciją šiuo klausimu, būtų tikslinga ir nacionaliniame teisės akte įtvirtinti draudimą susitarti dėl mažiausios susigrąžintinos sumos.

Reiktų atkreipti dėmesį, kad E-pinigų įstatymo 6 str. 9 p. numatyta, kad asmenų (išskyrus vartotojus), priimančių e-pinigus, ir e-pinigų leidėjų sudaromose sutartyse gali būti nustatytos kitokios e-pinigų išpirkimo sąlygos. Taigi įstatymas perkelia Direktyvos 2009/110/EB 11 str. 7 d., nustatančią, kad asmenų, priimančių e-pinigus, susigrąžinimo teisės nustatomos sutartyje su leidėju. Iš to darytina išvada, kad e-pinigų įgijėjai kaip vartotojai ir asmenys, priimančys e-pinigus kaip pinigine vertę, gali būti traktuojami skirtingai, didesnę apsaugą nustatant vartotojams. Tokiu reguliavimu atveriamas kelias apmokestinti pinigine vertę priimančius asmenis, kurie sudaro sandorį ne su e-pinigų leidėju dėl elektroninės vertės įgijimo, o kito sandorio – su vartotoju – pagrindu. Manytina, kad turėtų būti numatoma, kiek ir kokia apimtimi tos sąlygos gali būti nustatomos kitokios.

Vienas iš pagrindinių e-pinigų funkcionavimo principų yra tai, kad kiti asmenys nei leidėjas ir įgijėjas priima juos kaip atsiskaitymo priemonę. Pastarieji sutinka priimti atsiskaitymą e-pinigais, nes žino, kad juos bet kada galės iškeisti į nominalios vertės teisėtą mokėjimo priemonę. Netikslinga būtų reikalauti, kad e-pinigų leidėjas iš viso negali apmokestinti šių asmenų prašymo iškeisti elektroninę vertę, tačiau tikėtina, kad piktnaudžiavimas aptarta teise galėtų sumažinti pasitikėjimą e-pinigais ir lėtinti šios priemonės pripažinimą.

Apibendrinant pažymėtina, kad išpirkimo teisė yra vienas esminių e-pinigų sampratos elementų daugiausia skirtas e-pinigų vartotojų apsaugai ir patvirtinantis, kad e-pinigai yra neatskiriamai susieti su teisėta mokėjimo priemone.

2.3. Elektroninių pinigų įstaigų veiklos problemos

2.3.1. Elektroninių pinigų įstaigų statusas ir jų santykis su kredito įstaigomis

Direktyvai 2000/46/EB sunkiausia užduotis buvo atrasti teisinio režimo balansą, kuris būtų pakankamai „lengvas“, kad e-p pinigų įstaigoms būtų sudarytos vienodos sąlygos konkuruoti e-p pinigų rinkoje kaip ir tradicinėms kredito įstaigoms, tačiau kartu ir pakankamai griežtas, kad būtų užtikrinamas deramas šių įstaigų patikimumas ir stabilumas, taip apsaugant vartotojų interesus. Šie tikslai yra labai svarbūs, nes palyginti jaunoje rinkoje vartotojų pasitikėjimas produktu nėra itin didelis, todėl e-p pinigų įstaigų žlugimas ar prasta reputacija galėtų sukelti visuotinį nepasitikėjimą sistema, o tai reikšmingai pristabdytų e-p pinigų rinkos plėtrą.

2005 metais Komisijos atliktas vertinimas atskleidė, kad nuo nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę nepasitaikė nemokumo, sukčiavimo, žalos vartotojams ir panašių atvejų, todėl galima teigti, kad Direktyvai 2000/46/EB pavyko sukurti teisinį režimą, kuris suteikia pakankamą patikimumą ir stabilumą.¹¹⁴ Viena vertus, toks rezultatas pagirtinas, tačiau, kita vertus, negali būti laikoma patenkinamu rezultatu, nes šie tikslai buvo pasiekti pasitelkiant neadekvačiai griežtas teises priemones.

Direktyva 2000/46/EB turėjo atverti rinką e-p pinigų įstaigoms, kurios nėra bankai, paskatinti įstaigų, leidžiančių e-p pinigus, konkurenciją ir inovacijas Bendrijos mastu. Šis tikslas turėjo būti pasiektas įtvirtinant proporcingą e-p pinigų įstaigų veiklos priežiūrą, t. y. taikant švelnesnį veiklos rizikos reguliavimo režimą nei taikomas kredito institucijoms. Deja, Komisijos pasirinktas reguliavimo modelis pasirodė besantis gerokai per griežtas, palyginti su galimomis rizikomis. Nenuosekli teisinė struktūra, pasižyminti neproporcingu rizikos ribojimo režimu, nenuoseklios netaikymo sąlygos ir Europos pasų naudojimo tvarka bei pinigų plovimo prevencijos taisyklių taikymas e-p pinigų paslaugoms tapo dar viena reikšminga priežastimi, kodėl e-p pinigų rinka plėtojosi gerokai lėčiau, nei tikėtasi, ir toli gražu nėra pasiekta lauktų rezultatų.¹¹⁵

Padėtis buvo nepateisinama ir taisytina išryškėjus reglamentavimo spragoms bei trūkumams, tačiau paaiškinama: pasirinkus išankstinį reguliavimą, rinkoje esant palyginti

¹¹⁴ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2011-12-10], p. 84. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

¹¹⁵ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council of on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC [interaktyvus]. 2008 Brussels, COM(2008)627 final [žiūrėta 2012-03-10], p. 3. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0627:EN:NOT>>.

nedideliu skaičiui dalyvių buvo sudėtinga prognozuoti galimą šios veiklos poveikį, mastą bei nustatomo reguliavimo įtaką. Siekta griežtesnio reguliavimo, nes manyta, jog e-pinigai turi potencialą itin dideliu mastu sumažinti grynujų pinigų naudojimą ir taip gali paveikti pinigų politiką. Patirtis parodė, kad išipareigojimai, susiję su e-pinigais, yra gana nedideli ir dažniau naudojami nedidelės vertės mokėjimams atlikti – priešingai nei lauktasis didelis rinkos augimas ir visiškas grynujų pinigų pakeitimas.¹¹⁶

Neigiami atsiliepimai apie Direktyvos 2000/46/EB įtaką ir daug vangesnė rinkos raida, nei tikėtasi, tapo paskata peržiūrėti problemines nuostatas ir apsvarstyti galimus pakeitimus. Nuspręsta, kad racionaliausia panaikinti Direktyvą 2000/46/EB ir ją pakeisti nauja. Kiek tai susiję su e-pinigų įstaigų veiklos reglamentavimu, nustatyta, kad buvęs reguliavimas yra per daug glaudžiai susijęs su kredito įstaigų rizikos ribojimo režimu pagal Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. birželio 14 d. Direktyvą 2006/48/EB¹¹⁷ dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo, o reikalavimai yra pernelyg dideli, palyginti su kylančia rizika. Taip pat, atsižvelgiant į gana glaudų e-pinigų bei e-mokėjimų ryšį ir siekiant palengvinti galimą E-pinigų direktyvos nuostatų įtraukimą į Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą 2007/64/EB¹¹⁸ dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš dalies keičiančią direktyvas 97/7/EB, 2002/65/EB, 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinančią Direktyvą 97/5/EB (toliau – Mokėjimo paslaugų direktyva, arba Direktyva 2007/64/EB), svarbu užtikrinti nepriekaištingą mokėjimo įstaigų ir e-pinigų įstaigų režimų atitikimą.¹¹⁹

Kol kas sunku prognozuoti, ar šie pakeitimai pataisys padėtį ir, kaip tikėtasi, e-pinigai pagaliau taps masiškai naudojamu banknotų ir monetų pakaitalu, sudarant sąlygas vartotojams pasinaudoti visomis e-pinigų teikiamomis galimybėmis, tačiau neabejotina, kad naujasis priežiūros režimas yra gerokai paprastesnis, taigi patrauklesnis naujų dalyvių atėjimui į rinką. Remtis praktika taip pat dar anksti, nes tik 2011 m. balandžio 30 d. baigėsi terminas, skirtas Direktyvos 2009/110/EB perkėlimui į nacionalinę teisę (ne visos valstybės narės spėjo tai padaryti iki nurodytos datos, Lietuva taip pat naujosios direktyvos nuostatas planavo perkelti į naujai priimamą įstatymą, tačiau įstatymas įsigaliojo tik 2012 m. sausio 1 d.)

¹¹⁶ PENN, Bob. Commission consults on revision of the European electronic money regime. In *Journal of financial Regulation and Compliance* [interaktyvus]. 2005, Vol. 13, No. 4 [žiūrėta 2012-02-05], p. 348. Prieiga per internetą: <<http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1529819&show=html>>.

¹¹⁷ OJ, 2006 L 177, p. 1-200.

¹¹⁸ OJ, 2007 L 319, p. 1-36.

¹¹⁹ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council of on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC [interaktyvus]. 2008 Brussels, COM(2008)627 final [žiūrėta 2012-03-10], p. 6. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0627:EN:NOT>>.

Vienas svarbiausių Direktyvos 2009/110/EB pakeitimų susijęs su koncepciniu e-pinigių įstaigų statusu. Minėta, kad pakeitimais siekiama įtvirtinti proporcingesnę ir riziką atitinkantį teisinį režimą, todėl Direktyvos 2009/110/EB preambulės 25 p. įtvirtina, kad atsižvelgiant į tai, jog e-pinigių įstaigos negali nei priimti indėlių iš visuomenės, nei teikti paskolų iš gautų lėšų, reikia pakeisti Direktyvos 2006/48/EB 4 str. 1 p. taip, kad e-pinigių įstaigos nebebūtų laikomos kredito įstaigomis. Pažymėtina, kad šis pakeitimas nedaro jokios įtakos kredito įstaigų teisei leisti e-pinus: kaip įtvirtinta Direktyvos 2009/110/EB preambulėje, kredito įstaigoms ir toliau turėtų būti leidžiama leisti e-pinus ir tęsti šią veiklą Bendrijos mastu su sąlyga, kad joms būtų taikomas tarpusavio pripažinimas ir visapusiškas riziką ribojančios priežiūros režimas pagal Bendrijos teisės aktus bankininkystės srityje.

Siekiant užtikrinti vienodas sąlygas rinkoje, Direktyvos 2009/110/EB preambulės 25 p. palikta galimybė kredito institucijoms, kurios mano e-pinigių įstaigų reguliavimą esant palankesnę šiam verslui, alternatyviai vykdyti veiklą per dukterines įmones riziką ribojančios priežiūros režimu, nustatytu E-pinigių direktyvoje, o ne Direktyvoje 2006/48/EB. Įdomu, kad rinkoje pastebimas priešingas efektas: pavyzdžiui, didžiausias Europos e-pinigių leidėjas *PayPal (Europe)*, veikęs su Europos pasu valstybėse narėse, šiuo metu veikia kaip Liuksemburge licencijuota kredito įstaiga.¹²⁰ Toks pasirinkimas galėtų būti paaiškinamas tuo, kad kredito įstaigoms nėra ribojamas gautų lėšų panaudojimas, o e-pinigių įstaigos gali investuoti tik į žemos rizikos likvidų turtą.

Manytina, kad naujasis reglamentavimas atspindi pasikeitusį požiūrį į e-pinigių įstaigas ir siekį įvesti riziką atitinkantį priežiūros režimą. Iki Direktyvos 2009/110/EB priėmimo e-pinigių įstaigos buvo traktuojamos kaip tam tikra kredito įstaigų subkategorija. Be to, kaip minėta, Direktyvos 2006/48/EB 4 str. 1 d. b) punktas įtvirtino, kad kredito įstaiga laikoma ne tik įmonė, kuri verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš visuomenės ir paskolų teikimu savo sąskaita, bet ir e-pinigių įstaigos, kaip tai buvo apibrėžiama Direktyvoje 2000/46/EB: „elektroninių pinigų įstaiga“ – įmonė ar kitas juridinis asmuo, išskyrus kredito įstaigą, apibrėžtą Direktyvos 2000/12/EB¹²¹ 1 str. 1 p. pirmos pastraipos a) papunktyje, kuri leidžia mokėjimo priemones e-pinigių pavidalu.

Galima pridurti, kad ECB, siekęs griežtesnio e-pinigių įstaigų veiklos reguliavimo nei Komisija, 1998 metais išdėstė poziciją, kad geriausia būtų e-pinigių leidimo teisę suteikti išimtinai tik kredito įstaigoms, t. y. turint omenyje tas įstaigas, kaip dabar

¹²⁰ *PayPal Inc.* internetinis puslapis. *About us* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<https://www.paypal.com/lt/cgi-bin/webscr?cmd=p/gen/about-outside>>.

¹²¹ OJ, 2000 L 126, p. 1–59. Šią direktyvą pakeitė Direktyva 2006/48/EB, todėl toliau darbe vadovaujamasi pastarąja.

apibrėžta Direktyvos 2006/48/EB 4 str. 1 d. a) punkte: įmonė, kuri verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš visuomenės ir paskolų teikimu savo sąskaita¹²², įtraukiant e-pinigių leidėjus į kredito institucijos sąvoką ir taikant tokį patį reglamentavimą. ECB nuomone, toks reguliavimas turėjo užtikrinti vienodas sąlygas rinkoje, ypač kiek tai susiję su riziką ribojančių nuostatų taikymu.¹²³

E-pinigių kaip kredito įstaigos statusą pirmiausia įtvirtino Direktyva 2000/28/EB¹²⁴, nustatčiusi, kad kredito įstaiga yra ne tik a) įmonės, kurios verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš visuomenės ir paskolų teikimu savo sąskaita, bet ir b) e-pinigių įstaigos, kaip apibrėžta Direktyvoje 2000/46/EB. Taip sukurta teisinio reguliavimo sistema, kai kredito įstaigos, kaip suprantama pagal a) punktą, leidžia e-pinigus ir yra reguliuojamos esamais teisės aktais, o nauja kredito įstaigų kategorija – e-pinigių įstaigos – reguliuojamos Direktyvos 2000/46/EB nuostatomis ir papildomai kredito įstaigoms taikomomis nuostatomis.

ECB iniciatyva e-pinigių įstaigoms buvo priskirtas kredito institucijos statusas, nes taip siekta jų veiklai pritaikyti analogiškas reguliavimo nuostatas kaip ir kredito institucijoms. Tokia pozicija ydinga ir daugelis autorių kritikavo šį priskyrimą dėl susiklostančio dviprasmiško reguliavimo: e-pinigių įstaiga laikytina kredito įstaiga, kuriai draudžiama teikti kreditą, mokėti palūkanas ir priimti indėlius. Konceptualiai yra ydinga kvalifikuoti juridinį asmenį kredito įstaiga ir kartu drausti vykdyti veiklą, kuri daro kredito įstaigą kaip tik „kredito įstaiga“.¹²⁵ Direktyvos 2006/48/EB 4 str. 1 d. b) punkte įtvirtinama, kad e-pinigių įstaiga yra kredito įstaiga, tačiau, kaip jau buvo minėta, pagal e-pinigių direktyvas e-pinigių institucijoms draudžiama priimti indėlius ar kitas gražintinas lėšas. Direktyvos 5 str. nustato, kad valstybės draudžia asmenims bei įmonėms, kurios nėra kredito įstaiga, verstis indėlių ar kitokių gražintinų lėšų priėmimu iš visuomenės. Sistemiškai vertinant reguliavimą darytina išvada, kad jeigu įstaigai yra draudžiama verstis indėlių priėmimo veikla, tai tokia įstaiga kaip ir neturėtų būti laikoma kredito įstaiga. Susidaro situacija, kad nors e-pinigių įstaiga ir buvo įrašyta kaip kredito įstaiga, vertinant kitas nuostatas gaunama priešinga išvada.

Atsižvelgiant į ketinimus Direktyvą 2009/110/EB ateityje prijungti prie Direktyvos 2007/64/EB ir į reguliavimą, kuris šiuo metu laikomas artimesniu mokėjimo paslaugoms,

¹²² European Central Bank. *Report on Electronic Money* [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2011-12-11], p. 3. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/press/pr/date/1998/html/pr980831.en.html>>.

¹²³ *Ibid.*, p. 29.

¹²⁴ OJ, 2000 L 275, p. 37–38.

¹²⁵ KOHLBACH, Manfred. Making Sense of Electronic Money. In *The Journal of Information, Law and Technology (JILT)* [interaktyvus]. 2004 (1) [žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2004_1/kohlbach>.

bei į Komisijos poziciją, galima apibendrintai teigti, kad, nors e-pinigų įstaiga yra specifinė įstaiga, Bendrijos teisėje jos koncepcija artimesnė mokėjimo paslaugų teikimui nei kredito įstaigų veiklai.

Specialus e-pinigų reglamentavimas Lietuvoje yra visai naujas reiškinys. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas¹²⁶ numatė galimybę atsiskaityti e-pinigais. Šiems atsiskaitymams buvo taikomos bendrosios mokėjimams taikomo reguliavimo nuostatos, išskyrus tam tikras išimtis, susijusias su mokėjimo paslaugų vartotojo informavimu apie būsimą mokėjimą ar su mokėjimo operacijų autorizavimu. E-pinigus Lietuvoje galėjo leisti išimtinai tik komerciniai, specializuoti bankai ir Centrinė kredito unija.¹²⁷ Galima teigti, kad iki E-pinigų įstatymo įsigaliojimo šių metų sausio 1 d. galimybė vykdyti e-pinigų leidimo veiklą buvo labai ribota ir nebuvo numatyta specialaus reguliavimo.

Vadovaujantis galiojusia Lietuvos Respublikos bankų įstatymo¹²⁸ redakcija e-pinigų leidybos teisė buvo suteikta išimtinai kredito įstaigos kategorijai – specializuotiems bankams, kurie pagal išduotą licenciją gali išleisti ir tvarkyti e-pinigus. Atsižvelgiant į tai, kad specializuoti bankai turėjo teisę užsiimti labai ribota veikla – tik leisti ir tvarkyti e-pinigus bei išduoti ir (arba) priimti mokėjimo priemones, manytina, kad ši speciali bankų kategorija turėjo būti laikoma e-pinigų įstaigos analogu pagal Direktyvą 2000/46/EB. Kaip jau buvo minėta, šioje direktyvoje e-pinigų įstaigos buvo suprantamos kaip kredito įstaigos subkategorija. Priėmus specialų reguliavimą Bankų įstatyme išliko specializuotų bankų kategorija, tačiau buvo atsižvelgta į Komisijos poziciją ir panaikintos ydingos teisės nuostatos, kuriomis e-pinigų leidimo teisė buvo suteikiama tik kredito įstaigoms.

E-pinigų įstaigų statusas vis tiek išlieka painus: pagal naująjį įstatymą jos kaip ir laikytinos savarankiška e-pinigų įstaigos kategorija, tačiau sąvoka įtraukta į Mokėjimų įstatymą ir pastarasis dalinai taikomas. Kaip nurodyta įstatymo aiškinamajame rašte, pagrindiniai e-pinigais vykdomus mokėjimus Lietuvos Respublikoje reglamentuojantys teisės aktai bus Mokėjimų įstatymas ir Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas.¹²⁹

¹²⁶ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas (aktuali nuo 2011-05-03 iki 2011-12-31). Valstybės žinios, 1999, Nr. 97-2775, 2009, Nr. 153-6888.

¹²⁷ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymo projekto ir su juo susijusių įstatymų projektų [interaktyvus]. 2011, Nr. XIP-3203 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=398806>.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (aktuali nuo 2011-12-01 iki 2011-12-31). Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832.

¹²⁹ *Cit. op.*, 127.

Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo¹³⁰ 2 str. 24 p. patvirtina poziciją, kad e-pinigių įstaiga nelaikytina kredito įstaiga, nes pastaroji apibrėžiama kaip įmonė, kuri turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionaliųjų rinkos dalyvių ir jų skolinimu. Šia veikla e-pinigių įstaigos neužsiima. O pagal Bankų įstatymo¹³¹ 2 str. 9 d. 3 p. e-pinigių leidimas laikytinas licencine finansine paslauga. Finansų įstaigų įstatymas 3 str. numato, kad e-pinigių leidimas yra finansinė paslauga, taigi pagal 4 str. e-pinigių įstaiga yra finansų įstaigos kategorija, kurios priežiūrą vykdo Lietuvos bankas. To paties straipsnio 5 d. nustato, kad kiti įstatymai, reglamentuojantys finansinių paslaugų teikimą ir finansų įstaigų veiklą, nustato kitokias normas negu šis Įstatymas, taikomos įstatymų, reglamentuojančių finansinių paslaugų teikimą ir finansų įstaigų veiklą, normos. Darytina išvada, kad E-pinigių įstatymas finansų įstaigų įstatymo atžvilgiu laikytinas *lex specialis*, todėl nors e-pinigių įstaiga pagal galiojančius teisės aktus ir laikytina finansinių paslaugų teikimu, tačiau jai taikomas specialusis reguliavimas, įtvirtintas E-pinigių įstatyme.

Sistemiškai įvertinus nacionalinį reglamentavimą, galima daryti išvadą, kad Lietuvos teisės aktų prasme e-pinigių įstaiga yra finansų įmonė ir vykdo specializuotą finansinių paslaugų teikimo veiklą.

2.3.2. Elektroninių pinigų leidimo santykis su indėlių priėmimo veikla

Tiek Direktyva 2000/46/EB, tiek Direktyva 2009/110/EB įtvirtino vienodą poziciją dėl e-pinigių įstaigų teisės priimti indėlius ir teikti kreditą. Kaip jau išsiaiškinta, e-pinigių įstaigoms draudžiama teikti kreditą. E-pinigių įstaigos taip pat negali užsiimti indėlių priėmimo veikla, nes tai priskirta išimtinai kredito įstaigoms, kaip šios suprantamos pagal Direktyvos 2006/48/EB 4 str. 1 d. a) punktą.

Kaip išdėstyta Direktyvos 2009/110/EB preambulės 13 p., e-pinigių priėmimas nėra indėlių priėmimo veikla dėl jų, kaip monetų ir banknotų elektroninio pakaitalo, paprastai skirto naudoti tik nedideliems mokėjimams atlikti, o ne kaip taupymo priemonės, specifinio pobūdžio. Be to, e-pinigių leidėjams neturėtų būti leidžiama teikti palūkanų ar kokios kitos naudos, nebent ši nauda nesusijusi su tuo, kiek laiko e-pinigių turėtojas turi e-pinigus.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3891.

¹³¹ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832.

E-pinigų direktyvose akcentuojama, kad susigražinimo galimybė jokių būdu nereikia, kad lėšos, gautos mainais už e-pinus, turėtų būti laikomos indėliais ar kitomis gražintinomis lėšomis.

Toks reikalavimas gali kelti neaiškumą, nes įstaigoms draudžiama verstis indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimu, tačiau vienas iš esminių e-pinigių reikalavimų, numatytas abiejose direktyvose, yra būtent susigražinimo galimybė. Dėl šios priežasties Direktyvos 2009/110/EB 6 str. 3 d. (analogiška nuostata buvo ir Direktyvos 2000/46/EB 2 str. 3 d. bei kt.) įtvirtinta, kad lėšos, gaunamos iš vartotojų, turi būti nedelsiant iškeičiamos į e-pinus, t. y. turi įvykti nominalios ir elektroninės vertės mainai (nereikia pamiršti, kad konceptualiai e-pinigių leidimas yra pinigų „keitimo“ veikla).

Kadangi tik tokiu atveju, jeigu lėšos iškeičiamos nedelsiant, veikla nėra laikoma indėlio priėmimu, yra svarbu tinkamai išsiaiškinti sąvokos „nedelsiant“ vertinimą.

Laikytina, kad nacionaliniu lygiu šis klausimas sureguliuotas pažangiau: E-pinigių įstatymo 10 str. 3 d. nustatyta, kad gautos lėšos turi būti iškeičiamos nedelsiant, kai tik tai techniškai įmanoma. Manytina, kad sąvoka „techniškai įmanoma“ aiškintina kaip nurodymas, kad gavus lėšas iškeitimas negali būti atidedamas dėl jokių kitų priežasčių kaip tik dėl sistemos veikimo galinčio atsirasti laiko skirtumo tarp sumokėtų nominalių lėšų ir faktiškai vartotojui perduotų e-pinigių. Manfredas Kohlbachas taip pat laikosi nuomonės, kad laiko tarpą, galintį atsirasti tarp lėšų sumokėjimo ir e-pinigių išleidimo, racionaliausia vertinti per funkcinį kriterijų: jeigu yra funkcinis ryšys tarp sumokėjimo ir atidėjimo, atsirandantis dėl naudojamos technologijos, tai atitiks „nedelsiant“ sampratą Direktyvos 2009/110/EB prasme. Taigi atidėjimas laikytinas pirkimo proceso dalimi, todėl ir iškeitimas laikomas atliktu nedelsiant, kai lėšos faktiškai pasiekia leidėją, nesvarbu, kiek tai užtrunka.¹³²

Atsakymas į pastarąjį klausimą itin reikšmingas, nes tokio pobūdžio situacijos yra gana dažnos atsiskaitant banko kortelėmis – įprasta, kad mokėjimo nurodymas ir faktinis lėšų pervedimas neįvyksta tuo pačiu metu, todėl neišsiaiškinus sąvokos „nedelsiant“ reikšmės e-pinigių įsigijimas galėtų būti klaidingai palaikytas indėlio priėmimo veikla.

Direktyvoje 2009/110/EB įtvirtinta, kad e-pinigių mainais į nominalią vertę išleidimas nėra ir negali būti laikomas indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu. Nacionalinis E-pinigių įstatymas perkelia tokią pačią nuostatą, tačiau 10 str. 5 p. nustato, kad e-pinigių įstaiga negali priimti indėlių ar kitų gražintinų lėšų iš neprofesionaliųjų rinkos dalyvių. Tokia nuostatos formuluotė nėra tikslinga, nes gali būti klaidingai

¹³² KOHLBACH, Manfred. 'Making Sense of Electronic Money', 2004 (1) The Journal of Information, Law and Technology (JILT). Prieiga internetu: http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2004_1/kohlbach.

suprantama, kad iš profesionalių rinkos dalyvių indėliai galėtų būti priimami, nors toks ketinimas nėra numatytas nei Direktyvoje, nei kitose įstatymo nuostatose.

E-pinigų įstatymo 22 str. 1 d. 1 p. įtvirtintas aspektas, kuris nėra aptartas Direktyvoje – šiame straipsnyje nustatyta, kad e-pinigų turėtojų lėšos, perduotos leidėjui, yra jų nuosavybė ir į jas negali būti nukreiptas išieškojimas pagal e-pinigų įstaigos skolas. Be abejo, tokia nuostata suteikia teisinio aiškumo ypač vartotojų atžvilgiu, tačiau koncepciškai gali būti klaidinanti, nes požymis, kad lėšos, perduotos leidėjui už e-pinigus, priklauso ne pastarajam, o įgijėjui, labiau primena indėlį, t. y. kai lėšos yra paskolinamos leidėjui.¹³³ Tiek Direktyva 2009/110/EB, tiek ir E-pinigų įstatymas imperatyviai draudžia e-pinigų įstaigoms verstis indėlių priėmimo veikla, o e-pinigų leidimas nėra ir negali būti laikomas indėlių priėmimu. Žvelgiant į šį draudimą bei e-pinigų leidimo veiklos ypatumus, matomas esminis skirtumas: indėlio atveju ir reikalavimo, ir nuosavybės teisė išlieka indėlininkui, o bankas turi tik pareigą indėlį grąžinti; e-pinigų atveju manytina, kad nuosavybės ir reikalavimo teisė išlieka ir leidėjui, nes vartotojas gali įgyvendinti savo teises į nuosavybės teisę pas leidėją esančias lėšas tik tuo atveju, jei tenkina reikalavimą, t. y. pateikia elektroninę vertę.¹³⁴

Įvertinus Direktyvos 2009/110/EB nuostatas, e-pinigų išleidimas jokiais atvejais nėra laikomas indėlių ar kitų grąžintinių lėšų priėmimu, o e-pinigų įstaigoms neleidžiama iš visuomenės priimti indėlių ar kitokių grąžintinių lėšų, kaip apibrėžta Direktyvos 2006/48/EB 5 straipsnyje. Pažymėtina, kad pagal Direktyvą 2006/48/EB indėlių priėmimo veikla yra išimtinai kredito įstaigų užimama veikla, nuo kurios e-pinigų įstaigų veiklą ir buvo siekta atskirti, siekiant pritaikyti švelnesnius reikalavimus.

2.3.3. Elektroninių pinigų įstaigų vykdomos veiklos ribojimai

Dažniausiai e-pinigų leidimo veikla užsiima kredito arba e-pinigų įstaigos, tačiau naujoji Direktyva 2009/110/EB suteikė tokios veiklos teisę ir kitoms įstaigoms. Galima priminti, kad e-pinigų leidėjai buvo ne tik bankai, ir tai buvo viena iš priežasčių, paskatinusių Komisiją imtis išankstinio reguliavimo, siekiant suvaldyti galimą neigiamą įtaką pinigų politikai ir kartu paskatinti naujų rinkos dalyvių, ne bankų, atėjimą į rinką.

Direktyvos 2000/46/EB 1 str. 5 p. buvo įtvirtintas draudimas e-pinigų įstaigoms užsiimti bet kokia kita veikla, išskyrus e-pinigų leidimą ir su tuo glaudžiai susijusias finansines ir nefinansines paslaugas, tokias kaip e-pinigų administravimas, vykdamas

¹³³ PIFFARETI, Nadia. *A Theoretical Approach to electronic money* [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2012-02-15], p.12. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=70793>.

¹³⁴ *Ibid.*, p. 14.

operacines ir kitas pagalbines su jų išleidimu susijusias funkcijas, teikimu ir kitų mokėjimo priemonių išleidimu ir administravimu, išskyrus bet kokios rūšies kreditų teikimą. Taip pat e-pinigų įstaigoms leidžiama užsiimti duomenų kitų įstaigų vardu kaupimu. E-pinigų įstaigoms draudžiama turėti kitų įmonių akcijų, išskyrus kai tos įmonės atlieka operacines ar kitas pagalbines funkcijas, susijusias su atitinkamos įstaigos leidžiamais ar platinamais e-pinigais.

Pirma, toks reglamentavimas reiškia, kad e-pinigų leidyba turi būti pagrindinė e-pinigų įstaigos veikla. Kyla klausimas dėl mišrią veiklą vykdančių įstaigų, kurioms e-pinigų veikla yra (arba galėtų būti) šalutinė prie jų pagrindinio verslo. Dažniausiai aptariamas atvejis – mobiliųjų tinklų operatoriai. Reiktų priminti pagrindinį principą: įstaigos statusas yra nustatomas ne pagal deklaruojamą veiklos sritį, o pagal vykdomos veiklos pobūdį, t. y. reikia nustatyti, ar priemonė patenka į E-pinigų direktyvos reguliavimo apimtį. Kaip jau buvo išaiškinta ankstesniuose skyriuose, pagrindinis kriterijus yra siejamas su e-pinigų sąvoka. Nustačius, kad elektroninė priemonė atitinka visus požymius, įtvirtintus E-pinigų direktyvoje, konstatuotina, kad vykdoma e-pinigų leidimo veikla, o juridinis asmuo būtų kvalifikuotas kaip e-pinigų įstaiga, nepaisant to, kad ši veikla užima nereikšmingą veiklos dalį. Direktyvos nuostatos automatiškai turėtų būti taikomos juridinio asmens veiklai. Nustačius, kad taikoma E-pinigų direktyva, reiktų taikyti ir 1 str. 5 p., draudžiantį vykdyti kitą veiklą (šiuo atveju operatoriaus paslaugas), dėl to įstaigai turėtų būti uždrausta toliau leisti e-pinigus. Be abejo, tokiu atveju išlieka galimybė, kad būtų pritaikyta netaikymo išimtis, tačiau net jei valstybė narė teisės aktuose yra įtvirtinusi šią galimybę, tai dažnai atsieina nemažas išlaidas, kol gaunamas leidimas veikti pagal netaikymo išimtį.

Iš pateikto pavyzdžio neabejotina, kad toks reguliavimas yra ydingas dėl ribojimo nepagrįstumo. Kadangi naujosios Direktyvos 2009/110/EB koncepcija orientuota į Direktyvos 2007/64/EB nuostatas, šis veiklos apribojimas neatitinka neišimtinumo požūrio, taikomo mokėjimo įstaigoms, kurios pagal Direktyvą 2007/64/EB gali užsiimti ne tik mokėjimo paslaugų veikla, todėl ir Direktyvoje 2009/110/EB toks draudimas panaikintas¹³⁵, o 6 str. 1 d. įtvirtinta, kad e-pinigų įstaigoms leidžiama užsiimti mokėjimo paslaugų teikimu, veikla, kuri nėra e-pinigų leidimas, atsižvelgiant į Bendrijos ir nacionalinius teisės aktus ir kt. Kaip teisingai pastebėta Europos socialinių reikalų komiteto, esant tokiam reguliavimui mišrią veiklą vykdančios įmonės turės galimybę

¹³⁵ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council of on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC [interaktyvus]. 2008 Brussels, COM(2008)627 final [žiūrėta 2012-03-10], p. 7. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0627:EN:NOT>>.

naudotis gerokai paprastesniu verslo modeliu. Svarbiausias reikalavimas, kurio privaloma laikytis – atskirti ir apsaugoti iš skirtingos veiklos gaunamas lėšas pagal Direktyvos 2007/64/EB reikalavimus. Tokios veiklos įteisinimas turėtų teigiamai atsiliepti e-pinigų rinkos augimui.¹³⁶

Pastebėtina, kad perkeliant Direktyvos 2009/110/EB 6 str. nuostatas į nacionalinę teisę įstatymų leidėjas paliko galimybę riboti e-pinigų įstaigų vykdomą veiklą E-pinigų įstatymo 10 str. 2 d. 4 p. pagrindu tais atvejais, kai vykdoma nei su e-pinigų leidimu, nei su mokėjimo paslaugomis nesusijusi veikla ir ši veikla turi ar gali turėti neigiamą įtaką finansiniam patikimumui ar priežiūros institucijos galimybei stebėti, ar vykdomi visi šiame įstatyme nustatyti reikalavimai. Priežiūros institucijai manant, kad egzistuoja šios aplinkybės, ji turi teisę atsisakyti išduoti e-pinigų įstaigos licenciją, iki bus įsteigtas atskiras juridinis asmuo e-pinigų leidimo veiklai vykdyti. Tokia nuostata galėtų būti laikoma tinkamu Direktyvos 2009/110/EB įgyvendinimu, tačiau nėra visai aišku, kokius kriterijus taikys priežiūros institucija sprendama, leistina ar ne užsiimti kita veikla.

Galima sakyti, kad nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinta e-pinigų įstaigų teisė užsiimti kita veikla nėra absoliuti.

Direktyvos 2000/46/EB 1 str. 4 d. draudžia fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie nėra kredito įstaiga, leisti e-pinigus. Kaip buvo suformuota Komisijos gairėse dėl Direktyvos 2000/46/EB taikymo mobiliųjų tinklų operatoriams, juridiniam asmeniui būtų leidžiama leisti e-pinigus praktiškai tik tokiu atveju, jei šis įkurtų dukterinę bendrovę, kuri užsiimtu išskirtinai e-pinigų finansinės atsakomybės tvarkymu.¹³⁷

Atsižvelgusi į Direktyvos 2000/46/EB patirtį Komisija siūlė, kad rizikos ribojimo tikslais valstybės narės turėtų užtikrinti teisę leisti e-pinigus tik e-pinigų įstaigoms, turinčioms tinkamus leidimus pagal šią Direktyvą, kredito įstaigoms, turinčioms leidimus pagal Direktyvą 2006/48/EB, ir tam tikrais atvejais nacionaliniams centriniams bankams ir kitoms nacionalinėms institucijoms.¹³⁸ Naujoji Direktyva 2009/110/EB 1 str. praplėtė e-pinigų emitentų kategorijas, kurias turėtų pripažinti valstybės narės, t. y.: kredito įstaigos,

¹³⁶ Opinion of the European Economic and Social Committee on the Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC COM(2008) 627 final – 2008/0190 (COD), Brussels, 26 February 2009. Prieiga per internetą: <<http://eescopinions.eesc.europa.eu/eescopiniondocument.aspx?language=EN&docnr=333&year=2009>>

¹³⁷ ATHANASSIOU, Phoebus; MAX-GUIX, Natalia. Electronic money institutions. Current Trends, Regulatory issues and future prospects. *European Central Bank Legal working paper series* [interaktyvus]. 2008, No. 7 [žiūrėta 2011-12-11], p. 29. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf>>.

¹³⁸ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC [interaktyvus]. 2008 Brussels, COM(2008)627 final [žiūrėta 2012-03-10], p. 12. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0627:EN:NOT>>.

kaip jas apibrėžia Direktyvos 2006/48/EB 4 str. 1 d.¹³⁹; e-pinigų ištaigos, kaip apibrėžta šioje Direktyvoje; pašto pinigų persiuntimo sistemų (žiro) ištaigos, pagal nacionalinę teisę turinčios teisę leisti e-pinigus; Europos centrinis bankas ir nacionaliniai centriniai bankai, kai jie veikia ne kaip pinigų institucija ar kitos viešosios valdžios institucijos; valstybės ar jos regionų arba vietos valdžios institucijos, kai jos veikia kaip viešosios valdžios institucijos.

Manytina, kad šie reglamentavimo pakeitimai sumažins naujų dalyvių atėjimo į rinką sąnaudas, nes įteisina galimybę leisti e-pinigus greta savo pagrindinės veiklos.¹⁴⁰ Tai ypač aktualu įmonėms, kurios galėtų vykdyti mišrią veiklą, t. y. joms jau nebereikia sukurti verslo nuo pradžių, o sudaromos sąlygos praplėsti veiklos sritį, taip gana greitai ir paprastai įeinant į e-pinigų rinką. Pavyzdžiui, mobiliųjų tinklų operatorių, siūlančių išankstinio apmokėjimo priemones, atveju elektroninė vertė jau yra sukurta, tereikia, kad ji taptų trečiųjų asmenų priimama mokėjimo priemone.

2.3.4. Pradinio kapitalo ir nuosavų lėšų reikalavimai bei investicijų panaudojimas

Direktyva 2000/46/EB vis dėlto siekta nustatyti specialų reguliavimą, kuris būtų labiau pritaikytas e-pinigų ištaigoms, o ne visoms kredito ištaigoms plačiaja prasme, dėl to kai kurie reikalavimai buvo nustatyti švelnesni: labiausiai atkreipiamas dėmesys į pradinio kapitalo reikalavimus bei einamųjų lėšų kieki.

Direktyvos 2000/46/EB 4 str. 1 d. įtvirtino, kad e-pinigų ištaigos turi turėti pradinį kapitalą, apibrėžtą Direktyvos 2000/12/EB 34 str. 2 d. 1 ir 2 p.¹⁴¹, ne mažesnę kaip 1 milijonas eurų (ECB iniciatyva šis reikalavimas buvo padidintas nuo pradinio Komisijos pasiūlyto 500 000 eurų¹⁴²), o pagal 2 dalį nuosavos lėšos turi sudaryti bent 2 proc. apyvartoje esančios sumos arba vidutinės pastarųjų 6 mėnesių bendros finansinių įsipareigojimų, susijusių su neapmokėtais e-pinigais, sumos, tačiau negali būti mažesnės nei 1 milijonas eurų. Atsižvelgiant į aplinkybę, kad kredito institucijoms taikomas

¹³⁹ Kredito ištaiga, tai: a) įmonė, kuri verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš visuomenės ir paskolų teikimu savo sąskaita.

¹⁴⁰ HALPIN Ruth, MOORE Roksana. Developments in electronic money regulation – the Electronic Money Directive: A better deal for e-money issuers? In *Computer Law and Security Review* [interaktyvus]. 2009, Nr. 25 [žiūrėta 2012-02-15], p. 565. Prieiga per internetą:

<<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=12&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=45420683>>

¹⁴¹ Atitinkamai Direktyvos 2006/48/EB 57 str. a ir b punktai.

¹⁴² *Evaluation of e-money directive* (2000/46/EC). Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2011-12-10], p. 20. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

pradinio kapitalo dydis, nurodytas Direktyvos 2006/48/EB 9 str. 1 d., turi sudaryti 5 milijonus eurų, toks reguliavimas laikytas gana nuosaikiu.

Manytina, kad tokio reguliavimo, kiek tai susiję su kapitalo reikalavimais, problemiškausias aspektas buvo pradinio kapitalo dydis, kaip rimta kliūtis nedidelėms e-pinigių įstaigoms pradėti veiklą kaip visateisėms e-pinigių įstaigoms, o ne valstybės narės leidimu pasinaudojant netaikymo išimtimi (jeigu tokia galimybė iš viso numatoma nacionaliniuose teisės aktuose).

Viešos konsultacijos metu Komisija padarė išvadą, kad toks reglamentavimas yra neproporcingas ir neatitinka e-pinigių įstaigų veiklos vartotojams keliamos rizikos, todėl Direktyva 2009/110/EB pradinio kapitalo reikalavimas sumažintas iki 350 000 eurų (atkreiptinas dėmesys, kad tai yra gerokai mažiau nei pradinis Komisijos siūlytas 500 000 eurų¹⁴³ variantas, tačiau daugiau nei 125 000 eurų¹⁴⁴, kaip buvo pateikta Direktyvos 2009/110/EB pasiūlyme).

Nuosavo kapitalo reikalavimui taip pat nustatytas naujas apskaičiavimo metodas, kuris turėtų labiau atitikti įstaigos veiklą ir galimas rizikas: iš esmės e-pinigių įstaigoms išliko tas pats 2 proc. nuosavo kapitalo reikalavimas, tačiau apskaičiuojamas ne nuo tuo metu apyvartoje esančios e-pinigių sumos, o nuo neapmokėtų e-pinigių vidurkio. Toks reguliavimas sprendžia problemą, kuri gali kilti, jeigu išleidžiami e-p pinigai, bet lėšos ne iš karto pasiekia leidėją. Be to, net ir ankstesniu atveju tikriausiai tikslingiausia būtų taikyti jau minėtą funkcinį kriterijų ir į nustatomą dydį skaičiuoti tik tas lėšas, kurios jau yra pasiekusios leidėją.

Apskritai naujosios E-pinigių direktyvos poziciją reiktų vertinti teigiamai, nes iš esmės galima teigti, kad probleminis buvo ne tiek 2 proc. nuosavo kapitalo dydis, kiek poreikis labiau detalizuoti apskaičiavimo būdą atsižvelgiant į įstaigos veiklos pobūdį, kas ir buvo padaryta. Pavyzdžiui, Direktyvos 5 str. nurodyta, kad įstaigos, vykdančios veiklą, kuri užsiima ir mokėjimo paslaugų teikimu, nuosavo kapitalo dydis apskaičiuojamas atsižvelgiant į Mokėjimų direktyvos 2007/64/EB nuostatas, taip visapusiškai įvertinant veiklos pobūdį.

¹⁴³ Explanatory Memorandum to the Commission Proposal for European Parliament and Council Directives on the taking up, the pursuit and the prudential supervision of the business of electronic money institutions. European Commission, 1998 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://iang.org/money/1085en.html>>.

¹⁴⁴ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council of on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC [interaktyvus]. 2008 Brussels, COM(2008)627 final [žiūrėta 2012-03-10], p. 6. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0627:EN:NOT>>.

Išspręsta problema itin aktuali mobiliųjų tinklų operatoriams ir kitiems mišrią veiklą vykdančioms subjektams: Direktyvos 2009/110/EB 5 str. numato, kad tais atvejais, kai neapmokėtų e-pinigių suma iš anksto nėra žinoma, kompetentingos institucijos turėtų leisti apskaičiuoti nuosavų lėšų reikalavimus vadovaujantis tipine dalimi, jei šią tipinę dalį galima pagrįstai ir pakankamai tinkamai nustatyti pagal istorinius duomenis.

Direktyvoje 2000/46/EB buvo įtvirtinti švelnesni nei tradicinėms kredito įstaigoms priežiūros ir kapitalo reikalavimai turėjo sudaryti palankesnes sąlygas potencialiems e-pinigių leidėjams įeiti į rinką. Tačiau kartu, siekiant sudaryti vienodas sąlygas visiems e-pinigių leidėjams ir kompensuoti mažesnius reikalavimus, suteiktus e-pinigių įstaigų priežiūrai ir kapitalui, pastarosioms nustatytas griežtesnis reguliavimas, kiek tai susiję su veiklos ribojimu ir su gautų lėšų panaudojimu.¹⁴⁵ Direktyvos 2000/46/EB 5 str. nustatė e-pinigių įstaigoms griežtus apribojimus, susijusius su gaunamų lėšų panaudojimu: investicijų suma negali būti mažesnė už jų finansinius įsipareigojimus, susijusius su neapmokėtais e-pinigais, ir turi būti investuota į itin žemos rizikos, likvidžias skolos priemones ne ilgiau kaip vieniems metams. Paminėtina, kad nors bankams taikoma daug sudėtingesnė ir griežtesnė kapitalo struktūra, jų gaunamų lėšų panaudojimas nėra reguliuojamas ir investavimo būdą leidžiama pasirinkti, koks atrodo priimtinausias. Toks požiūris itin apribojo e-pinigių įstaigų galimybes uždirbti pelną, nes likvidžios ir mažos rizikos investicijos dažniausiai nebūna itin pelningos.¹⁴⁶

Ankstesniame skyriuje buvo užsiminta apie tai, kad buvusi didžiausia e-pinigių įstaiga *PayPal (Europe)* šiuo metu turi kredito įstaigos statusą. Tikėtina, kad tokio sprendimo priežastis buvo kaip tik ribotos galimybės pelningai investuoti už e-pinigus gautas lėšas. Investicijų ribojimas turi potencialą tapti priežastimi, kad išibėgėjus verslui ir įgijus lėšų įvykdyti pradinio kapitalo reikalavimus e-pinigių įstaigos sieks kredito įstaigos licencijos, nes pastarųjų turimos investavimo galimybės ir platesnis veiklos spektras yra daug patrauklesnės siekiant uždirbti didesnę pelną. Suprantama, kad taip siekiama apsaugoti vartotojų interesus, tačiau toks reguliavimas galiausiai gali lemti, kad e-pinigių įstaigos statusas bus naudojamas tik kaip priemonė verslui išibėgėti.

E-pinigių įstaigų sunkumus, patiriamus dėl stipriai ribotų investavimo galimybių, kai kurie autoriai vertina itin kritiškai, pavyzdžiui, Manfredas Kohlbachas dėl to Europos

¹⁴⁵ EU study on the Legal Analysis of a Single Market for the Information Society. New rules for a new age? 07. - 08. *Electronic payments. Electronic contracting* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-12-10], p. 9. Prieiga per internetą:

<http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=7022>.

¹⁴⁶ PENN, Bob. Commission consults on revision of the European electronic money regime. In *Journal of financial Regulation and Compliance* [interaktyvus]. 2005, Vol. 13, No. 4 [žiūrėta 2012-02-05], p. 349. Prieiga per internetą: <<http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1529819&show=html>>.

pasą yra įvertinęs kaip savitarpio pripažinimo susitarimą, suteikiantį teisę nacionalinei e-p pinigų įstaigai, kuri neuždirba pelno, neuždirbti jo ir likusioje Bendrijos dalyje.¹⁴⁷ Be abejo, tai yra labai kategoriška nuomonė, su kuria nevertėtų besąlygiškai sutikti. Nereikia pamiršti, kad kiti reikalavimai e-p pinigų įstaigoms yra iš tiesų gerokai palankesni ir Direktyvos 2009/110/EB nuostatos turėtų rinką padaryti patrauklesnę naujiems rinkos dalyviams.

Direktyvos 2009/110/EB 7 str. nukreipia į Direktyvos 2007/64/EB 9 str., nustatanti, kad lėšos apsaugomos arba investuojant į saugų ir mažos rizikos turta, arba apdraudžiant lėšas tam atvejui, jei e-p pinigų įstaiga negali įvykdyti savo finansinių įsipareigojimų.

Apibendrinant reikia sutikti su autoriais, kurių nuomone, ankstesnis reguliavimas nebuvo proporcingas galimoms rizikoms, ir tai, ko labiausiai trūko Direktyvai 2000/46/EB, kad paskatintų e-p pinigų rinkos plėtrą, buvo augimo priemonių nedidelėms e-p pinigų įstaigoms, norinčioms veikti tarptautiniu lygiu, numatymas bei ribotos galimybės pradedančioms e-p pinigų įstaigoms pasiūlyti savo paslaugas Bendrijos mastu. Taigi dėl to Direktyvai 2000/46/EB nepavyko pasiekti vieno svarbiausių tikslų – padėti e-p pinigams teikti visą galimą naudą.¹⁴⁸

2.3.5. Direktyvos netaikymas

Itin reikšminga E-p pinigų direktyvose įtvirtinta nuostata, suteikianti teisę valstybių narių kompetentingoms institucijoms leisti e-p pinigų institucijoms nacionaliniu lygmeniu veikti netaikant visų ar dalies E-p pinigų direktyvos reikalavimų, kai yra tenkinamos tam tikros sąlygos, dažniausiai susijusios su veiklos ribotumu.

Direktyvos 2000/46/EB 8 str. buvo ištirta, kad netaikymo sąlyga turėtų būti galima pasinaudoti trimis pagrindiniais atvejais: arba finansiniai įsipareigojimai, susiję su neapmokėtais e-p pinigais, paprastai neviršija 5 milijonų eurų ir niekada neviršija 6 milijonų eurų; arba įstaigos leidžiamus e-p pinigus kaip atsiskaitymo priemonę priima tik įstaigos dukterinės įmonės, atliekančios operacines ar kitas pagalbines funkcijas, susijusias su e-p pinigais, leidžiamais ar platinamais įstaigos, įstaigos patronuojančios įmonės ar kitos tos patronuojančios įmonės dukterinės įmonės; arba įstaigos leidžiamus e-p pinigus kaip atsiskaitymo priemonę priima tik ribotas skaičius įmonių, kurios gali būti aiškiai atskiriamos pagal jų buvimo vietą tose pačiose patalpose (kitoje ribotoje vietoje)

¹⁴⁷ KOHLBACH, Manfred. Making Sense of Electronic Money. In *The Journal of Information, Law and Technology (JILT)* [interaktyvus]. 2004 (1) [žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2004_1/kohlbach>.

¹⁴⁸ *Ibid.*

arba jų artimą finansinį komercinį ryšį su leidžiančiaja įstaiga, pavyzdžiui, pagal bendrą rinkodaros ar platinimo sistemą. Visais atvejais elektroninėje priemonėje gali būti išsaugoma ne daugiau kaip 150 eurų.

Apibendrinant galima teigti, kad numatyta netaikymo išimtimi galėjo pasinaudoti e-pinigių įstaigos, pasižyminčios nedidele veiklos apyvarta, ribota teritorija, ribotu skaičiumi subjektų, priimančių išleistus e-pinigus kaip atsiskaitymo priemonę, ar tarpusavio ryšiais.

Esminis momentas reglamentuojant ir įgyvendinant netaikymo išimtį yra nesusipainioti galimybės netaikyti E-pinigių direktyvos nuostatų išimtiniais atvejais ir situacijos, kai juridinis asmuo iš viso neturėtų būti laikomas e-pinigių įstaiga. Pirmuoju atveju kompetentinga valstybės narės institucija turi teisę nustatyti sąlygas, kada įstaigos veikla laikytina mažiau rizikinga ir dėl to jai gali būti taikomas nuosaikesnis reguliavimas. Antruoju atveju, nors veikla iš pirmo žvilgsnio gali būti panaši į e-pinigių įstaigos vykdomą veiklą (pavyzdžiui, techniškai elektroninė priemonė veikia analogiškai), tačiau tokia nėra ir dėl to nuostatos apskritai negali būti taikomos.

Direktyvoje 2000/46/EB įtvirtinant netaikymo taisyklę, atrodo, šis pagrindinis momentas buvo nepakankamai įvertintas. Reikalavimai dėl finansinių įsipareigojimų, susijusių su neapmokėtais e-pinigais, apimties laikytini pagrįstais (galima pridurti, kad Direktyva 2009/110/EB paliko šį kriterijų beveik tapatų), tačiau kiek tai susiję su likusiais reikalavimais, kyla nemažai neaiškumų. Pastarosios sąlygos yra susijusios arba su tiesioginiais pavaldumo ryšiais tarp e-pinigių emitento ir juos priimančio juridinio asmens, arba su ribotu e-pinigių kaip mokėjimo priemonės pripažinimu. Galima kelti klausimą, ar nurodytais atvejais priemonės iš viso turėtų būti laikomos e-pinigais Bendrijos teisės prasme. Juk vienas esminių požymių, apibrėžiančių e-pinigus, yra kaip tik tai, kad jie pripažįstami kitų nei emitentas subjektų.

Pirma, šių nuostatų problematika tiesiogiai susijusi su ankstesniuose skyriuose įvardintomis E-pinigių direktyvos taikymo apimties problemomis ir e-pinigių sąvoka, todėl ir netaikymo išimtis valstybėse narėse priklauso nuo nacionalinės sampratos interpretacijos. Ankstesniuose skyriuose taip pat buvo minėta, kad vertinant, ar priemonė laikytina e-pinigais, tikslinga atsižvelgti ne tik į formalų priimančių trečiųjų asmenų skaičių, bet ir į jų santykį su emitentu. Jeigu šie subjektai yra susiję tarpusavio ryšiais, manytina, kad priemonė neturėtų būti laikoma e-pinigais E-pinigių direktyvos prasme, todėl ši neturėtų būti taikoma.

Atsižvelgiant į tokį vertinimą, galima daryti išvadą, kad Direktyvoje 2000/46/EB įtvirtinta nuostata, kad netaikymo išimtimi turėtų naudotis įstaigos, kurių leidžiamus e-pinigus kaip atsiskaitymo priemonę priima tik vienokiu ar kitokiu būdu susijusios įmonės,

yra ydinga, nes tokia veikla iš viso neturėtų patekti į e-pinigų sampratą ir E-pinigų Direktyvos taikymo apimtį.

Antra, netaikymo pagrindas, kai yra ribotas įmonių skaičius, kurios gali būti aiškiai atskiriamos pagal jų buvimo vietą tose pačiose patalpose arba naudojasi ta pačia platinimo sistema, irgi yra kritikuotinas. Kaip buvo išsamiai aptarta, nei E-pinigų direktyvose, nei doktrinoje nėra iki galo atsakyta į klausimą, koks gi kitų subjektų, pripažįstančių e-pinigus, skaičius turėtų būti laikomas pakankamu, kad būtų taikomos E-pinigų direktyvos nuostatos, tačiau tokie atvejai, kai išsaugotos lėšos gali būti panaudojamos tik itin ribotame tinkle (pavyzdžiui, viename prekybos centre), vargu ar turėtų būti laikomi e-pinigais ES teisės prasme. Panaši pozicija buvo išdėstyta ir Direktyvos 2009/110/EB preambulėje, nurodant, kad priemonė, skirta naudoti ribotame tinkle, jeigu ji gali būti naudojama tik prekėms ar paslaugoms konkrečioje parduotuvėje įsigyti arba riboto asortimento prekėms arba paslaugoms įsigyti, neturėtų patekti į Direktyvos 2009/110/EB reguliavimo apimtį.

Iš pirmo žvilgsnio, jeigu leidimas veikti netaikant E-pinigų direktyvos nuostatų nėra susijęs su neproporcingais reikalavimais ir didelėmis išlaidomis, kaip ir neturėtų būti didelio skirtumo, koku pagrindu ji netaikoma, tačiau čia reikšminga įvertinti iš to kylančias pasekmes. Didžiausia problema, tikėtina, iškiltų tuo atveju, kai veiklai plečiantis finansinių įsipareigojimų, susijusių su neapmokėtais e-pinigais, apimtis viršys 5 milijonus eurų (arba mažesnę valstybės narės nustatytą ribą). Tokiu atveju, jeigu įstaiga veikia pagal E-pinigų direktyvos netaikymo išimtį, ji turėtų pareigą kreiptis dėl visavertės e-pinigų įstaigos licencijos išdavimo ir būtų taikomi visi be išimties reikalavimai.¹⁴⁹

Reguliavimas, koks buvo įtvirtintas Direktyvoje 2000/46/EB, sudaro prielaidas reikalauti, kad įmonės, kurioms jau šiaip savaime neturėtų būti taikomi Direktyvos 2000/46/EB reikalavimai, turi kreiptis į kompetentingas institucijas gauti leidimą vykdyti veiklą pagal netaikymo išimtį (be abejo, jeigu toks kreipimasis pagal nacionalinius teisės aktus yra reikalingas, o ne taikomas automatiškai). Dėl šios priežasties yra svarbu nubrėžti aiškias ribas, kada E-pinigų direktyva iš viso neturėtų būti taikoma, o kada leidžiama veikti pagal netaikymo išimtį. Netinkamai įgyvendinus šį tikslą, tai yra perdėtas verslo sąlygų apsunkinimas, užkraunant įmonėms papildomas pareigas, neadekvačias galimai rizikai, ir sąlygojant neigiamas pasekmes verslo augimui. Taip sudaroma situacija, kai, siekiant palengvinti naujų dalyvių atėjimą į rinką ir paskatinti konkurenciją,

¹⁴⁹ *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2011-12-10], p. 37. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

prieštaringas netaikymo išimties interpretavimas sukuria konkurencijos sąlygų iškraipymą valstybėse narėse.¹⁵⁰

Išdėstyta kritika pagrindžia ir aplinkybė, kad Direktyvoje 2009/110/EB buvo atsisakyta ryšių tarp įmonių ir ribotos teritorijos kriterijų. Direktyvos 2009/110/EB 9 str. įtvirtino galimybę netaikyti tam tikrų nuostatų tik tuo atveju, jeigu tenkinamos dvi sąlygos: iš visų veiklos rūšių susidaręs neapmokėtų e-pinigų vidurkis neviršija valstybės narės nustatyto limito ir bet koku atveju yra ne didesnis kaip 5 milijonai eurų bei nei vienas iš fizinių asmenų, atsakingų už veiklos valdymą ar vykdymą, nebuvo pripažintas kaltu padaręs nusikaltimus, susijusius su pinigų plovimu ar terorizmo finansavimu, arba kitus finansinius nusikaltimus. Priešingai nei Direktyvoje 2000/46/EB, nebeiškirtas maksimalus 150 eurų vertės limitas, kuris gali būti išsaugomas elektroniniu būdu norint naudotis netaikymo išimtimi – numatyta galimybė valstybėms narėms taikyti pasirinkto dydžio limitą kaip papildomą reikalavimą.

Taip buvo išspręsta tik problemos dalis dėl netinkamo riboto panaudojimo ir susijusių įmonių vertinimo. Ir tai būtų klaidinga teigti, kad panaikintas bet koks teisinis netikrumas, nes diskusijos dėl to, kiek subjektų turėtų priimti elektroninę vertę kaip mokėjimo priemonę, kad ją būtų galima kvalifikuoti kaip e-pinigus, tebevyksta iki šiol ir Direktyva 2009/110/EB šio klausimo neišsprendė. Tačiau ši problema labiau susijusi su e-pinigų samprata ir plačiau nagrinėta kitose darbo dalyse, todėl jos iš naujo neaptarinėsime.

Kaip ir Direktyvos 2000/46/EB atveju, netaikymo sąlyga veikia tik valstybių narių nacionaliniu lygmeniu ir pačios valstybės narės nusistato (arba iš viso pasirenka nesinaudoti netaikymo išimtimi), jų manymu, adekvačius reikalavimus ir ribas, atsižvelgdamos į Komisijos poziciją. Skirtumas tarp Direktyvos 2000/46/EB ir Direktyvos 2009/110/EB yra tas, kad anksčiau pirmoji įtvirtino, jog numatytais atvejais galima netaikyti visų jos reikalavimų. Naujoji Direktyva įgalina kompetentingas valstybių narių institucijas netaikyti kurio nors ar visų reikalavimų, susijusių su rizikos ribojimu, kapitalo, nuosavų lėšų ir apsaugos reikalavimais.¹⁵¹

Kaip parodė Direktyvos 2000/46/EB perkėlimo į nacionalinę teisę praktika, valstybės narės tiek skirtingai interpretavo Direktyvos 2000/46/EB netaikymo sąlygas,

¹⁵⁰ Commission staff working document on the review of the E-money Directive (2000/46/EC) [interaktyvus]. Brussels, 19.07.2006, SEC (2006) 1049 [žiūrėta 2011-11-25], p. 6. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/working-document_en.pdf>.

¹⁵¹ EU study on the Legal Analysis of a Single Market for the Information Society. New rules for a new age? 07. - 08. *Electronic payments. Electronic contracting* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-12-10], p. 13. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=7022>.

ties ir apskritai skirtingai vertino tokios išimties poreikį: kaip 2005 metais nustatė Komisija, 6 iš 25 valstybių narių iš viso nenumatė galimybės, kada Direktyva netaikoma ar taikoma ne visa apimtimi, taip pat reikšmingai skyrėsi pasirinkimai, kurios Direktyvos nuostatos gali būti netaikomos, skyrėsi teisės pasinaudoti netaikymo sąlyga tvarka.¹⁵² Nors Direktyvoje 2009/110/EB įtvirtintas reguliavimas ir pašalino dalį problemos, tikėtina, kad netaikymo sąlygos valstybėse narėse gali labai skirtis: netaikymo išimties nustatymas netapo privalomas, apyvartos slenkstį, neviršydamos nurodytojo, valstybės narės gali laisvai pasirinkti, netaikytinas nuostatas taip pat.

Direktyva 2009/110/EB nepadarė fundamentalių pakeitimų, susijusių su netaikymo išimtimi: išimties režimas vis dar pernelyg sudėtingas, dažniausiai priklausantis nuo kompetentingų institucijų valios ir papildomų administracinių reikalavimų, kurie dažnai pareikalauja nemenkų investicijų ir laiko.¹⁵³ Nors netaikymo išimtimi suteikiama galimybė palengvinti administracinę ir priežiūros našta naujiems rinkos dalyviams, šie ap sunkinimai nėra visiškai panaikinami, nes e-pinigų įstaigos turi ruošti ir pateikti dokumentus kompetentingoms institucijoms, kai kuriuos planuojamos mokėjimo schemos aspektus gali tekti keisti pagal kompetentingos institucijos rekomendacijas.¹⁵⁴

Atsižvelgiant į išvardintas problemas, būtų racionalu įvertinti Europos Komisijos Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos generalinio direktorato (INFSO GD) siūlomą reglamentavimo pakeitimą. Juo siūloma įtvirtinti papildomą (arba pakeičiant esamą) netaikymo išimtį, kuri suteiktų teisę veikti Bendrijos lygmeniu tiesiog pasinaudojus paprasčiausia pranešimo sistema (analogiška, kokia šiuo metu naudojasi interneto paslaugų tiekėjai pagal Direktyvos 2002/20/EC¹⁵⁵ 3 str.¹⁵⁶), dėl kurios e-pinigų įstaigai būtų netaikomos dalis arba visos Direktyvos 2009/110/EB nuostatos. Siekiant apsaugoti vartotojų interesus tokios schemos turėtų būti taikomos tik tais atvejais, kai išsaugoma elektroninė vertė neviršija 150 eurų.

Pasiūlymo autorių nuomone, ribotos vertės nustatymas pakankamai sumažina galimą neigiamą poveikį vartotojams, o nauda, gaunama dėl greitų ir pigių elektroninių

¹⁵² *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2011-12-10], p. 63. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.

¹⁵³ *Cit. op.* 151, p. 26.

¹⁵⁴ *Ibid.*, p. 13.

¹⁵⁵ OJ, 2002 L 108, p. 21- 32.

¹⁵⁶ 3 str. įtvirtina: „Šio straipsnio 2 dalyje minėtas pranešimas – tai tik juridinio ar fizinio asmens pareiškimas nacionalinei reguliavimo institucijai apie ketinimą pradėti teikti elektroninių ryšių tinklus ar paslaugas ir pati svarbiausia informacija, kurios reikia, kad nacionalinė reguliavimo institucija galėtų sudaryti elektroninių ryšių tinklą ar paslaugų teikėjų registrą ar sąrašą. Ši informacija – tai yra informacija, būtina teikėjo tapatybei nustatyti, tokia kaip, pavyzdžiui, bendrovės registracijos numeris ir teikėjo kontaktinis asmuo, teikėjo adresas, trumpas tinklo ar paslaugos aprašymas ir numatyta veiklos pradžios data.“

lėšų vertės perlaidų, turėtų nusverti galimas rizikas, susijusias su naudojimusi netaikymo išimtimi. Kartu tikimasi, kad taip būtų išspęsta mobiliųjų tinklų operatorių problema: kiek tai susiję su standartiniais mokėjimais, atliekamais mobiliuoju telefonu (pavyzdžiui, mokėjimas už mašinos stovėjimą), operatoriams nebebūtų taikomos Direktyvos 2009/110/EB nuostatos, nes paprastai tai yra nedidelės vertės sandoriai, kuriems turėtų būti pakankamas 150 eurų limitas.¹⁵⁷

Šis pasiūlymas galėtų būti apsvaistytas ir įvertintas, siekiant sumažinti biurokratinių procedūrų kiekį naujai į rinką ateinančioms įmonėms, tačiau toks reguliavimas būtų per daug atlaidus. Naudojimas netaikymo išimtimi atsižvelgiant į vienintelį kriterijų – 150 eurų išsaugomos vertės ribą – nėra adekvatus. Manytina, kad reikia įvertinti e-pinigių įstaigos turimų neapmokėtų e-pinigių vidurkį, kaip tai įtvirtinta Direktyvoje 2009/110/EB.

Pirma, siūlomą atvejų nėra sukuriama apsaugos mechanizmas nuo tų situacijų, kai individualiam vartotojui apgaulės ar įstaigos nemokumo atveju galbūt ir nebus padaroma didelė žala dėl ribotos išsaugomos vertės, tačiau bendrai išleistų ir neapmokėtų e-pinigių kiekis gali būti itin didelis ir reikšmingas. Taip pat nereiktų pamiršti aplinkybės, kad Direktyva 2009/110/EB nenustato jokių apribojimų, kiek priemonių, skirtų elektroniniu būdu išsaugoti piniginę vertę, gali turėti ir naudoti vienas asmuo, taigi vien išsaugomos vertės ribojimas neparodo įstaigos veiklos masto ir galimos žalos, todėl vartotojų interesai pakankamai neapsaugomi.

Antra, ši išimtis savo tikslu yra nukreipta į tuos e-pinigių leidėjus, kurių vykdoma veikla yra per maža, kad būtų reikšminga ir rizikinga, dėl šios priežasties jiems gali būti netaikomos griežtesnės Direktyvos nuostatos. Diskutuotina, ar tikslinga netaikymo išimtį įtvirtinti Bendrijos lygmeniu, nes paprastai įstaigos, vykdančios nedidelio masto veiklą, nėra itin suinteresuotos išsiveržti į tarptautinę rinką. Galų gale, dažniausiai įmonė, veikiančią ne tik nacionaliniu mastu, vargu ar tinka laikyti tokia nereikšminga, kad tikėtina žala vartotojams būtų menka.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad būtų tikslingiau įtvirtinti nebent vienodą (ir analogišką pasiūlytajai) netaikymo išimties pripažinimo tvarką valstybių narių lygmeniu, kad skirtingose valstybėse narėse būtų laikomasi vienodų kriterijų ir nesudaroma prielaidų konkurencijos sąlygų iškraipymui, ypač tais atvejais, kai e-pinigių institucija nusprendžia plėstis ir gavusi licenciją veikti kaip visateisė e-pinigių įstaiga.

Elektroninių pinigų įstatymo 12 str. netaikymo išimtis įtvirtinta kaip ribotos veiklos licencija. Tokios įstaigos neapmokėtų e-pinigių vidurkis per 6 mėnesius neturi viršyti 3 mln. litų per mėnesį. Nėra pasinaudota galimybe nustatyti maksimalų išsaugomų e-pinigių

¹⁵⁷ *Cit. op.* 151, p. 27.

kiekį. Apibendrintai galima teigti, kad ribotos veiklos licencija praktiškai suteikia teisę nesilaikyti tik su e-pinigių įstaigos pradinio ir nuosavo kapitalo dydžiu susijusių nuostatų ir netaikomi nepriekaištingos reputacijos reikalavimai vadovams, kaip tai numatyta Bankų įstatymo 34 str. 12 ir 13 d.

Kritikuotinas 12 str. 9 d. nustatytas 3 mėnesių terminas, per kurį priežiūros institucija turi nuspręsti, ar išduoti ribotos veiklos licenciją, nes toks pats laiko tarpas numatytas ir e-pinigių įstaigos licencijos išdavimui.

Manytina, kad įstatyme nėra atsižvelgta į tikslą ne tik gerokai palengvinti sąlygas nacionalinės reikšmės e-pinigių įstaigoms, bet ir supaprastinti veiklos leidimų išdavimą. Pažymėtina, kad apskritai nėra privaloma nustatyti licencijos reikalavimą įstaigoms, kurioms gali būti netaikomos Direktyvos 2009/110/EB nuostatos, todėl laikytina, kad vienodas kaip ir pilnateisėms e-pinigių įstaigoms sprendimo priėmimo terminas yra neproporcinga priemonė.

IŠVADOS

1. Išanalizavus e-pinigų reglamentavimo specifiką, Komisijos siekiamus tikslus bei doktrinoje pabrėžiamas e-pinigų savybes, darytina išvada, kad tikslinga išskirti dvi atskiras kategorijas: e-pinigų sąvoką ir sampratą. E-pinigų sąvoka – kaip tai apibrėžiama Direktyvos 2009/110/EB 2 str. 1 d., t. y. apimant elektroninį ar magnetinį išsaugojimo būdą, paskirtį mokėjimo operacijoms atlikti ir tai, kad mokėjimo priemonė priimama kitų nei leidėjas asmenų. E-pinigų išpirkimo teisė ir nominalios vertės išleidimo savybė yra koncepciškai neatskiriamos nuo e-pinigų instituto suvokimo ES teisės prasme, todėl dėl ypatingos svarbos turi su jau minėtais sąvokos elementais sudaryti platesnę kategoriją – e-pinigų sampratą. Dėl praktinių sumetimų šios dvi svarbios savybės negali būti įtraukiamos į sąvoką, nes, kaip parodė Direktyvos 2000/46/EB patirtis, taip galėtų būti nepagrįstai susiaurinama E-pinigų direktyvos reguliavimo apimtis, sukuriant nevienodas konkurencines sąlygas e-pinigų rinkoje.

2. Nors iš Direktyvos 2000/46/EB patirties buvo pasimokyta ir padaryta nemažai konstruktyvių reglamentavimo pakeitimų, tačiau iš teisės aktų ir doktrinos analizės darytina išvada, jog palikta ir nemažai neatsakytų klausimų, kaip antai vis dar nėra neabejotinos pozicijos dėl Direktyvos 2009/110/EB taikymo mobiliųjų tinklų operatoriams; Direktyvos 2009/110/EB nuostatos klausimu, kiek asmenų turėtų priimti e-pinigus kaip atsiskaitymo priemonę, yra labiau rekomendacinio pobūdžio, todėl neišsprendžia teisinio reglamentavimo neaiškumų, taigi neprisideda prie valstybių narių teisės aktų harmonizavimo.

3. Direktyvoje 2009/110/EB atliktas labai reikšmingas e-pinigų įstaigų sampratos pakeitimas, kuriuo pripažinta, kad šių įstaigų veikla yra koncepciškai artimesnė mokėjimo nei, kaip anksčiau manyta, kredito įstaigų veiklai. Tokia išvada buvo tikėtina, nes Direktyvos 2000/46/EB reguliavimas buvo ydingas jau vien dėl formulavimo, kad e-pinigų įstaiga laikoma kredito įstaiga, negalinčia verstis nei indėlių priėmimo, nei kredito teikimo veikla. Tikėtina, kad tokį požiūrį lėmė galbūt šiek tiek gluminanti veikla: e-pinigų įstaigos priima nominalios vertės lėšas ir vietoj jų išleidžia elektroninę vertę. Svarbu, kad tokia veikla niekaip negali būti laikoma indėlio priėmimu, nes, priešingai nei indėlio atveju, tam tikras nuosavybės ir reikalavimo teisės įgyja ne tik vartotojas, bet ir e-pinigų leidėjas. E-pinigų leidimas negali būti laikomas kredito teikimu, nes, priešingai nei kredito atveju, nėra padidinamas pinigų kiekis rinkoje dėl e-pinigų susiejimo su nominalios vertės lėšomis.

4. Galima teigti, kad kaip tik koncepcijos pakeitimas nulėmė visus tolesnius, kiek tai susiję su siekiu e-pinigų įstaigų veiklos teisinį reglamentavimą atriboti nuo taikytino kredito įstaigoms. Nors dėl e-pinigų kaip kredito įstaigos koncepcijos atsisakymo buvo gerokai sušvelnintas pastarosioms taikomas reguliavimas: mažesni pradinio kapitalo reikalavimai, nuosavo kapitalo dydis ir apskaičiavimo būdai, panaikintas kitos veiklos vykdymo draudimas, tačiau palikta ir diskutuotinų nuostatų: kaip antai poreikis suvienodinti ir supaprastinti pasinaudojimo netaikymo išimtimi sąlygas Bendrijos mastu.

SANTRAUKA

Elektroniniai pinigai: teisinio reglamentavimo problemos

Europos Sąjungos mastu e-pinigai išsamiai pradėti reglamentuoti Direktyvoje 2000/46/EB, kuria buvo apibrėžta e-pinigių sąvoka ir nustatyti pagrindiniai reikalavimai įstaigų veiklai. Nepaisant ambicingo Komisijos siekio imtis išankstinio reglamentavimo, kad e-pinigai galėtų paskatinti elektroninę prekybą bei inovacijas ir ateityje pakeisti grynuosius pinigus, Direktyva 2000/46/EB turėjo daug trūkumų, todėl laikomasi nuomonės, kad, užuot paskatinusi, stabdė rinkos augimą. Direktyvoje 2000/46/EB nustatyti abejotini įstaigų veiklai taikomi reikalavimai ir jų tapatinimas su kredito įstaigomis, nors taikomi palyginti švelnesni reikalavimai. Dėl įtvirtintos e-pinigių sąvokos Direktyva 2000/46/EB kritikuojama nuo pat jos priėmimo, nes, užuot užtikrinusi tinkamą teisinį aiškumą, sukėlė priešingą efektą. Dėl sąvokoje įtvirtintų reikalavimų, kaip antai draudimas leisti e-pinigus su nuolaida, nepakankamo techninio sąvokos neutralumo ir kt., Direktyvos 2000/46/EB reguliavimo apimtis buvo palanki interpretacijoms.

Rengiant Direktyvą 2009/110/EB atsižvelgta į valstybių narių pastabas ir kritiką, todėl padaryta daug reikšmingų reglamentavimo pakeitimų, tačiau dar anksti sakyti, kad e-pinigių reglamentavimo problemos išspręstos. Direktyvoje 2009/110/EB atskirtas e-pinigių įstaigų statusas nuo kredito įstaigų, nustatant joms mažesnius ir proporcingesnius, rinkos sąlygas atitinkančius reikalavimus, palyginti su Direktyva 2000/46/EB, koncepciškai priartinant prie mokėjimo paslaugų įstaigų reguliavimo. Direktyva 2009/110/EB nustatyta techniškai neutralesnė e-pinigių sąvoka, nurodanti tik išsaugojimo būdą, apibrėžiant sąvoką palikti tik požymiai, o ne reikalavimai. Direktyvoje 2009/110/EB e-pinigai apibrėžiami kaip leidėjui pateikiamu reikalavimu išreikšta, elektroninėse, įskaitant magnetines, laikmenose saugoma pinigine vertė, kuri išleidžiama gavus lėšas, skirta mokėjimo operacijoms atlikti ir priimama fizinių arba juridinių asmenų, neskaitant e-pinigių leidėjo.

Manytina, kad darbe aptariamos šios ir įvairios kitos e-pinigių reglamentavimo problemos didžiąja dalimi kilo dėl santykių naujumo ir Komisijos užmojo pasirinkti išankstinį reguliavimą nesukūrus nei tvirtos e-pinigių koncepcijos, nei pagrįstai įvertinus e-pinigių ateitį.

SUMMARY

Electronic Money: Issues of Legal Regulation

Consistent legal regulation of e-money in European Union has started by adoption of the Directive 2000/46/EB - it was the first legal act which has set the definition and basic rules on e-money institutions. Despite the fact that Commission had seen e-money as potential to encourage electronic commerce and innovation in EU and probably the way to cashless society, the first e-money Directive was far from reaching these objectives and instead of fostering innovation and competition, hindered it. The Directive 2000/46/EB had created an inconsistent legal regime for e-money institutions: prudential rules were still too restrictive and the idea of considering e-money institutions as a subcategory of credit institution was highly doubtful. The definition of e-money received a lot of criticism, because it had created legal uncertainty, Directive's scope of applicability was unclear and open to interpretations.

The main shortcomings were recognized and the new e-money Directive 2009/110/EB has made significant changes in legal regulation of e-money. First of all, e-money institutions are not considered as a subcategory of credit institutions anymore. The concept of e-money is now more closely linked to payment services rather than credit institutions. As a result, more proportionate prudential requirements are set: lower capital requirements, possibility to deploy other activities, etc. Furthermore, the Directive 2009/110/EB has established more technically neutral and simpler definition of e-money, stating that e-money is electronically, including magnetically, stored monetary value as represented by a claim on the issuer which is issued on receipt of funds for the purpose of making payment transactions and which is accepted by a natural or legal person other than the electronic money issuer.

Most issues of legal regulation are largely caused by the newness of e-money as means of payment, ambitious Commission's choice of early regulation, lack of consideration of consistent and appropriate definition of e-money and realistic predictions of future market development.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. OJ, 2010 C 83, p. 47-200.
2. Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions. OJ, 2000 L 126, p. 1–59.
3. Directive 2000/28/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 amending Directive 2000/12/EC relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions. OJ, 2000 L 275, p. 37–38.
4. Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions. OJ, 2000 L 275, p. 39 –43.
5. Directive 2002/20/EC of the European Parliament and of the Council of 7 March 2002 on on the authorisation of electronic communications networks and services. OJ, 2002 L 108, p. 21- 32.
6. Directive 2006/48/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions. OJ, 2006 L 177, p. 1–200.
7. Directive 2007/64/EC Directive of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on payment services in the internal market. OJ, 2007 L 319, p. 1–36.
8. Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC. OJ, 2009 L 267, p. 7–17.
9. Commission recommendation 2010/191/EU on the scope and effects of legal tender of euro banknotes and coins. OJ, 2010 L 83, p. 70–71.

Travaux préparatoires:

1. Explanatory Memorandum to the Commission Proposal for European Parliament and Council Directives on the taking up, the pursuit and the prudential supervision

of the business of electronic money institutions [interaktyvus]. European Commission, 1998 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą:

<http://iang.org/money/1085en.html>.

2. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC [interaktyvus]. 2008 Brussels, COM(2008)627 final [žiūrėta 2012-03-10]. Prieiga per internetą:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0627:EN:NOT>.

3. Opinion of the European Economic and Social Committee on the Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions, amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC COM(2008) 627 final – 2008/0190 (COD) [interaktyvus]. 2009, Brussels [žiūrėta 2012-03-22]. Prieiga per internetą:

<http://eescopinions.eesc.europa.eu/eescopiniondocument.aspx?language=EN&docnr=333&year=2009>.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos pinigų įstatymas. Valstybės žinios, 1993, Nr. 27-623.
2. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1999, Nr. 97-2775, 2009, Nr. 153-6888.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3891.
5. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832.
6. Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas. Valstybės žinios, 2011, Nr. 163-7759.
7. Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl Lietuvos banko valdybos 2009 m. gruodžio 24 d. nutarimo Nr. 240 „Dėl mokėjimo įstaigų nuosavo kapitalo skaičiavimo taisyklių“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2012, Nr. 10-462.

Travaux préparatoires:

1. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymo projekto ir su juo susijusių įstatymų projektų [interaktyvus]. 2011, Nr. XIP-3203 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=398806.

Specialioji literatūra

Vadovėliai, monografijos:

1. CIVILKA, Mindaugas. *Elektroniniai atsiskaitymai* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras, 2002 [žiūrėta 2011-12-12]. Prieiga per internetą: <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf>.
2. DAGIENĖ, V.; GRIGAS, G; JEVSIKOVA, T. Enciklopedinis kompiuterijos žodynas. II papildytas leidimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-25]. Prieiga per internetą: <http://www.likit.lt/term/enc.html>.
3. GUADAMUZ, Andres. Electronic Money: A viable payment system? [interaktyvus]. In GUERRERO B; ZAPICO A. *The new legal framework for e-commerce in Europe*. Badojoz: Formatex, 2003 [Žiūrėta 2011-12-18]. Prieiga per internetą: <http://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/1842/2255/1/electronicmoney.pdf>.
4. GUADAMUZ, A; USHER, J. Electronic Money: the European regulatory approach [interaktyvus]. In ed. Edwards, L. *The new legal framework for e-commerce in Europe*. Oxford: Hart Publishing, 2005 [žiūrėta 2012-03-20], p.173-201. Prieiga per internetą: <http://ssrn.com/abstract=1285961>.
5. KEINYS, S., et al. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2006, internetinė versija, 2011 [žiūrėta 2012-02-16]. Prieiga per internetą: <http://www.lki.lt/dlkz/>.
6. KRUGER, Malte. E-money regulation in the EU. In *E-Money and Payment Systems Review* [interaktyvus]. London: Centralbanking, 2002 [žiūrėta 2012-02-15], p. 239-251. Prieiga per internetą: <http://www.paysys.de/download/Krueger%20e-money%20regul.pdf>.
7. MANN, F. A. *The legal aspect of money. With special reference to Comparative private and public international law*. Oxford: Oxford University Press, 1982.
8. MAYER, Thomas, DUESENBERY, James S., ALIBER, Robert Z. *Pinigai, bankai ir ekonomika*. Vilnius: Alma littera, 1995.

9. MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
10. PAPADOPOULOS, Georgios. *Electronic money and the possibility of a cashless society* [interaktyvus]. Erasmus university Rotterdam, February 2007 [žiūrėta 2012-02-19], p. 2. Prieiga per internetą:
<http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=982781>.
11. PIFFARETI, Nadia. *A Theoretical Approach to electronic money* [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2012-02-15]. Prieiga per internetą:
<http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=70793>.
12. SODŽIŪTĖ, Lina; SŪDŽIUS, Vytautas. *Elektroninis verslas: pardavimas ir finansinės priemonės*. Vilnius: Kronta, 2006.
13. ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
14. TAMINSKAS, Algirdas in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
15. VAŠKELAITIS, Vytautas. *Piniginiai atsiskaitymai. Teorija ir praktika*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
16. VAŠKELAITIS, Vytautas. *Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės*. Vilnius: VĮ Mokslotyros institutas, 2006.

Straipsniai periodiniuose leidiniuose:

1. BUTKEVIČIUS, Lauras. Elektroniniai pinigai: samprata ir teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ypatumai. *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48), p. 46-52.
2. GUADAMUZ, A. PayPal: The Legal Status of P2P Payment Systems [interaktyvus]. In *Computer Law and Security Report*. Elsevier, 2004 20(4) 2005 [žiūrėta 2012-03-16], p. 294-300. Prieiga per internetą:
<<http://www.era.lib.ed.ac.uk/handle/1842/2262>>.
3. HALPIN Ruth, MOORE Roksana. Developments in electronic money regulation – the Electronic Money Directive: A better deal for e-money issuers? In *Computer Law and Security Review* [interaktyvus]. 2009, Nr. 25 [žiūrėta 2012-02-15], p. 563-568. Prieiga per internetą:
<<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=12&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#d b=a9h&AN=45420683>>.

4. KALPOKAS, Vaidas. Skaitmeninės erdvės reguliavimas ir kontrolė: saugumo aspektai. *Teisės problemos*, 2010, Nr. 4 (70), p. 133-157.
5. KOHLBACH, Manfred. Making Sense of Electronic Money. In *The Journal of Information, Law and Technology (JILT)* [interaktyvus]. 2004 (1) [žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą:
<http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2004_1/kohlbach>.
6. LELIEVELDT, Simon. Why is the Electronic Money Directive Significant? In *Electronic Payment Systems Observatory-Newsletter* [interaktyvus]. 2001, Nr. 7 [žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.simonl.org/listofpublications.html>>.
7. LUYAT, Jean J. A tale of regulation in the European Union and Japan: does characterizing the business of stored-value cards as a financial activity impact it's development? In *Pacific Rim Law & Policy Journal* [interaktyvus]. 2009, Vol. 18, No. 3 [žiūrėta 2011-12-10], p. 525-546. Prieiga per internetą:
<<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=5&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#d=b=a9h&AN=44348171>>.
8. PENN, Bob. Commission consults on revision of the European electronic money regime. In *Journal of financial Regulation and Compliance* [interaktyvus]. 2005, Vol. 13, No. 4 [žiūrėta 2012-02-05], p. 347-355. Prieiga per internetą:
<<http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1529819&show=html>>.
9. SAJAUSKAS, Stanislovas. Pinigų kilmė ir raida. In *Pinigų studijos* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2011-11-24], p. 55-72. Prieiga per internetą:
<http://www.lb.lt/sajauskas_4>.
10. SUGIURA, Nobuhiko. Electronic money and the law: legal realities and future challenges. In *Pacific Rim Law & Policy Journal* [interaktyvus]. 2009, Vol. 18, No. 3 [žiūrėta 2011-12-10], p. 511-524. Prieiga per internetą:
<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=112&sid=a87d2369-625c-4b3a-943c-485da34e1e3c%40sessionmgr13&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#d=b=a9h&AN=44348173>>.
11. TOLOČKO, Vadimas. Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinė prigimtis. *Jurisprudencija*, 2000, t. 16, p. 180-197.

Kita specialioji literatūra:

1. Application of the E-money Directive to mobile operators. Consultation paper of DG Internal Market [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2011-11-25], p. 3. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/payments/docs/emoney/2004-05-consultation_en.pdf>.
2. ATHANASSIOU, Phoebus; MAX-GUIX, Natalia. Electronic money institutions. Current Trends, Regulatory issues and future prospects. *European Central Bank Legal working paper series* [interaktyvus]. 2008, No. 7 [žiūrėta 2011-12-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf>>.
3. Commission staff working document on the review of the E-money Directive (2000/46/EC) [interaktyvus]. Brussels, 19.07.2006, SEC (2006) 1049 [žiūrėta 2011-11-25]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/working-document_en.pdf>.
4. ECB Monthly Bulletin. *Issues arising from the emergence of electronic money* [interaktyvus]. 2000, November [žiūrėta 2011-12-18]. Prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/pp49_60_mb200011en.pdf>.
5. EU study on the Legal Analysis of a Single Market for the Information Society. New rules for a new age? 07. - 08. *Electronic payments. Electronic contracting* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-12-10]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/item-detail-dae.cfm?item_id=7022>.
6. European Central Bank. *Report on Electronic Money* [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2011-12-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/press/pr/date/1998/html/pr980831.en.html>>.
7. European Central Bank. *Issues paper. E-payments in Europe – the Eurosystem's perspective* [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2011-12-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/events/pdf/conferences/epayments.pdf>>.
8. *Evaluation of e-money directive (2000/46/EC)*. Final report. For The DG Internal Market; The European Commission. Submitted by: The Evaluation Partnership Limited [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2011-12-10]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/e-money/evaluation_en.pdf>.
9. KOKKOLA, Tom (Editor). *The Payment System. Payments, Securities and Derivatives, and the Role of the Eurosystem* [interaktyvus]. European Central Bank: 2010 [žiūrėta 2011-12-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/other/paymentssystem200909en.pdf>>.

10. LELIEVELDT, Simon. Impact of the E-Money Directive. Its application to ‘hybrid’ operators issuing e-money. In *Presentation at Round Table of Price Waterhouse Coopers* [interaktyvus]. Brussels, 2006 [žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.simonl.org/listofpublications.html>>.

Praktinė medžiaga:

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. 3K-3-245/2011.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 4 d. konsultacija Lietuvos apeliaciniam teismui, apygardų teismams, miestų ir rajonų apylinkių teismams „Dėl kai kurių Darbo kodekso, Civilinio kodekso, civilinio proceso kodekso normų taikymo“ Nr. A3-100.

Internetinės svetainės:

1. Europos Komisijos elektroninis puslapis. *Single Euro Payments Area* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-03-03]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/payments/sepa/index_en.htm>.
2. PayPal Inc. internetinis puslapis. *About us* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<https://www.paypal.com/lt/cgi-bin/webscr?cmd=p/gen/about-outside>>.